דרינגענדער פארשלאַג וועגען דעם „עגלה"-סקאַנדאַל אין שטאָט-ראַט

דער מאגיסטראַט - בעשלוס איינצופיהרען די „עגלה" ווערט דערווייל צוריקגעצויגען

היינטיגער נומער האלט 12 זייטען.

№ 277 | Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem | פרייז 35 גראשען | Lodzer Tageblat

לאָדזער טאָגעבלאַט

רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: פּיעטריקאָווער 16. טעלעפאָנען פון: רעדאַקציע 10057, פון אַדמיניסטראַציע 10047. | פרייטאג, כ"ו מרחשון תר"צ. | 29 listopada 1929 r. | 22-טער יאהרגאַנג.

שוידערליכער זעלבסטמארד פון א יודישען סוחר אין לאדז

בראַניסלאַוו גאָלדבוים, האַנדעלס-ריכטער פון לאָדזער קרייז-געריכט וואַרפט זיך אַראָפּ פון 4. שטאָק אין „גראַנד-האָטעל"

מיט אויפגעשניטענע אָדערן און א צושפּאָלטענעם קאָפּ שטאַרבט ער אויף די הענט פונ'ם פּאָגאָטאָוויע-דאָקטאָר

נעכטען פריה האָט זיך איבער לאָדז פערשפּרייט א שרעקליכע ידיעה וועגען א גרוילענדען זעלבסטמארד פון אַנ'געזעהענעם לאָדזער יודישען סוחר אין די צימערן פון „גראַנד האָטעל".

באַלד האָט מען זיך דערוואוסט, אַז דאָס איז ליידער אמת, און דער זעלבסטמערדער איז דער היגער סוחר בראָניסלאַוו גאָלדבוים פון זאַכאָדניא 63, אַנ'אָנגעזעהענער מענש אין דער האַנדעלס-וועלט, א האַנדעלס-ריכטער און מיטגליד דער ריכטער-קאָמיסאַר און קוראַטאָר פון דער באַנקראָטירטער פירמע „ב. פרידענבערג".

גאָלדבוים איז אַרויף מיט דער ווינדע אויפ'ן פירטען שטאָק פון „גראַנד האָטעל", דאָרט האָט ער זיך איבערגעשניטען די אָדערן פון דער האַנד און זיך אַראָפּגעוואָרפען פון פענסטער פון 4. שטאָק אויפ'ן הויף אַראָפּ. ער איז אָבער געפאַלען אויפ'ן גלעזערנעם דאַך פון וועסטיבול. דער דאַך איז צובראָכען געוואָרען אויך פיצלעך און די צעפּיצעלטע שטיקער גלאָז, פערשמירט אין מענשליכען בלוט, זענען מיט געקלינג אַראָפּגעפאַלען אויף דער ערד, און אַרויסגערופען א שטאַרקע בהלה אין „גראַנד האָטעל".

אָבער קיינער האָט נאָכנישט געהאַט קיין אַהנונג, וואָס פאַר א מורא'דיגע טראַגעדיע עס האָט זיך אָפּגעשפּילט צווישען די איינזאַמע ווענד אויפ'ן 4. שטאָק פונ'ם האָטעל.

ווען די האָטעל-דינערשאַפט איז אַרויסגעלאָפען אויפ'ן דאַך פונ'ם וועסטיבול, זוכען וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען, זענען זיי אָפּגעשפּרונגען מיט שרעק און פון זייער הארץ האָט זיך אַרויסגעריסען א פערלעשטערליך געשריי. זיי האָבען פאַר זיך דערזעהען א מענש, מיט אויפגעשניטענע אָדערן פון די הענט, און מיט א צושפּאָלטענעם טוח האַלט זיך קראַמפּ האַפט אָן מיט די לעצטע כוחות פאַר'ן אייזערנעם פאַרענטש פונ'ם דאַך.

אין האָטעל איז געוואָרען א שרעקליכער רעש. איינער פון די האָטעל איינוואוינער, דער דורכפאָהרענדער סוחר סטעוואַרד, אַנ'ענגלענדער, האָט אין דעם צופּלוצלונגען מענש דערקענט, אַז דאָס איז בראָניסלאַוו גאָלדבוים.

די אָנגעקומענע „פּאָגאָטאָוויע" האָט גאָלדבוים תיכף איבערגעפיהרט אין שפּיטאָל אַריין, און ער איז אָפּגעשטאָרבען אויפ'ן וועג, אויף די הענט פונ'ם דאָקטאָר.

• • •

דער דערמאָנטער ענגלענדער מיסטער סטעוואַרד, וועלכער איז געקומען קיין לאָדז אין געשעפטליכע ענינים פון א רייהע ענגלישע פירמען ווייזט אוים, האָט זעהר פיל צו דערצעהלען וועגען די סבות, וואָס האָבען געטריבען דעם אָנגעזעהענעם סוחר צום מורא'דיגען דאָפּעלט-זעלבסטמאָרד. גאָלדבוים איז מיט דער שווייגענדען ענגלענדער געשטאַנען אין געשעפטליכע באַציהונגען. מיט א פאָר טעג צוריק איז צווישען זיי ביידע פאָרגעקומען א לענגערע קאָנפערענץ אין „גראַנד האָטעל". נעכטען 9 פריה, ד. ה. אַבּיסעל פריהער פאַר'ן זעלבסטמאָרד איז גאָלדבוים ווידער אַרויף צו סטעוואַרד'ן, און באַלד דערנאָך איז פאָרגעקומען דער גרוילענדער זעלבסטמאָרד. וואָס זיי האָבען צווישען זיך גערעדט ווייסט מען נישט און דער שווייגענדער ענגלענדער וויל וועגען דעם גאָר נישט זאָגען. ער ערקלערט, אַז דאָס איז א געשעפטליכע געהיימנים. און וואהרשיינליך וועט מען שוין עס נישט וויסען.

אין די סוחר'ישע קרייזען ווייזט מען אָן, אַז גאָלדבוים האָט לעצטענס איבערגעלעבט א זעהר שווערע צייט, און דאָס זאָל איהם האָבען דערפיהרט צום שוידערליכען זעלבסטמאָרד.

דער גרוילענדער זעלבסטמאָרד האָט געמאַכט א זעהר שווערען איינדרוק אין די לאָדזער סוחרים-קרייזען און די גאַנצע שטאָט איז נעכטען געשטאַנען אונטערן רושם פון דער שרעקליכער געשעהעניש.

ביום א' כ"ח מרחשון (1/12-29) 11.30 לפני הצהרים תערך

הזכרה בבית החיים ותוצג מצבה

על קברו של המנוח ב"ע

יעקב ווישליצקי

(חתן הרב מקפוסט)

קרוביו, מכיריו ומידועיו מתבקשים לבוא בדיוק.

המשפחה המתאבלת.

הריני מביעים בזה את רגשי השתתפותנו הכי חמה למשפחת דישקין לרגלי מות עליהם תפארת ראשם

הרב ר' סנדר דישקין זצ"ל

השוכן בגבהי מרומים ינחמה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

דוב בעריש שווייצער,
שמחה הדס.

הנני מביע רגשי צער עמוק מקירות לב

למשפחת דישקין וביחוד לאחים אברהם ומרדכי גורדון

לרגלי הלקח מאתם עטרת ראשם זקנם החשוב המופלג המפורסם יר"א יקר רוח מצוין במעלותיו ובמדותיו התרומיות

הרב ר' סנדר דישקין ז"ל

בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ינוחמו

עמנואל המבורסקי

דעם ג' ה' משה רובינאוו צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זיין אונפערגעסליכער פרוי

נ"ע חי' דבורה

דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל; זייט געטרייסט מיט המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

לייבל האַכמאַן, אברהם משה פרידמאַן, מאיר ליבערמאַן, אייזיק גאַנזוואַל, שמואל גליקליך, הערש גליקליך, אייזיק זיסמאַן, בעריל פרידמאַן, יונה דימאַנד, זלמן מאָרגענטאַלער, גבריאל דזשאַלאָשינסקי, ליבערט גלאַטער, מאיר מאַיערטשאַק אברהם פרידריך

אונזער אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל און שמערצפולען בײַלייד דריקען מיר אויס דער שווער געטראָפענער פאַמיליע דישקין צוליב דער פטירה פון זייער אונפערגעסליכען און טייערען

נ"ע הרב ר' סענדער דישקין

זייט געטרייסט מיט המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

לייבל האַכמאַן, אברהם משה פרידמאַן, מאיר ליבערמאַן, אייזיק גאַנזוואַל, שמואל גליקליך, הערש גליקליך, אייזיק זיסמאַן, בעריל פרידמאַן, יונה דימאַנד, זלמן מאָרגענטאַלער, גבריאל דזשאַלאָשינסקי, ליבערט גלאַטער, מאיר מאַיערטשאַק אברהם פרידריך

דעם ג' ה' משה רובינאוו און פאַמיליע צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זיין געליבטער פרוי

נ"ע חי' דבורה

דריקט אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

בעריש שווייצער.

בזה אנו מביעים את צערנו הגדול למות של השף שליט האי־נשמה

הר"ר **סנדר דישקין** ז"ל

המקום ינחם את משפחתו הכי כבודה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

הגזברים של חנויות־הפירמה

ס. דישקין

אכטונג! טישלער, דרעקסלער און שניצער־מייסטער

אין צוזאמענהאנג מיט דער עפנונג פון צעך, וואס וועט פארקומען אין די נאכטסטע טעג אין האנדווערקער־קלוב (פאלודניאווע 4) ווערן אלע מיטגלידער און נישט מיטגלידער אויפגעפאדערט

צו דעקלארירן זיך צום צעך

די וואס וועלן נישט זיין דעקלארירט וועלן נישט קאנען אקטיוו נעמען אין די וואלן צום צעך

מיט אכטונג **די פערוואלטונג**

אינטערנאט און פערמע פאר יודישע קינדער אין „העלענובעק"

בורסע פאר יוגענד פאמארסקא 41א

זונטאג, דעם 1־טען דעצעמבער ה. י. 11.30 פארמיטאג וועט פארקומען **אזכרה** צו די שלושים פונ'ם יונג־פערשטארבענעם

נ"ע **שמואל שטיינשניידער**

גלייכצייטיג קומט פאר

דער חנוכת־הבית פון דער בורסע פאר יוגענד פון „העלענובעק"

אלע מיטגלידער און סימפאטיקער פון „העלענובעק" ווערן געבעטן פינקטליך צו קומען

די פערוואלטונג פון אינטערנאט און פערמע אין „העלענובעק"

ווילנער ארטאפעדישע פראצאוניע

— אונטער אויפזיכט פון א דאקטאר ספעציאליסט — מאכט לויט גיפס־מאדעלן וקלאדקעס געגען פלאט־קינסטליכעפיס, ארטאפעדישע גארסעטן און אפאראטים

א. ז. ו. גדאנסקא 28. ון 1 פון 5—7 אוונט

Dr Z. RAKOWSKI

ספעציאליסט פאר אויערן, נאז, האלז און לונגען־קראנקהייט

קאנסטאנטינער 9 טעלעפאן 127-81

שפרעכשטונדן 12—2 און פון 5—7 נעמט אויך אן אין לעטשניצע זגערזשער 17 פון 2 ביז 3 נאכמ.

Dr. L. PIKIELNY

UROLOG

צוריקגעקעהרט

ספעציאל־ארצט פאר נירען, בלאזען, אורין־קראנקייטען.

Nowrot 8, telefon 219-90

נעמט אן פון 4 — 7

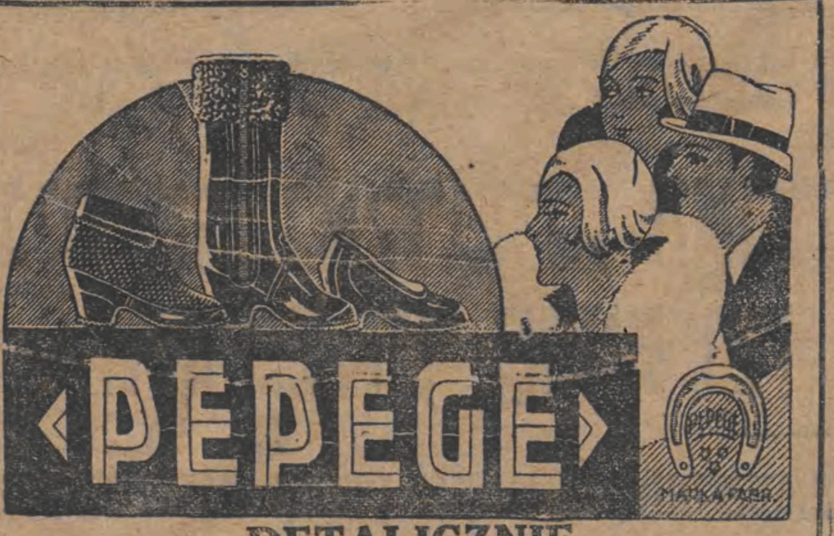

DETALICZNIE

KALOSZE	damskie na ciepłej nalin. podsz. zł. .	10.40
	męskie " " " " "	11.70
SNIEGOWCE	damskie na podsz. ciepł. wierzch jersey czarny z aks. wyłog. i klamrą zł. .	15.50
	damskie, wierzch z gabard. czarnej lub brosz. z aks. wyłog. i klamrą niższe wycięte zł. .	18.—
	damskie, cała z gumy, szare, czarne lub beige, z przesuw. guzikiem zotrz. wyższe zamknięte zł. .	20.—
BUTY	czarne, szare lub beige z błyskaw. zamknięcie zł. .	38.—

Żądajcie wszędzie tylko marki „PEPEGE" z Podkową!

כוס תנחומים

הנני משתתף בצערם של משפחת **דישקין** במות עליהם אביהם וזקנם איש ישר ונדיב הלב

ר' אלכסנדר סנדר ז"ל

בנחמת ציון וירושלים תנוחמו

דוד דיאמענט.

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס

ה' משה רובינאוו און פאמיליע

צוליב'ן טויט פון זייער פרוי און מוטער

נ"ע **חי' דבורה**

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

הערש האמער און פרוי.

טיף געריהרט צוליב דעם טויט פון

הרב ר' **סנדר דישקין** ז"ל

דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

הערשעל האמער און פרוי.

Łódzki Bank Depozytowy

Sp. Akc.

לאדזשער דעפאזיטען באנק

אקציען געזעלשאפט

לאדז, פיעטריקאווער 5.

נעהמט אן פערצינזטע קפדונות (וקלאדען) אויף ביליגע אין זלאטים און פרעמדע וואלוטען פון 10 זל. אן.

דאס אינסטאלירן קומט פאר אויף ערשטען פערלאנג ביים פארשטעלען דאס פקדונות ביכעל.

ŁODŹ,

Piotrkowska 5.

BYDGOSZCZ

דאס יודישע כשר'ע רעסטאראן

וואס שטעהט אונטער דער אויפזיכט פון א בעקאנטען קולינאר־ספעציאליסט

„Ognisko Domowe" Bydgoszcz,

St. Rynek Nr. 16, I piętro, **telefon 11-89,**

אין צענטרום פון שטאדט, אין דער אומגעגענד פון די געשעפטען

עמפפעהלט טעגליך, פרישע, געשמאקע, היגיענישע

פריהשטיק'ן, מיטאג און אוונדברויט'ן.

בייז מיר איז דער היים סחורה־וועלט.

רעיעלע בעדינונג! — פרייזען נידריגע! — רעיעלע בעדינונג!

אייגענבער: פעלינס פירשבלום.

HACELE PODKOWA

Zawiadamiamy Szanownych odbiorców, że ogłoszenia nasze zamieszczone w niniejszym piśmie w dniach 28. X i 3 XI r. b. dotyczące firmy **Ch. Langman w Warszawie**, Plac Grzybowski 14, rozumieć należy w tym sensie, iż z powodu, że firma Ch. Langman nie należy ostatnio do grupy naszych odbiorców, nie jesteśmy z firmą tą w stosunkach handlowych, nie rościmy przytem do niej żadnych pretensji natury materjalnej.

Pierwsza Polska Fabryka Haceli

„PODKOWA"

Sp. z ogr. odp.

אליכם אישים אקרא, וקולי אל בני אדם

דערמיט מאך איך בעקאנט די געעהרטע קונד־שאפט דאס די ביורא פון פערשטאטנעמונגס

פיעטריקאווער 17 זאכאדניא 52

י. מאנעלא

איז ווייטער טעטיג

און ס'וועט אלעס ערלעדיגט ווערען לויט'ן וואונש פון די ג' קונדשאפט

מיט אכטונג **ד. מאנעלא**

Dr. med. J. LUBICZ

Ortopeda

גראנסקא 28, טעל. 18347

ספעציאליסט פון ביינער און געלענק־קראנקהייטען פערקרימונגען פון פלייצעס און גלידער

אייגענע פראצאוניע

פון זעמטליכע ארטאפעדישע אפאראטען: ווי וקלאדקעס געגען פלאטפוס. קינסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטן א.א.וו. נעמט אן 5—

א הערצליכען מזל טוב ווינשען מיר אונזער פריינד **גוסטאוו שימקעוויטש** צו דער פערלאבונג פון זיין טאכטער **בלומה** מיט ה' **יאקוב שטשיגעלסקי**

דער ארקעסטער פון קינא „קאפיטאל"

Dr. med. H. Różaner

ספעציאליסט פון הויט־ און ווענערישע קראנקהייטען און קינדערלאויקעס

נארוטאוויטשא 9, טעל. 128-08

צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 8 ביז 10 פריה און פון 5 ביז 8 אוו.

פאר פרויען ספעציעלער וארטע־צימער.

Dr. Niewiażski

אויף **אנדזשעיא 5**, טעל. 159-40

נעמט אן פון 8—11 מיטאג און פון 5—9 אוונט.

ספעציאל־ארצט פאר סיפיליס, טריפער און מענער־שוואכע בעהאנדלונג מיט קווארץ־שטראהלען.

פאר דאמען ספעציעלער ווארטע־זאל.

Dr. L. Suchowczycki

כירורג

נעמט אן טעגליך פון 4 ביז 7 נאכמיטאג

Pl. Dąbrowskiego 2, tel. 143-94

לעזט, אבאנירט דאס „לאדזשער טאגעבלאט".

פריוואט

טאנץ־שולע

פון די נייעסטע טענץ

דיפלאמירטער לעהרער **י. וויינטרויב**

נעמט אן איינשרייבונגען אויף איינצעלנע לעקציעס ווי אויך אין קאמפלעטען יעדען טאג פון 10 פריה ביז 10 אוונד

קילינסקעגא 44

2־טער הויף פארטער.

די לעקציעס קומען פאר אונטער דער פערזענליכער לייטונג פון י. וויינטרויב און אסיסטענטען.

Dr. med. M. Heller

ספעציאליסט פאר הויט־ און וועגערישע קראנקע און מענער־שוועכע

נאווראט 2, טעל. 179-89

נעמט אן ביז 10 פריה, און פון 4—8 אוונד

פאר פרויען פון 4—6 נאכמ.

פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען.

בית־הכנסת „אהל יעקב"

מחר בשבת פ' חי' שרה, מברכים החודש, אחרי קריאת התורה

הטפה

Dr. Wołkowyski

צעגיעלניאנא 25

טעלעפאן 126-87

ספעציאל־ארצט פאר הויט וועגערישע קראנקהייטען און מענער־שוועכע. אלע־ארט אנאליזען בעהאנדלונג מיט קווארץ־שטראהלען.

נעמט אן פון 8—2, און פון 6—9 אוונד.

בעזונדער „ווארטע־זאל פאר פרויען.

Dr. Ludwik Falk

ספעציאל־ארצט פאר הויט און געשלעכטס־קראנקהייטען

נאווראט 7, טעל. 28-07

נעמט אן פון 10—12. 5—7 אוונד.

וויכטיג, וויכטיג, וויכטיג

פאר לאדזער און ווארשאווער סוחרים!

דאס איבעראל בעוואוסטע — **עקספעדיציאנס־הויז**

„Ruch Łódzko-Warszawski"

Łódź, Zawadzka 6, telefon 163-02.

Warszawa, Elektoralna 20, tel. 314-33.

האט געעפענט פון 1 ליסטאפאד ד. י. א נארמאלע טעגליכען

לאסט־אויטאמאביל־פערקעהר

פון לאדז נאך ווארשא און צוריק

די זענדונגען ווערען אסעקורירט. פאר די ערשטע 2 וואכען סקלאדאווע ווערט נישט גערעכענט. אויסצאהלונג פאראויס דאס געלד פאר נאכנאהמעס. ביי גרעסערע טראנספארטען ווערט געגעבען א עקסטרא ראבאט. פינקטליכע רעיעלע בעהאנדלונג, מעסיגע פרייזען.

Biuro Przewozowe **„Ruch Łódzko-Warszawski"**

Właściciele: M. Działoszyński, A. Śpiewak i B. Prużanski.

לאָדזער טאָגעבלאַט

דער רעדאַקטאָר נעמט־אָן פֿון 6 ביז 7 אין אָוונט.
נישט בענוצטע מאַנוסקריפּטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.

אַדרעס: „Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16 Skrz. poczt. 16
טעלעפֿאָנען: רעדאַקציע 100.47 אַדמיניסטראַציע 10057.

די פּאָליטיק פֿון דער וואָך

דער גורל פֿון „טיגער" און דער גורל פֿון ווערסײַלער טראַקטאַט. — דער טיגער און דער „דזשונגעל". בריאַן און שטרעזעמאַן אין האַג. — די פּאַציפֿיסטישע באָלשעוויקעס און די קריגערישע סאָוויעטן. — די ווירטשאַפֿטליכע סבּות און מאָראַלישע אַפּשאַצונגען.

קלעמאַנסאָ איז געשטאָרבען. עס איז געשטאָרבען קלעמאַנסאָ דער מענש. קלעמאַנסאָ דער „טיגער" דער שטורמער, דער בּרעכער און צושטערער פֿון מיניסטעריעלע קאַבּינעטען און פֿון דעם דײַטשען שטאָלץ, איז שוין לאַנג געשטאָרבען. זײַן לעצט ווערק איז געווען דער ווערסײַלער טראַקטאַט, מיט זײַנע מעלות און חסרונות, מיט זײַנע פֿערזיכערונגען געגען א צווייטער מלחמה און מיט זײַנע בעהאַלטענע ספּרינגזשינעס פֿאַר דער זעלבּער מלחמה. דאָס איז געווען דער גרעסטער לעצטער אַקט פֿון דעם ריזיגען טיגער־שפּרונג, און זיך אָפּגעשטעלט אויף אייביג. פֿון דאַן אָן האָט זיך דער „טיגער" בעהאַלטען אין די היילע טרויער פֿון זײַן דזשונגעל און אַנטשוויגען געוואָרען אויף אייביג. ער איז פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין דעם היילען אַריסטאָקראַטישען ציוויליזירטען, וואָס מען נעמט איהם אַרויס אין א יומא דפגרא, ווען מען דאַרף רעפּרעזענטירען פֿאַר עמעס, אָבער אין פּראַקטישען, טאָג־טעגליכען לעבען האָט עס קיין ווערט נישט. נאָך די אַלע נצחונות, וואָס דער אַלטער „טיגער" האָט געפֿייערט איבער זײַן לעבּענס־שונא־דײַטשלאַנד, האָט ער דאָך נישט געהאַט די זכיה צו ווערען דער „ערשטער בירגער" פֿון פֿראַנקרײַך. דעם „טיגער" האָט מען בעדאַרפֿט האָבען אינ'ם קאַמף מיט'ן לייב, און ווען דער דײַטשער לייב איז געלעגען א צילבאָווגעטער מיט אַן אָרעמ׳ געשווינדענער פֿעל פֿאַר די פֿיס פֿון פֿראַנקרײַך, האָט מען דעם „טיגער" אויך צוגעדרוקט אין א זײַט, מע האָט איהם שוין מעהר נישט בעדאַרפֿט האָבען, אין ער איז אַוועק. און דעם זעלבען גורל, וואָס עס האָט געהאַט דער פֿאָטער פֿון ווערסײַלער טראַקטאַט, האָט אויך געהאַט דער טראַקטאַט גופא. אויף דער היסטער שעה האָט מען איהם געשאַפֿען. אויף דער הײַנטער שעה פֿון נישט אויסגעפֿלויטע פֿאָלקס־צאָרן און נקמה האָט מען רעדאַגירט זײַנע פּונקטען, און דאָס פֿאָלק האָט זיך אָנגעהויבען אויסצוניכטערען פֿון דער זאַך, האָט ס פּלוצלינג דערזעהן, אַז דער שמעקען האָט צווישען און דער גאָלדענער אוצר, וואָס מ'האָט געזאָלט אַרויסציהען פֿון דעם בעזיגטען שונא, געפֿינט זיך אין א ריזיגען קאַסטען, און דער קאַסטען האָט א קליין, שמאָל טירעל, און וואָס גרעסער עס איז דאָס שטיק גאָלד, אַלץ שווערער וועט עס זײַן פֿון דאָרט אַרויסצושלעפּען. האָט מען אָנגעהויבען צו פֿערשמעלערן דעם ווערסײַלער טראַקטאַט, און אָנגעהויבען צוצופּאַסען די שטיקער קאָנטריבוציע־גאָלד צום טירעל, איז ענטשטאַנען דער דאַווס פּלאַן שפּעטער דעם יאַנג־פּלאַן, די פּריהצײַטיגע פֿון רהײַן־געביט און אַזוי, אײַנציגווײַז, אויסגעפּליקט פּונקט נאָך פּונקט אײַן פּאַראַגראַף נאָכ'ן צווייטען פֿון ווערסײַלער טראַקטאַט. און דער אַלטער קלעמאַנסאָ, שוין נישט דער „אַלטער טיגער" (ער איז שוין פֿון לאַנג געשטאָרבען) נאָר קלעמאַנסאָ דער מענש, דער צוויי־פֿוסיגער בשר ודם האָט געמוזט זיך צוקוקען, ווי עס צופֿאַלען זיך די ציגעל פֿון דעם ווערסײַלער בנין און שטרעזעמאַן'ס און בריאַן'ס רעדעס אין גענף און לעצטענס אין האַג.

און פֿון זײַן אײַנזאַמען פּאַלאַץ אין דער אַלטער וואַנדעע, האָט דער „אַלטער טיגער" געמוזט צוזעהן, ווי די יונגע, קליינע לעמפּערטלעך, מאַכען חרוב דעם בנין, וואָס ער האָט מיט אזא שטאָלץ געבּויט אין משך פֿון זײַנע בעסטע און לאַנגע יאָהרען.

אָבער די נײַע זענען נאָך קליינע, שוואַכע לעמפּערטלעך, נישט ווייל זיי ווילען אַזוי זײַן, נישט ווייל די וועלט איז באמת יעצט דורכגעזאַפּט דורך און דורך מיט דעם פּאַציפֿיסטישען זאַפּט פֿון פּאַן אײראָפּע און ישעיה הנביא'ס שלום ווזיעס, נאָר ווייל מען איז מיד, ווייל מען איז צובּראָכען פֿון פֿריהער, און עס וועלען נאָך פֿיל וואַסערן אָפּלויפֿען אין דער סענא און אין רהײַן, אין דער טעמזע און אין דער ווײַסעל, בּיז מען וועט צו זיך קומען נאָך דער גרויסער פֿעלקער שלאַכט פֿון 18—1914.

די באָלשעוויקעס זענען געקומען אויף דער וועלט מיט א קווײַטשער פֿון פּאַציפֿיקאַציע, פֿון פֿערבּרידערונג פֿון פֿעלקער, און שלום צווישען די מלוכות. אין דאָך קלינגען זיי די גאַנצע צײַט מיט דער שווערט, און ווען עס מאַכט זיך נאָר א שעת הכושר לאָזט מען דאָרט רעדע די האַרמאַטען. אודאי האָבען די אומאָפּציעלע מלחמה־שלאַכטען אויפ'ן ווײַטען מזרח זײַערע סבּות, אודאי וואָלט קיין שום אַנדערע מלוכה אויך נישט געווען קיין גרעסערע צדקות, ווען מען נעמט בײַ איהר צו, סתם זיך אַזוי, א ריזיגע באַהן־ליניע און מען וואַרפֿט זי אַרויס אין א שעהנעם העלען טאָג פֿון א געבּויט, ווי מען האָט בּיז איצט געהאַט א ריזיגע השפּעה און שטאַרקע אינטערעסען. דאָס בעווײַזט נאָר, אַז אַפֿילו אַזעלכע געשוואוירענע „פֿערבּרידערער" ווי עס זענען די באָלשעוויקעס קאָנען זיך אויך נישט אָפּזאָגען פֿון דעם שמאַרקען „האַרמאַטען־ און אַעראָפּלאַן אַרגומענט", ווען עס איז נאָר א סבּה אַרויסצוגעהן מיט דעם דאָזיגען אַרגומענט. די באָלשעוויקעס האַנדלען דאָ, ווי יעדער אַנדערע רעגירונג אויף איהר אָרט וואָלט געהאַנדעלט. א פּאַציפֿיסטישע צי א מלחמה־העצערישע, א דעמאָקראַטישע צי א פֿאַשיסטישע, א בּורזשואַזע צי אַן אַרבּײַטער־רעגירונג. וואָרום ווי לאַנג עס וועלען זײַן די סבּות פֿון מלחמה, ווי לאַנג עס וועלען נישט ווערען בעזײַטיגט די אַלע אורזאַכען, וואָס קאָנען ברענגען צו בעוואָפֿענטע קאָנפֿליקטען, וועלען נישט העלפֿען די לאָקאַרנא'ס און די קעלאָג־פּאַקטען, די פֿעלקער־ליגעס און די אינטערנאַציאָנאַלען. בעיד ער ערשטער בעסטער געלעגענהייט וועלען זיי צושפּרינגען ווי די קאָרטען־שטיבּלעך. און די סבּות צו מלחמה, זענען דײַן ווירטשאַפֿטליכע, עקאָנאָמישע. מען קאָן האָבען די בעסטע און טײַערסטע סענטימענטען צו דער אָדער יענער מלוכה, רוהרט זי אָבער אונזער קעשענע, קריכט זי נאָר אונז אַרײַן אין די נרגרת פֿון אונזער ווירטשאַפֿטליכען מאַגען, הערט אויף די גוטע־ברודערשאַפֿט, פֿערשווינדעט די קרובה'שאַפֿט, פֿערגעהט דער סענטימענט, און מען הויבט אָן רעדען מיט'ן לשון פֿון די האַרמאַטען. קלעמאַנסאָ'ס ווערסײַלער טראַקטאַט, בריאַן'ס לאָקאַרנאָ און האַג, הובּער'ס קעלאָג־פּאַקט און די צוקונפֿטיגע ענטוואָפֿנונגס־קאָנפֿערענץ אויפ'ן ים זענען אַלץ זאַכען, וואָס טויגען אַזוי לאַנג ווי די ווירטשאַפֿטליכע אינטערעסען ערלויבען זיך צו האַלטען אין זייערע ראַהמען. קלעמאַנסאָ'ס ווערסײַלער טראַקטאַט האָט געמוזט פֿערדאַרט און פֿערקוואַרט ווערען, ווייל די ווירטשאַפֿטליכע אינטערעסען פֿון אײראָפּע זענען געווען געגען איהר, גלײַך דעם „טיגער" וואָס איז שוין לאַנג געשטאָרבען גלײַך קלעמאַנסאָ'ן, וואָס איז די וואָך געשטאָרבען אין פּאַריז.

ב. ז.—ו.

בריטישער פֿאָרשלאַג וועגען שאַפֿען אַ ספּעציעלע כּותל־מערבי־קאָמיסיע אין דער וואַטיקאַן

נ ע נ ף. (יטא) אין די הינגע פּאָליטישע קרײַזען הערשט די איבערצײַגונג, אַז בעת דער בעהאַנדלונג פֿון דעם בריטישען פֿאָרשלאַג בעת דער יאַנואַר־סעסיע ג'ל'ם ראַט פֿון פֿעלקער־בּונד וועט אַרויס־שוועבען איז דער נײַער פֿערנעהם דער פּאָליטישער קאָנפֿליקט געגען דער רעאַליזו־ (?) וועט פֿאָרשלאָגען די 14 פֿון ארץ־ישׂראל כּותל־מערבי. דער רומעניער קאָנפֿליקט קעגען ... האָט די פּאַטויליש ... אײַנשליסען דעם בריטישען פֿאָרשלאַג אונטער'ן אײַנפֿלוס פֿון וואַטיקאַן, אַז די קאָמיסיע אויף בעשטימען די פֿראַגען פֿון די הייליגע מקומות זאָל בעשטעהן פֿון א קאַטוילישער מעהרהייט. בעת לויט'ן פֿאַרמעלען פֿאָרשלאַג פֿון גרויס־בריטאַניען פֿון יאָהר 1922, האָט בראש פֿון דער קאָמיסיע געזאָלט שטעהן א פּראָטעסטאַנט, אַן אַמעריקאַנער.

פּאָליטישע אַקציע פֿון ד"ר י. ל. מאַגנעס

פֿעראורטיילט דורכ'ן יודיש־אַמעריקאַנער קאָנגרעס

נ י ו ־ י א ר ק. (יטא) דער אַדמיניסטראַטיוו־קאָמיטעט פֿון יודיש־אַמעריקאַנער קאָנגרעס האָט אויף זײַן לעצטער זיצונג דיסקוטירט די פּאָליטישע אַקציע פֿון רעקטאָר פֿון העברעאישען אוניווערזיטעט ד"ר י. ל. מאַגנעס. דער קאָמיטעט האָט אָנגענומען א פּראָטעסט־רעזאָלוציע געגען „דער אויפֿפֿיהרונג און אויפֿטרעטונגען פֿון ד"ר י. ל. מאַגנעס, וועלכע זענען אומפֿעראַנטוואָרטליך און שאַפֿען אַן אײַנבּרוך אין דעם פֿעאַיִנטען יודישען פֿראָנט. די אַקציע פֿון ד"ר מאַגנעס שטימט א טערראָריסטישע וואָס נעהמט אין דער רולמונג פֿון אן ס־פּרעסען פֿון די ידעען הנחות, וועלכע וואָלטען נעווען אומדעקבּאַר אין אַנדערע בעדינגונגען. קיין זאַך קאָן נישט ווירקען מעהר דעסטרוקטיוו, ווי דער רוף פֿון ד"ר מאַגנעס צו פֿערצוכטען אויף דער באַלפֿור־דעקלאַראַציע, הגם איהרע בעשטימונגען זענען נאָך נישט רעאַליזירט. מוז מען האָבען צוטרוי צו דער שטאַטליכער עהרליכקייט פֿון גרויס־בריטאַניען אַז זי וועט אין דער פֿולער מאָס ערמעגליכען די שאַפֿונג פֿון דער יודישער נאַציאָנאַל־היים. רופֿען אָפּצוזאָגען זיך פֿון די פּאָליטישע אמבּיציעס איז א פֿערלעצונג פֿאַר'ן יודישען פֿאָלק".

ווײַטער בעטאָנט דער אַדמיניסטראַטיוו־קאָמיטעט דעם אײַנדרוק, וועלכען עס רופֿט אַרויס די בעהויפּטונג פֿון ד"ר מאַגנעס וועגען דער מעגליכקייט פֿון פֿעראײניגען דעם בעגריף פֿון א יודישער נאַציאָנאַל־היים מיט דעם בעגריף פֿון א אינטערנאַציאָנאַל הייליג לאַנד. אזא אַנטוטונג איז נישט דענקבּאַר. יודען קאָנען אַפֿשר מסכּים זײַן, אַז נעבען א יודישער נאַציאָנאַל־היים זאָל ארץ־ישׂראל זײַן אויך אַן אינטערנאַציאָנאַל הייליג לאַנד. עס איז אַן אומרעכט, ווערט לסוף נעזאָגט אין דער רעזאָלוציע, אויפֿצואָרדערן די יודען צו מאַכען שלום מיט די אַראַבּער. עס מאַכט דעם אײַנדרוק, ווי די יודישע פֿויער פֿון ארץ־ישׂראל וואָלטען געווען די ברענגער פֿון מלחמה און אומערלעכקייט לגבּי די אַראַבּער, בעת אין דער אמת'ן מוזען יודען אַלדאָס מעגליכע, כדי אײַנצושטעלען א דויערנדען שלום מיט דער אַראַבּישער בעפֿעלקערונג.

בײַ האַרץ־לײַדען, אָדער־פֿערקאַלקונג נייגונג צו מוח־בלוטונגען, א פּאָפּולערע זיכערע דאָס Franciszka Józefa ביטער־וואַסער א לײַכטען שטוהל־גאַנג אהן יעדער אָנשטרענגונג, פּראָפֿעסאָרען און געלעהרטע אין די קליניקעס האָבען בעוויזען, אַז דאָס Franciszka Józefa ביטער־וואַסער איז פֿאַר עלטערע מענשען א ווירקזאַם מיטעל.

דרינגענדער פֿאָרשלאַג אין שטאָט־ראַט וועגען „עגלה"־סקאַנדאַל

דעם פֿאָרשלאַג האָבען אַרײַנגעטראָגען אַלע יודישע בירגערליכע ראַטמענער און ער בעקומט אין שטאָט־ראַט אַ מעהרהייט־שטימע.

בּיז דער דעציזיע פֿון שטאָט־ראַט ווערט די „עגלה" נישט אײַנגעפֿיהרט

דער „עגלה"־סקאַנדאַל האָט שׂרדליך אָנגעשפּאַרט אויך אין לאָדזער שטאָט־ראַט.

די נעכטיגע שטאָט־ראַט־זיצונג האָט בכלל אַרויסגערופֿען א לעבהאַפֿטיגע אינטערעס, ווייל דער פּלענום קומט זיך אַזוי זעלטען צוזאַמען.. עס האָבען זיך פֿערזאַמעלט כמעט אַלע ראַטמענער און קאָמפּלעט; אויך די גאַלעריע איז געווען בעזעצט מיט א גרויס פּובּליקום.

באַלד בײַם אָנהויב פֿון דער זיצונג, האָט ראַטמ. אַדוו. ווײַצמאַן (פּ. פּ.) אַרײַנגעטראָגען א דרינגענדען פֿאָרשלאַג בנוגע דער „נײַער פּראָצעדור" בײַ די שטײַער־ליציטאַציעס. דער פֿאָרשלאַג איז אונטערגעשריבען געוואָרען דורך די פֿאָרשטעהער פֿון

אַלע יודיש־בירגערליכע פֿראַקציעס.

דער פֿאָרשלאַג לויטעט:

„די בעפֿעלקערונג איז געוואָרען בעאונרוהיגט פֿון דער ידיעה, אַז דער מאַגיסטראַט האָט בדעה, אָדער שוין בעשלאָסען אײַנצופֿיהרען ליציטאַציע־זעלער, און וועלכע עס זאָלען איבערגעפֿיהרט ווערען די זאַכען, וואָס דער מאַגיסטראַט וועט סעקוועסטרירען פֿאַר פֿערלעגענע שטײַערען. די לאָדזער בעפֿעלקערונג, וועלכע פֿיהרט איצט א פֿערבּיסענעם קאַמף בײַם אײַנהאַלטען איהרע ווירטשאַפֿטליכע פּאָזיציעס, בינדט זיך אוים לויט מעגליכקייטען, פֿון איהרע שטײַער־פֿערפּליכטונגען.

„דעריבּער איז דאָס פֿ ע ר ש א ר ־ פֿ ע ן אין איצטיגען מאָמענט די עקזעקוציע ־ מיטלען אומערלאַזבאַר און געפֿעהרליך. די פּראַקטיק פֿון „גראַבּסקי'ס עגלה" האָט שוין בעוויזען די שעדליכקייט פֿון דער דאָזיגער פּראָצעדור.

„צוליב די דאָזיגע טעמים לעגען פֿאָר די יודישע פֿראַקציעס, אַז דער שטאָט־ראַט זאָל בעשליסען:

אויפֿצופֿאָדערען דעם מאַגיסטראַט מבטל צו מאַכען דעם פּראָיעקט פֿון אײַנאָרדנען עפֿענטליכע ליציטאַציע־זעלער, און וועלכע עס זאָל אַוועקגעפֿיהרט ווערען די זאַכען, צוגענומענע פֿאַר שטײַערען, אָדער דער מאַגיסטראַט זאָל אַנולירען די בעשטראָפֿענע בעשלוסען, אויב זיי זענען אָנגענומען געוואָרען".

דעריבער איז געשטעלט געוואָרען דעם שטאָט־ראַט צום בעשטעטיגען די חשבּונות פֿון דער לאָדזער זעלבּסט־פֿערוואַלטונג פֿאַר'ן יאָהר 1928/29 און דעם בילאַנס פֿאַר'ן ערשטען פֿירטעל פֿון 1929.

שאַרפֿע רעדע פֿון ראַטמאַן בּיאַלער

צו דער פֿראַגע נעמט א וואָרט ראַטמ. י. מ. ב י אַ ל ע ר, און בעריהרט ווידער אַמאָל די „עגלה"־פֿראַגע.

אַרומרעדענדיג די בעזונדערע מאַגיסטראַט־חשבּונות, ווײַזט אָן דער רעדנער, אַז עס איז זייער שווער צו אַנאַליזירען, מחמת עס איז נישט בעקאַנט דער נעויער שליסעל, לויט וועלכען דער מאַגיסטראַט האָט בעשטײַערט די בעפֿעלקערונג. בכלל אײַגענען זיך די חשבּונות און דער בילאַנס אויף צו שטעלען זיי אונטער אַן אויפֿזיכט. — ראַטמ. בּיאַלער טרעט דעריבּער שאַרף אַרויס געגען דער פֿינאַנץ־ און שטײַער־פּאָליטיק פֿון מאַגיסטראַט און שטרײַכט אונטער, אַז הגם עס איז דאָ פֿון פֿערגאַנגענעם יאָהר אַן עודף פֿון 4 מיליאָן זל.. ענטשליסט זיך דער מאַגיסטראַט בײַ דער איצטיגער שווערער צײַט אײַנצומאָהנען אויף א דראַקאָנישען אופֿן שטײַערן. ווער־ווער, — זאָגט ראַטמ. בּיאַלער — נאָר דער לאָדזער מאַגיסטראַט האָט געדאַרפֿט וויסען די אויסערסט־קריטישע לאַגע פֿון איצטיגען מאָמענט. נישט בלויז פּריוואַט־פֿערזאָנען זענען געצוואונגען אויסצושטעלען וועקסלען, כדי ווי־עס־איז זיך צו קאָנען האַלטען. נאָר אויך דער מאַגיסטראַט אַליין האָט זיך געמוזט לאָזען אויפ'ן וועג פֿון אויסשטעלען וו ע ק ס ל ע ן. דערצו האָט דער מאַגיסטראַט סעקוועסטראַטאָרען און שטרעבט צו שאַפֿען ליציטאַציע־זעלער, כדי צו פֿערקויפֿען דאָס לעצטע האָב־און־גוטס פֿון די רואינירטע בירגער. וואָס זאָלען אָבער טון די אײַנוואוינער, וועלכע האָבען נישט קיין עקזעקוטאָרען, קאָנען נישט אויפֿמאָהנען בײַ זייערע בעלי־חובות זייערע געלדער, כדי צו קאָנען זיך אויסבּינדען פֿון די אייגענע פֿערפּליכטונגען?

— דער בעשלוס פֿון מאַגיסטראַט אײַנצופֿיהרען די „עגלה" איז אײַנגעגאַנגען געראָטען אין גראַבּסקי'ס סיסטעם. אַרויסטרעטענדיג שאַרף געגען בעשלוס אויפֿצולעבען אין לאָדז די „עגלה"־מאַרק, האָט ראַטמ. בּיאַלער פֿאָרגעשלאָגען, אַז צוליב'ן דויערנדען ווירטשאַפֿטליכען קריזיס איז דוחק און מזומנים זאָל דער מאַגיסטראַט נעהמען פֿון די שטײַער־צאָהלער וועקסלען אַלס דעקונג פֿון די שטײַערען, אַזוי ווי עס טוט די קראַנקען־קאַסע (די גאַלעריע איז א טייל ראַטמענער רופֿען־אויס: „בּראַוואָ").

לאַוונדיק קוק ענטפֿערט, אַז ראַטמ. בּיאַלער'ס פֿאָרשלאַג וועגען נעמען וועקסלען פֿאַר שטײַערן, איז נישט אויפ'ן אָרט (?!)

דער כּבוד מיט די ר. נאַ־טשינסקי

א הייסע דיסקוסיע רופֿט אַרויס דער ענטפֿער פֿון וויצע־פּרעזידענט ד"ר וויעלינסקי אויף אַן אינטערפּעלאַציע, פֿאַר וואָס עס ווערט נישט אויסגעצאָהלט דעם דיר. גאַרטשינסקי די סובּסידיע פֿון 25000 זל. פֿאַר'ן טעאַטער „פּאָפּולאַרני". ד"ר וויעלינסקי זאָגט, אַז דיר. גאַרטשינסקי איז אַוועק פֿון זײַן פּאָסטען אַלס דירעקטאָר פֿון שטאָטישען טעאַטער און איז שולדיג געבליבען 60,000 זל. די אַרטיסטען, טעאַטער־אַרבּײַטער און פֿיל סוחרים דערבײַ האָט ער געהאַט גרויסע מאַגיסטראַט־סובּווענציע און קאָ לאָסאַלע פּרעקווענצען. די שטאָט וויל איהם נישט אויסצאָהלען די הײַ־יאָהריגע סובּסידיע, ווייל צו גאַרטשינסקי איז משמא קיין צוטרוי; ער איז „אַן'אַנזעצר", כּדי צו קריגען אַוואַנסען אויף אײַניגע חדשים האָט ער פֿאָרגעשטעלט פֿאַלשע בילאַנסען פֿון טעאַטער.

צום סוף בעמערקט וויצע־פּרעז. וויעלינסקי, אַז דאָס „פּאָפּולאַרני"־טעאַטער האָט נישט קיין עקזיסטענץ בערעכטיגונג. און אויב עס עקזיסטירט, ווערט דאָס דאָזיגע לעבען אויפֿגעהאַלטען קינסטליך.

ראַטמ. פּיכנאַ (נ. פּ. ר.) פֿאָדערט, אַז דער מאַגיסטראַט זאָל איבּערגעבען דיר. נאַרטשינסקי צו דער פּראָקוראַטור פֿאַר פֿיהרען א מיסווירטשאַפֿט מיט שטאָטישע געלדער און פֿאַר פֿעלשען בילאַנסען (עטליכע ראַטמענער פּאַטשען „בּראַוואָ").

יודען דעקען דעם טעאַטער־דעפֿיציט...

וויצע־פּרעזעס וואָלטשינסקי (כ. ד.) זאָגט: מיר קאָנען מסכּים זײַן, אַז עפּעס איז נישט געווען אין אָרדנונג מיט די שטאָטישע טעאַטער'ס אונטער דער דירעקציע פֿון ה' גאַרטשינסקי. די שטאָט האָט זיך אָבער שוין אויסגעשלאָגען די „הוצאות", נאָכ'ן בעזײַטיגען דעם דיר. גאַרטשינסקי פֿון זײַן פּאָסטען, און פֿון שטאָטישען טעאַטער געדעקט געוואָרען דער דעפֿיציט דורך די יודען. „מירא אפרת" האָט אַרײַנגעבּראַכט לעבען און דער טעאַטער־קאַסע.

וועגען דער פֿראַגע רעדען נאָך ד"ר טאַמאַשעווסקי (סאָציאַליסט), אינזש. פּאַפּלאַווסקי (כ. ד.) און וויצע־פּרעזידענט ד"ר וויעלינסקי ערקלערט, אַז וועגען דעם ענין פֿון איבּערגעבען ה' גאַרטשינסקי'ן צו דער פּראָקוראַטור, וועלען דעציזירען די מאַגיסטראַט־אַדוואָקאַטען.

לסוף ווערט אָנגענומען א פֿאָרשלאַג, אַז אויסצוצאָהלען ה' גאַרטשינסקי'ן די סובּסידיע פֿאַר'ן טעאַטער „פּאָפּולאַרני".

* * *

צום סוף פֿון דער זיצונג איז בעראַטען געוואָרען די דרינגליכקייט פֿונ'ם פֿאָרשלאַג וועגען דער „עגלה".

די ראַטמענער אַדוו. ווײַצמאַן און י. מ. ב י אַ ל ע ר האָבען מאָטיווירט די דרינגליכקייט און דער יודישער פֿאָרשלאַג איז בײַ א נײַשטימונג מיט א מעהרהייט שטימען אָ נ ג ע נ ו מ ע ן געוואָרען.

ראַטמאַן בּיאַלער און אַדוו. ווײַצמאַן לעגען פֿאָר שוין איצט צוצוטרעטען צו בעטראַכטען דעם דרינגענדען פֿאָרשלאַג.

לאַוונדיק קוק טרעט אַרויס געגען דעם, און לעגט פֿאָר דעם פֿאָרשלאַג איבּערצושיקען אין א קאָמיסיע, וואָס עס ווערט אויך אָנגענומען.

ראַטמאַן בּיאַלער שטעלט בעדינגונג, אַז בּיז וואַנען דער שטאָט־ראַט וועט נישט האָבען אָנגענומען קיין ענדגילטיגען בעשלוס, זאָל די „עגלה" נישט ווערען אײַנגעפֿיהרט.

לאַוונדיק קוק גיט דעריבּער אָפּ א פֿײַערליכע ערקלערונג, אַז בּיז דער דעציזיע פֿון שטאָט־ראַט וועט די שטײַער־אָפּטיילונג דעם „עגלה"־בעשלוס נישט דורכפֿיהרען.

—()—

די אויפֿגאַבען פֿון יודישען האַנדווערקער אין איצטיגען מאָמענט

פֿון ב. כּאַזשימיערסקי וויצע־פּרעזידענט פֿון דער לאָדזער האַנדווערקער־קאַמער

II.

דאָס האַנדעלס־געזעץ מיט זײַנע צאָהלרײַכע פֿאָרשריפֿטען וועגען מײַסטערשאַפֿט, געזעלען און לערן־יונגלעך, ריהרט נישט בלויז אָן דעם מײַסטער, ר. ה. דעם, וואָס פֿיהרט א זעלבּסטשטענדיגען וואַרשטאַט. ער איז אויך זעהר שטאַרק נוגע דעם יודישען אַרבּייטער, דעם לוין־אַרבּייטער, וואָס אַרבּייט בײַם מײַסטער אויף וואָכען שכירות, צי אויף אַקאָרד. ער נעמט אויך אַרום די אינטערעסען פֿון דעם לערן־יונגעל. די פֿערשיידענע צירקולאַרען, וואָס עס זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען פֿון דער האַנדווערקער־קאַמער רעגולירען דעם גאַנצען האַנדווערק אין פּוילען, — גוט, צי שלעכט, איז אַן אַנדער פֿראַגע, — און רעגולירט אויך גלײַכצײַטיג די בעציהונג צום אַזוי גערופֿענעם געזעלען און לערן־יונגעל. די צירקולאַרען זענען ס'רוב נעווידמעט די דאָזיגע צוויי קאַטעגאָריעס. די צירקולאַרען שטעלען פֿעסט דעם טערמין, ווי לאַנג דאָס לערן־יונגעל האָט צו זײַן אין דער לעהר, זײַן פּרופֿונגס־עקזאַמען, און זײַן איבּערגאַנג צו דער העכער מדרגה, צו דער מדרגה פֿון געזעלען. עס ווערט אויך פֿעסטגעשטעלט דער אופֿן, ווי אַזוי און ווען דער געזעלען קאָן ווערען א זעלבּסטשטענדיגער מײַסטער, פֿערלענגען אַן'אייגענעם וואַרשטאַט, אנגאַזשירען פֿרעמדע אַרבּייטס־הענד און לערן־יונגלעך און ווערען, ווי מען זאָגט, א „מענש" פֿאַר זיך.

פֿון דעם אַלעם איז נעדרונגען, אַז אין דער האַנדווערקער־קאַמער דאַרף אויך זײַן בלויז פֿעראינטערעסירט חוץ דעם מײַסטער, אויך דער אַרבּייטער און לערן־יונגעל. אָבער דאָ זעהען מיר נאָך א גרעסערע גלײַכגילטיגקייט ווי בײַם מײַסטער.

דער יודישער געזעלען און לערן־יונג געבען זיך בכלל נישט אָפּ קיין רעכענונג פֿון דער לאַגע, אַזוי, ווי דער ענין וואָלט זיי אינגאַנצען נישט אָנגעגאַנגען. עס ווײַזט זיך אויס, אַז זיי וועלען שוין פֿריהער נישט זײַן נעצנים, בּיז זיי וועלען ווערען נעבּריהט, אָבער דאַן וועט שוין זײַן אַביסעל צו שפּעט.

איך מיין דעריבּער, אַז די פּראָפֿעסיאָנעלע פֿעראײנען פֿון דער יודישער אַרבּייטערשאַפֿט, וועלכע האָבען דאָך די אויפֿגאַבע צו שטעהן אויף דער וואַך פֿון די אינטערעסען פֿון זייערע מיטגלידער, זאָלען זיך מיט דעם ענין מעהר אינטערעסירען, כדי דאָס האַנדווערקער־געזעץ מיט זײַנע רעגולאַמענטען זאָל זיי נישט טרעפֿען נישט צוגעגרייט.

ס'רוב יודישע פּראָפֿעסיאָנעלע אַרבּייטער־פֿעראײנען רעקרוטירען זיך נימט פֿונ'ם פֿאַבּריקס ־ פּראָלעטאַריאַט, פֿון די גרויסע און מיטעלע אינדוסטריע־אַרבּייטער, נאָר פֿון דעם האַנדווערקער־פּראָלעטאַריאַט, פֿון אַזעלכע מענשען, וואָס אַרבּייטען אין דער קלײנעם וואַרשטאַט בײַ א מײַסטער. די יודישע שנײַדער־אַרבּייטער, שוסטער, קאַמאַשען־שטעפּער, בעקער, טישלער, וכדומה, אַרבּייטען בײַ א מײַסטער אין וואַרשטאַט, און דעריבּער פֿאַלען זיי אַרונטער אונטער דער האַנדווערקער־קאַמער.

די פּראָפֿעסיאָנעלע פֿעראײנען פֿון די יודישע אַרבּייטער האָבען דעריבּער א נײַע און דרינגענדע אויפֿגאַבע: נישט דערלאָזען דעקלאַרירען זייערע מיטגלידער. אודאי, וועט מען זאָגען, אַז די אויפֿגאַבע פֿון די פּראָפֿ. אַרבּייטער־פֿעראײנען, איז דערצו נאָך אַזעלכע, וואָס שטעהען אויפ'ן קלאַסען־שטאַנדפּונקט, זענען נישט מחויב צו זאָרגען, אַז זייערע מיטגלידער זאָלען ווערען זעלבּסטשטענדיגע מײַסטער. דאָ האַנדעלט זיך אָבער נישט דערין. וואָרום אַפֿילו אַלס לערן־יונג אָדער אַלס געזעלען וועט זיך דער יודישער אַרבּייטער אויך מוזען אונטערוואַרפֿען דער האַנדווערקער־קאַמער. אויב נישט וועט איהם זעהר שווער זײַן צו בעקומען אַרבּייט, און דעריבּער מוז שוין דער פֿעראײן זאָרגען. דעריבּער מוז שוין אַפֿילו דער קלאַסען־פֿעראײן וואַכען און האָבען אַן'אויג. אַנישט האָט ער נישט קיין פֿערשטענדניש פֿאַר'ן לעבעדיגען לעבען מיט זײַנע נויטען און בעדערפֿנישען.

דאָס ערשטע, וואָס די פּראָפֿ. פֿעראײנען דאַרפֿען טון, איז צו זאָרגען, אַז זייערע מיטגלידער זאָלען בעזיצען די ערגענצונגס־קורסען, אָהן די ערגענצונגס־קורסען קאָן דער לערן־יונג נישט בעקומען קיין „געזעלען־בריוו".

די פּראָפֿ. פֿעראײנען, וואָס פֿיהרען א אויפֿקלערונגס־אַרבּייט צווישען זייערע מיטגלידער, דאַרפֿען זיי אַנווײַזען אויף דער נויטווענדיגקייט פֿון דער דאָזיגער זאַך.

איך ווענד מיך קודם כּל צו די פּראָפֿ. פֿעראײנען, אַלס צו דער אָרגאַניזאַציע פֿון דער אַרבּייטערשאַפֿט, אַלס צו דער אינסטאַנץ, וואָס רעפּרעזענטירט די אַרבּייטער־אינטערעסען. עס איז אָבער אויך נישט אויסגעשלאָסען, אַז די אַרבּייטער אַליין, אָהן דער הילף פֿון די פּראָפֿ. פֿעראײנען — זאָלען דורכפֿיהרען אָט די אַלע נויטיגע פֿאָרמאַליטעטען.

דער שרײַבּער פֿון די שורות וועט גערן יעדען איינעם פֿון די אַרבּייטער געבען די אַלע נויטיגע אינפֿאָרמאַציעס, כדי נישט צו בלײַבען אויף דער „פּליוש־באַנק".

דער יודישער אַרבּייטער דאַרף געדענקען, אַז דאָ האַנדעלט זיך וועגען זײַן צוקונפֿט, וועגען זײַן ווײַטערדיגער עקזיסטענץ אַלס אַרבּייטער.

איך גלויב, אַז די יודישע פּראָפֿ. פֿעראײנען וועלען פֿערשטעהן די דרינגענדע אויפֿגאַבע פֿון מאָמענט און אָנהויבען פֿיהרען א ברייטע אויפֿקלערונגס־אַרבּייט און אָט דער ריכטונג און טון אַליין, וואָס און מעגליך, כדי צו ראַטעווען די עקזיסטענץ פֿון יודישען האַנדווערק.

דאָס איז אַן'אויפֿגאַבּע פֿון מאָמענט, א דרינגענדע נויטווענדיגע אויפֿגאַבע, וואָס טאָר בשום אופֿן נישט ווערען אָפּגעלעגט.

Tretorn גומי־שיך און שניי־שיך
פֿון בעסטער אויסאַרבּייטונג
גרעסטער אויסוואַהל בײַ דער פֿירמע
B. BOY & Co.
לאָדז, פּיעטריקאָווער 154
טעלעפֿאָן 22־80.

די פסיכאלאגיע פון די געשעהעענישעז אין ארץ-ישראל

ספעציעל פאר'ן "לאדזשער טאגעבלאט" — פון — פראפ. נחום סלושץ

שוין דריי מאנאטען זענען אריבער, ווען די שרעקליכע אונרוהען האבען אויסגעבראכען געגען דעם יודישען ישוב אין ארץ-ישראל און דאס לאנד איז נאך ווען רוה נישט געקומען. אמת, די מאסען-איבערפאלען האבען אויפגעהערט, פון שחיטות און רציחות איז כמעט מעהר קיין רייד נישט, — אבער פונדעסטוועגען פיהלען זיך די ארץ-ישראל'-דיגע יודען נישט זעהר היימליך און פרעמדען ביי זיך אליין — ווייל ביי די אנדערע, ביי די ווייטע, איז נישטא וואס צו פרעגען — אויב דאס פינסטערע שפיל, וואס מען האט אזוי לייכט גע-קאנט פארמיידען, איז שוין צו ענדע. און מען זאל נישט קומען און זאגען, אז דאס ארץ-ישראל-יודענטום לעבט איבער א לאנגען מאמענט פון נאך-פאגראמישער פאניק און געפינט זיך אין א נאטירליכען צושטאנד פון א פחד שוא — אלס זעלבסטפערשטענדליכע נאכפאלגען פון די שווערע געשעהענישען: ווער עס מעסט די פסיכאלאגיע פון ארץ-ישראל-ישוב מיט דער מאס פון גלות-יודענטום, בעגרייפט נישט, ווי ווייט דאס זעלבסט-געפיהל און די נאציאנאלע ווירדע פון דעם ערשטען שטעהט העכער איבער דעם לעצטען.

איך האב איבערגעלעבט די קאטאס-טראפע פון 23. אויגוסט צוזאמען מיט דער יודישער מאסע אין ירושלים; איך האב מיט מיינע אייגענע אויגען געזע-הען, ווי אזוי פלוצים, אין איין שעהנעם נאכמיטאג פון א לאנגען פרייטאג, זענען באנדעס דארפסלייט — די אייגענע שכנים פון די יודישע פארשטעטלעך — מטפאלען די גרופע, וועלכע ציהט זיך פון רוממה, מגבעת תמואל איבער קרית משה, בית הכרם און ביז צו בית שמן; די געוועהנליכע פרידליכע פעלאכען פון ליפתה, דיר יאסין, מלחא און אנדערע— פלוצים פערוואנדעלט אין ארגאניזירטע מחנות פון ווילדע חיות און רויבער-באנ-דעס — האבען זיך פערזאמעלט איבער-צופאלען א גאנצען יונגען יודישען ישוב, פון וועלכען זיי האבען מאטעריעל אזוי פיל גענאסען, מיט דער אפענער כונה אוועקצונעמען ביי זיי דאס לעבען און דאס פערמעגען, את הנפש ואת הרכ"ש צוזאמען.

שטעהענדיג אויף דעם הויכען טורם פון דעם נאך נישט פערענדיגטען לעה-רער-סעמינאר אין בית-הכרם, וואו די בראווע בעל-הבתים פון דער סביבה האבען גלייך פערזאמעלט זייערע פרויען און קינדער און ארגאניזירט אויפ'ן ארט א זעלבסטשוץ מיט א מעטאדישער ליי-טונג, וועלכע האט בעוויזען איהר ווירק-זאמקייט: אין בית-הכרם איז קיין איינ-ציגער יוד נישט פערוואונדעט געווארען — האב איך בעאבאכטעט די באנדעס פון רויבער, וועלכע האבען זיך פערזא-

טרויעריג געלעבט און טרויעריג געשטארבען

דאס לעצטע ווארט נאך א לאדזשער יודישען אקטיאר

— פון — זלמן זילבערצווייג (ניו-יארק)

א קורצע נאטיץ אין דער פרעסע ברענגט די טרויעריגע בשורה, אז דוד פאללער, א יודישער אקטיאר פון לאדז, איז בעגאנגען אין טשערנאוויץ זעלבסט-מארד. ער האט זיך אויפגעהאנגען. אין דער נאטיץ ווערט אויך געזאגט, אז פאללער האט דארט געשפילט מיט זיין פרוי.

די נאטיץ שטימט נישט אינגאנצען. איהר צווייטע העלפט איז נישט ריכטיג. פאללער האט נישט געשפילט, בלויז זיין פרוי חלואי וואלט בעסער די ערשטע העלפט נאטיץ געווען נישט ריכטיג.

אויב עס איז אזוי געשעהען, אז פאל-לער האט אליין א סוף געמאכט צו זיין געמוטשעטע, נעפלאגטע לעבען, ער האט געוואלט מקיים זיין דעם פסוק "טרויע-ריג געלעבט און טויעריג געשטארבען".

איך האב פאללער'ן קיינמאל נישט געזעהן שפילען, און בסך-הכל איהם שוין געזעהן א צובראכענעם, א רואינירטע מען, צוגעשמירט צום בעט, אבער ווען מען דערמאנט זיך, אז פאללער האט אנ געהויבען שפילען מיט 32 יאהר צוריק, און האט דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען געשפילט אין רוסלאנד, דארף מען נישט זיין קיין נביא צו וויסען, אז קיין אייביג זיס איז לייכט לעבען האט ער נישט געהאט.

איז פאללער געווען א בערימטער אקטיאר? — ניין! אבער א סאלדאט, א עהרליכער, א מוטיגער סאלדאט אויפ'ן פראנט פון יודישען טעאטער איז ער געווען, און אלס איינער פון די, וועלכע האט מיט זיין מוח, מיט זיין בלוט און מארך אויסגעהארעוועט די יודישע בינ-גע, פערדינט ער, אז לכל הפחות אין א לאדזשער צייטונג זאל מען איהם, דעם בוי-ער, צוטיילען דעם לעצטען כבוד.

פאראיאהרען האב איך אויף מיין רייזע איבער'ן בארג סיני פון יודישען טעא-טער, אין רומעניען, נעטראפען שפילען אין בוקארעסטער יודישען טעאטער א פערהעלטנישמעסיג יונגע, זעהר שעהנע דאמע, א שמייכלענדיגע, א לאכענדיגע, האט מען געקענט מיינען ווער ווייסט ווי ריקליך זי איז. אבער עס איז גענוג גע-ווען, אז ווען בעקאנטע לאדזשער אקטיא-רען זאלען אויסזאגען חעם סוד, אז איך

אראבער פאדערן דעמיסיע פון הויפט-מופטי

ארגאן פון העכסטען מוסולמענישען ראט פאדערט אנצוערקענען די באלפור-דעקלעראציע. — ווידער פער'משפט צום טויט 9 אראבער אין חיפה

בילדונגס-מיניסטער וועגן קאנסטיטוציע-מינדערהייטען און יודען

ירושלים'ער הויפט-מופטי געהט אין דימיסיע

ער האט זיך צופיל אנגאזשירט מיט די קאמוניסטען

באגדאד, 23 נאוו. (יט"א) די אראבישע פרעסע אין באגדאד שרייבט, אז דער ירושלימ'ער הויפט-מופטי וועט בקרוב מוזען פערלאזען זיין אמט, ווייל ער האט זיך דיסקרעדיטירט מיט מאסקווע. אויף זיין ארט וועט ארויף זיין ברודער.

קינא-טעאטער
CASINO
היינט און ווייטערדיגע טעג!
די מעכטיגע ליבעס-דראמא לויט דער ערצעהלונג פון אנדזשעי סטרוג
„א. נ. די דורות פון מארק שווידא"
זינדיגע ליבע
אין די הויפט-ראלען:
יאדוויגא סמאסארסקא
זאפיא באטיצקא, טאדעאוש וועסאלאווסקי, באגוסלאוו סאמבארסקי
ארקעסטער אונטער לייטונג פון ל. קאנטאר. אנהויב פון סעאנסן 4.30, 6, 8, 10 אוו. פרייזען פון די פלעצער אויפ'ן ערשטען סעאנס פון 1 זל. ביז 60 גר., אויף די ווייטערע סעאנסען פון 1.50 ביז 3.50 זל.

אראבישע פאליטיקער פאר דער באלפור-דעקלאראציע

ירושלים, 28 נאוו. (יט"א) דער אבמאך פון העכסטען מוסולמענישען ראט פערעפענטליכט אנ'ארטיקעל פון א בעוואוסטען אראבישען פאליטיקער, אז די אראבער זאלען זיך אפזאגען פון לאזונג: „נידער מיט דער באלפור-דעקלאראציע". דאגעגען זאלען זיי פאדערן א פארלאמענט. דאס וועט זיי ברענגען סימפאטיעס פון דער ענגלישער רעגירונג, פון ענגלישען פאלק און פון דער פעלקער-ליגע.

פון דער ציונ. ארגאניזאציע

מיטגלידער-רעגיסטראציע

אין צוזאמענהאנג מיט'ן 9-טען ציוניסטישען לאנד-צוזאמענפאהר און פויגען פיהרט די לאדזשער ציונ. ארג. ענערגיש ווייטער די מיטגלידער-ווערבירונג און רעגיסטרירונגס-אקציע.

[illegible] פון דעפ. ד"ר ראזענבלאט און ה' משה לימאן אויף דער פראווינץ

דער הינער ציונ. קאמיטעט פיהרט [illegible] א ענערגישע פראפאגאנדע אויף [illegible] פראווינץ. צו דעם צוועק ווערן דער [illegible] מיטגלידער פון קאמיטעט און [illegible] שטעט פון לאדזער קרייז, כדי מיטהעלפען די ארטיגע ארגאניזאציעס [illegible] זייער מעטינגען.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם ה' משה לימאן לעצטענס בעזוכט די שטעט אזאר, קאוו, דז. וואליא און זגערזש אויף די איינלאדונג פון די דארטיגע ציונ. ארגאניזאציעס.

היינטיגען אך האט דעפ. ד"ר ראזענבלאט בעזוכט אזארקאוו, וואו ער איז ארויסגעטרעטען אויף א גרויסען מיטינג. ער האט רעפערירט וועגן דער איצטיגער לאגע און ציוניזם און א"י. די רעדע האט פיל מיטגעהאלפען דארט צו דער פערשטארקונג פון דער ציוניסטישער ארבייט.

פון פאלקס-אוניווערזיטעט

די נאהענטסטע פארלעזונג פון פאלקס אוניווערזיטעט קומט פאר מארגען שבת 5 א זייגער נאכמיטאג, ה' ד"ר ירמיהו פרענקעל וועט האלטען דעם 3-טען פארטראג פון העברעאישען פארלעזונגס-ציקל איבער יודישע געשיכטע.

די רעדע פון בילדונגס-מיניסטער

ווילנא, 28 (טעל.) היינט האט דער בילדונגס-מיניסטער טשערוויניסקי געהאלטען א רעפעראט אין ווילנא אויף דעם טעמא: „קאנסטיטוציע און געזעלשאפטליכע ערציהונג". דער מיניסטער האט צווישען אנדערען געזאגט: די גרעסטע פאליטיקער פון פוילען האבען קנאפ אכט געלעגט אויף דער געזעלשאפטליכער ערציהונג. די טועהרען פון בילדונג דארפען זיין אפען אהן אונטערשיד פון רעליגיע און נאציאנאליטעט. אלע מוזען זיין גוטע בירגער. ביי אונז איז אבער מעגליך געווען, אז נאציאנאלע לאזונגען זאלען דערפיהרען צו א פערברעך געגען מלוכה-מאיעסטאט.

וואס זאל מען נאך רעדען וועגען די נאציאנאלע מינדערהייטען, ביי וועלכע עס איז זעהר זעלטען פערהאן א געלעגענהייטען פאר לאיאליטעט צו דער מלוכה.

יעדער פארטיי-פיהרער צי ער איז אנ'ענדעק, צי א סאציאליסט, צי ער געהער צו אנ'אנדער פארטיי, מוז קודם כל שטעהן אויפ'ן מלוכה'שען שטאנדפונקט. אפילו יעדער אוקראאינער, יוד, צי דייטש, איז קודם כל א בירגער פון דער פוילישער רעפובליק.

דאן געהט דער מיניסטער איבער צו רעדען וועגען דער זעלבסט-פערוואלטונג אין דער שולע, וואס מוזען איבערגעבויט ווערען. עס זענען פערהאן צוויי פאקטארען אין דער מלוכה: די רעגירונג און דער פארלאמענט. אונזער פארלאמענט, זאגט דער מיניסטער. קען ליידער נישט געבען קיין גוטע געזעלשאפטליכע ערציהונג.

דער פארלאמענט בעשטעהט פון צו פיל גרופען און איינער ציהט א הין, דער צווייטער ציהט א הער. יעדער איז אויסען די ערציהונג אין פארטייאישען גייסט. דעריבער זענען ביי אונז מעגליך אזוינע ערשיינונגען, ווי אנפאלען אויף יודישע סטודענטען.

צום סוף זאגט דער מיניסטער, אז נאר די ענדערונגען אין דער קאנסטיטוציע וועט זיין מסוגל צו ערציהען גוטע בירגער און גוטע יוגענד.

קירצליך קומט קיין לאדז
Al Jolson—
זינגענדער
לץ

„אנ'אלפוילישער" באנדיט ארעסטירט אין לאדז

(§) נעכטען פערטאגס האט א פאליציי-פונקציאנער אויפ'ן באלוטער מארק בעמערקט א פערדעכטיגען פערשוין, וועלכער איז געווען פערוואקסען מיט א גרויסער בארד און האט געטראגען פערבלאטיגטע שטיוועל און הויזען. דער אגענט האט בעפוילען דעם פערדעכטיגען צו הויבען די העמד און דער הויך, אונטער דער דראהונג פון רעוואלווער, האט יענער דאס געטוהן. מיט דער הילף פון פאליציי, נאך וועלכע דער אגענט האט גערופען, איז ער אפגעפיהרט געווארען אין אויספארשונגס-אמט, וואו עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער פאר האלטענער איז דער בעריהמטער גנב און קאסע-ברעכער יאן קניאזשא, וועלכער האט אויף זיין געוויסען מעהרערע באנדיטען-אנפאלען און ווערט געזוכט דורך שטעק-בריף פון ווארשא, לובלין, קראקא, לעמבערג, טארן, בידגאשטש, גרודנא, ווילנא, קעליז, ראדאם, קאליש, פוזען.

—0—

נחום סאקאלאוו און ד"ר. אסקאר וואסערמאן קימען קיין פוילען

ווארשא, 28, (טעל.) אין צענטראל-ביורא פון „קרן היסוד" אין פוילען ווערען ענערגיש דורכגעפיהרט די נויטיגע הכנות צו דער היעהריגער „קרן היסוד" אקציע.

צו דער ערעפנונג פון'ם קאמפיין ווערען ערווארט נחום סאקאלאוו און אסקאר וואסערמאן.

אנהויב יאנואר ווערט ערווארט אין פוילען ד"ר אלעקסאנדער גאלדשטיין וועלכער האט מיט'ן גרעסטען ערפאלג געארבייט פאר'ן „קרן היסוד" אין אלע וועלט-טיילען.

היינטיגען פרייטאג קומט קיין ווארשא דער געוועזענער בירגמייסטער פון תל אביב, ה' דוד בלאך. די ציוניסטישע פיהרער, דעפוטאטען און סענאטארען, ווי אויך די אנגעזעהענסטע מיטגלידער פון דער יודישער „אגענץ" וועלען זיך אקטיוו בעטייליגען אין דער ארבייט.

די לעצטע אונגליקספאלען מיט סאמאגאדען
ווייזען דערויף, אז יעדער מענש זאל פון אונגליקספאל זיך פערזיכערן,
Zł. 10.000 און דאס קאסט פון א סומע אויף
— א גאנץ יאהר נישט מעהר ווי —
Zł. 12.50 gr.
גענעראל-רעפרעזענטאנץ פון די
פערזיכערונגס אקצ. געזעלשאפט „VITA"
לאדז, נארוטאוויטשא 40, Telefon 2.13-98

4 קאסע-ברעכער האבען „בעארבייט" די זגערזשער האנדעלס-באנק

(מ) די אויספארשונג וועגן דעם נעכטען איינברוך אין דער „זגערזשער האנדעלס באנק" האט פעסטגעשטעלט, אז „געארבייט" האבען דארט 4 קאסע-ברעכער, און אז די וועקסלען אויף 800 מויזענד זל. און די ווערט-פאפירען האבען די חברה-לייט נישט גערוהרט.

זיי האבען זיך בעגנוגען געלאזט בלויז מיט די 40 טויזענד זל. מזומנים.

ווי מיר דערוויסען זיך, איז שוין די אויספארשונג אין דער לעצטער מינוט געקומען אויף די שפורען פון די קאסע-ברעכער.

די פרטים פון דער אויספארשונג ווערען געהאלטען בסוד.

פון יודישען טעאטער

די גאסטשפילען פון בערטא זאסלאווסקא

די גאסטשפילען פון דער בעקאנטער שוישפילערין בערטא זאסלאווסקא, וועלכע איז געווארען בעליבט ביים הינגען טעאטער-פובליקום, געהען ערפאלגרייך ווייטער. היינט ווערט געגעבען א פרעמיערע די „פרוי פון דער גאס". מארגען, שבת ביטאג — „קונדער, פערגעסט אייך נישט".

אין די פארשטעלונגען בעטייליגען זיך אויך די בעקאנטע ארטיסטען הערשקאוויטש און געמליבערלעבען.

גרויסער קאנצערט אין פילהארמאניע.

דאס מוזיקאלישע לאדז ערווארט אנ'אנגענעהמער סורפריז. דעם קומענדיגען זונטאג דעם 12. 3, 8.30 אוו. קומט פאר אין פילהארמאניע דער ערשטער גרויסער סימפאניע קאנצערט פון פילהארמאנישען ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון בעקאנטען דירינענט איגנאצי נוימארק. אלס סאליסט טרעט ארויס דער בעריהמטער יוגאסלאווישער פידלער זלאטקא באלאקאוויטש. דער יונגער פידלער, וועלכער ווערט פערעכענט ביים היינטיגען טאג צו די גרעסטע וויאלין-מייסטער.

דער פראגראם פון דינסטאג'דיגען קאנצערט בעשטעהט פון בעטהאווען'ס סימפאניע הערואיקא, פידעל קאנצערט און וויעראס אוווערטורע אבערא.

דער אונטערנעם צום דאזיגען אווענד איז זעהר גרויס און וועט זיכער האבען דעם געוואונשענעם ערפאלג.

Proszek i Mydło
Regera
najlepsze!

נאך לאנגע און שווערע ליידען איז נעכטען ביינאכט געשטארבען אין עלטער פון 48 יאהר מיין טייערע פרוי, אונזער ליבע מוטער, שוועסטער און טאכטער

נ"ע יוטא גאלד (געב. פאיאנס)

די לויה קומט פאר היינט פרייטאג, 12 א זייגער בייטאג, פון טרויער-הויז זשעראמסקיעגא 13, וועגען וואס עס טיילען מיט אין גרויס צער

די טיפטרויערנדע פאמיליע.

פאלקס-אוניווערזיטעט ביי דער ציונ. ארגאניזאציע
מארגען, שבת 30/11 5 א זייגער נאכמיטאג אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (צעגעלניאנא 4)
העברעאישע פארלעזונג (III)
איבער יודישע געשיכטע פרעלעגענט: ד"ר י. פרענקעל
איינגאנג פריי!
די נאהנטסטע פארלעזונגען: זונטאג 1/12 8.30 — אינזש. י. זשעלינסקי דער ים המלח און זיין בעדייטונג פאר דער ענטוויקלונג פון ארץ ישראל
דינסטאג, 3/12, 8.30 אוועגד — ד"ר צבי זהר: „ארץ ישראל-פראבלעמען.

א ווילע אין פאטעמבערג
מיט 8 פערצימערן וואלד בילין צו פערקויפען.
צו ערקונדיקן: לאדז, צעגעלניאנא 40 וואהנ. 16.

צו שלאפען
א צימער פאר 2 פערזאן גדאנסקא 105
ערשטען שטאק ביי הארענדארף.

איך נעהם אן אויף לעמבערג
אפענע שולדען איינצוקאסירען, פראטעסטירטע וועקסלען איינצומאהנען און אויך אלע ארט רעגולאציעס. י. זיסק
לאדז, נייע ציגעל-גאס 7.

100 זלאט. בעלוינונג
וועט בעקומען דער וואס וועט מיר שאפען א פאסטען אהן אונטערשיד ביי וואס פאר א בעשעפטיגונג פאר א קליינעם געהאלט. אדרעסען אבצוגעבען אין אדמינ. פון „ל. ט." אונטער „M. L." 5744

צו דער אויפמערזאמקייט פון דער זיכערהייטס-מאכט

אונערהערט-סקאנדאליעזע מעשים פון די אספאלט-ארבייטער אויפ'ן פרייהייטס-פלאץ

יודישע דורכגעהער ווערען מערדערליך געשלאגען.

אויפ'ן נייעם מארק קומען פאר גרויסע זאכען. די אספאלטירונגס-ארבייטער, וואס ציהען זיך דא אהן א שיעור און אהן א סוף, זענען געווארען א קוואל פון ליידען און נידערטרעכטיגע בעליידיגונגען פון די דורכגעהענדע יודען. די ארבייטער, וואס זענען בעשעפטיגט ביי די דאזיגע ארבייטען ווארפען זיך מיט שיפענם הייסע סמאלע אויף פערבייגייענדע יודען, וואס קומט דארט אוים דאגצוזעהן, מען שלאגט זיי מיט אייזערנע [illegible] אין מען פערשוינט נישט אפילו [illegible] יודישע פרויען און מעדלעך.

[illegible] און דאס געשעהט פראנק און פריי [illegible] גארנישט.

שוין איינציגע מאל האט דאס „לאדזער [illegible]" דערויף אויפמערקזאם געמאכט. די געשלאגענע האבען אונטערגענירט און סימן פאליציי-קאמיסאריאט [illegible] זענען פארגעקומען אזעלכע אונערהערטע סצענעס: אויפ'ן ארט קומט אן א פאליציאנט, צו ברוהיגען די ווילדע אונסטימונגען פון די צולאזענע ארבייטער, אבער דער לייטער פון דער אספאלטירונגס-געזעלשאפט שטעלט זיך אנטגעגען און ערקלערט קאטעגאריש, אז נישט די פאליציי, נאר ער, דער לייטער, איז פעראנטווארטליך פאר זיינע ארבייטער.

נאך אזא ערקלערונג נעהט דער פאליציאנט זיין וועג און אלץ בלייבט ביים אלטען. ד. ה. מען שלאגט ווייטער די יודען, וואס זענען גאט די נשמה שולדיג.

נעכטען אווענד האבען זיך צו אונז אין רעדאקציע ווידער געמאלדען יודען, וואס זענען אויף א פערברעכערישען אופן געשלאגען געווארען. דער פאליציאנט נומר 1282 צו וועלכען די געשלאגענע האבען זיך געווענדעט, האט זיך אפגעזאגט פון א אינטערווענץ. עס האט זיך נעכטען אפגעטאן אויפ'ן נייעם מארק חושך. פון די פיל געשלאגענע יודען, איז אונז לעת עתה געלונגען צו פערציכענען פאלגענדע נעמען:

שנאפס (קילינסקי 33), שטיינהויער (סמארי רינעק 6), קאפעלאמאן (פל. וואלנאשטשי 11), מענצער (פאלודניאווא 12), זאלצמאן (זשעראמסקי 7).

דאס איז נאר א קליינער טייל פון די יודען, וואס זענען נעכטען געשלאגען געווארען אויפ'ן נייעם מארק.

דער לאדזער סאציאליסטישער מאגיסטראט, וואס פיהרט דורך די דאזיגע ארבייטען פאר'ן געלד פון די בירגער, אויך פון די יודישע, מאכט זיך אויך כלא יודע.

צי אויף שלאגען יודען האבען די לאדזער מאגיסטראט - סאציאליסטען א הכשר ?!

צי וועט אבער די זיכערהייטס-מאכט נישט געפינען קיין מיטלען, צו פערזיכערן דעם שוץ פון די יודישע בירגער, אז זיי זאלען קענען דורכגעהען רוהיג די גאס, נישט צו דארפען בעליידיגט און געשלאגען ווערען פון שטראפבארע פערשוינען ?

מיר אפעלירען אויך צו די יודישע ראטמענער, זיי זאלען אונטערנעהמען די געהעריגע שריט און מאהנען ביי די שטאטישע מאכט-האבער, צו בעשיצען די יודישע בעפעלקערונג פון די ווילדע שיקאנעם מצד די ארבייטער, וואס ווערען בעצאהלט מיט די געלדער פון דער שטאט.

צו דער סקאנדאליעזער הפקרות אויפ'ן פרייהייטס-פלאץ מוז אנ'ענדע גענומען !

—0—

8=טונג!
דאס
לאדזער טאגעבלאט
בעקומט מען טעגליך 6 א זייגער פריה
אין אלע באהן-קיאסקען
„רוך" („Ruch")

לעזט און אבאנירט
— דאס —
„לאדזער טאגעבלאט"

„נייער ראמאן!
שפאנענד,
אנציהענד,
איבעראשענד
הויבט זיך די נאהנטסטע טעג אן דרוקען אין
„לאדזער טאגעבלאט"

הננו משתתפים בצערם האנוש של המשפחה הנכבדה **דישקין**
לרגלי פטירתו של האי יקירא והשיבא המצוין במעשיו הכבירים בעד
חזוק תוה"ק בעל מדות יקרות ונפש עדינה
הרב ר' סנדר דישקין נ"ע
השוכן בציון ינחמכם בכפלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.
מתפללי דבית החסידים דגור ע"ש הרב ר' סנדר דישקין זצ"ל
ברחוב פיעטריקאווער 8
הועד: שאול גרינשטיין, מנדיל קויפמאן אברהם משה ווייכסעלפיש

דער טיף געטראפענער פאמיליע **דישקין** צוליב דער פטירה
פון זייער אונפערגעסליכען און געליבטען נ"ע
הרב ר' סענדער דישקין
דריקט אויס דעם אויפריכטיגסטען און שמערצפולען ביילייד
די פערוואלטונג פון גרויס-הענדלער
שעכטער-פעראיין, פאדזשעטשנא 10.

גערירהרט דורך דער פטירה פון הרב
ר' סענדער דישקין זצ"ל
דריקען מיר אויס דער טיפבעטריבטער פאמיליע אונזער וואַרימסטען
מיטגעפיהל.
בעריל פרידמאן.
זלמן מארגענטאלער,

צוויי גרויסע רעמיזיעס
קען זיין אויף גאראזשען, אדער אויף וואס עס
איז פון זאפארט איבערצוגעבען וסכאדניא 60
ביי וואלף פאדלינסקי.
6728

די ערשטע קוועלע פון
ניימאשינען טיילען און נאדלען
קניהעבער 81-15, דאמסקע קניהייבער 44-18,
מענסקע 16-33, דאמסקע (פאמילינג) 15-80,
דאמסקע גאבינעטאווע 15-80, לעכער-מאשינען
מענטקע 28-19, לינקס-וואשינען (פאר שטעפער)
18-2, אויבערלאק 81-4, צוויי-נאדעל-מאשינען
(צו געטרעס) 87-2, זיג-זאג (אקרענטקאווע) 82-1,
קירזשנער „פוקצעס" א. ז. וו.
SINGER i LACHMAN
Łódź, Aleksandryjska 2
(מרדכי גבאי'ס גאס)
רעפעראציעס ווערען ערלעדיגט שנעל און גוט

א יונגעל
אויף ביורא'ארבייט און גענג קען זיך מעלדען
נאווראט 34 № ביי אברוטין פון מארגען שבת
פון 10–1 פריה.

בוכהאלטעריע
ווי אויף מאשין-שרייבען און רעכענען לערן איך
אויס גרינדליך פאר 30 זל. בלויז מאשין-שרייבען
10 זל. *(פריהער זאוואדזקא 44)* **צעגעלניאנא**
55. רעכטע אפיצינע I. אריינגאנג וו. 15 מיר
ערטיילען אויך קארעספאנדענץ, האנדעלס-אריט-
מעטיק און סטענאגראפיע

די טעלעפאן=נומערן פון „לאדזער טאגעבלאט" זענען איצט
10057, 10047

מיטוואך, ב' כסלו, 10 א זייגער פריה וועט
אין דער שוהל פון „בית-יוסף" אויף קאנסטאנ-
טינער 72 פארקומען א הזכרה נאכ'ן מנדב פון
דער שוהל
נ"ע **יוסף יאקובאוויטש**
צו וועלכער אלע קרובים און בעקאנטע ווערען
געבעטען פינקטליך צו קומען.
די גבאים.

Dr. med. Adam Bender
נארוטאוויטשא 30 טעל. 214-75
ספעצ. פאר אינערליכע
און הארץ-קראנקהייטען

Dr. med. B. From
ספעציאל-ארצט פאר אקושער און פרויען-קראנקהייטען.
Zawadzka 46 (Żeromskiego 12)
tel. 142-61
צוריקגעקעהרט. נעמט אן פון 3 ביז 5.

עלטערן!
אין מיין לאנג **חדר שולע** וועלכער איז א-
געוויסטירענדע געווינען
קינדער וואס לערנען אין פאלקס-שולען
צו לערנען: חומש, רש"י, נ"ך משניות,
גמרא, היסטאריע, רעדען און שרייבען העברע-
איש, אויך יודישע גרויס זעלבסט צוזאמענ-
שטעלען, ס'ווערען אויך אנגענומען אנפענגער
פון 5 יאהר אן, ווי ס'ווערט אין פערלויף פון
5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך עברי, א שטרענג
רעליגיעזע ערציהונג! צוגענגליכע פרייזען!
מנהל יחיאל דוד ראזענפעלד
פלאץ-וואלנאשטשי (נייע שטאט) 6
קווער אפיצינע רעכטס II שטאק

2 שטובען
מיט א קיך פון זאפארט איבערצוגעבען עווענ-
טועל אויף צו טוישען א שטוב מיט א קיך.
צו ערפאהרען סולנאצנא 7 איזר אעלסקי.

א קעלער
טויגען מיט 2 פענסטער און עלעקטרישע בע-
לייכטונג, געאייגנעט אויף א פראצאוניע צו מע-
סיגען פרייז צו פערדינגען. ערפאהרען ביי באט-
הלף סאמארסקא 25 אין 2-טען טויער 1. שטאק.

צו פערמיטען א זאל
אויף בעלער, פערווילונגען. צו ערפאהרען
פיראמאוויטשא 3.

צוריקגעקעהרט
Dr. med. P. LANGBARD
הויט- און ווענערישע · קראנקהייטע
זאוואדזקא 10, טעלעפאן 630-10
נעמט אן פון 9 ביז 1 און פון 5 ביז 8 אוונט.
4455

צו דער חתונה, וואס איז פארגעקומען ד. 23 ד.ח.
פון מיין ליבע שוועגערין
סאלא מאקארסקא
מיט ה' **לייזער פינקעלשטיין**
וויניש איך א הערצליכען מזל-טוב און אנ'אייביגע
צופרידענהייט
אברהם יעקב פלום
און פרוי און קינדער

בברכת מזל טוב חמה ולבבית אנו מברכים את
חברנו מר **שמעון** נ"י **דרייהארן** לארושיו
את עלמה מרת **הנה פריידה ליפשיץ** יה"ר
שיהי קשרכם קשר של קימא ויזכו לבנות ביתכם
ברוח התורה והמסורה
מאיר שאלדאיעווסקי יעקב שפיגעל

היינט
פייערליכע ערעפנונג פון
גראנדיעזען
יובילעאום=יריד
7 אזייגער אווענד
אין „סאוואי", טראוגוטטא 6
ארקעסטער—דאנסינג ארקעסטער—דאנסינג

אויסארבייטונג און פערקויף
פון די בעסטע פאסאנען
דאמען- און מענער היטען
ווי אויך נעהמע אן צו פאסאנירען
צו זעהר ביליגע פרייזען!
H. APPEL, Łódź
ul. Piotrkowska 60.

Dr.**med. E. Gutman**
קינדער קראנקהייטען
האט אריבערגעצויגען אויף
Telef. 173-00 פיעטריקאווער 11,
(זאוואדזקא 1) נעהמט אן פון 4 ביז 5.

Dr. M. Lerner
ספעציאליסט פון קינדער קראנקהייטען
◄ זאכאדניא 64 ►
צוריקגעקומען
אויפנאהם-שעה'ן פון 4—6 נאכמ.
9443

נ"ע יצחק ב"ר **זאב** ז"ל **העפנער,**
אלע קרובים, פריינד און בעקאנטע ווערען געבעטען צו קומען צו
דער מצבה-שטעלונג גאך
וואס וועט פארקומען זונטאג, ד. 1. דעצעמבער, 12 א זייגער מיטאג
אויפ'ן חיגען בית-עולם.
אסתר לאה העפנער און פאמיליע.

בעקאנטמאכונג
דערמיט מאכען מיר בעקאנט, אז צוליב בעקוועמליכקייט פאר די
קראנקע, האבען מיר בעשלאסען, אנהויבענדיג פון זונטאג ד. 1-טען
גרודזיען ה. י. צולאזען אין בעטריב דעם
פיזיקאליש-טעראפישען קאבינעט
2 מאל טעגליך:
ד. ה. פון 1—9 פארמ. און פון 4—6 נמ.
די פרייזן זענען פאלגענדע: בעשטראהלונג מיט קווארץ לאמפ 1 זל.
דיאטערמיע 2 זל. עלעקטרישע בעדער 1.50 זל.
די פערוואלטונג פון „לינת הצדק"
צעגעלניאנא 53

געז. „הזמיר" אל. קאשטשיושקי 21
מארגען שבת ד. 30.11 10 א זייגער אווענד קומט פאר
א פאמיליען=אווענד
מיט טענץ פאר מיטגלידער און אריינגעפיהרטע געסט.
בילעטען צו בעקומען ביי דער קאסע פון „הזמיר"

„טאז" געזעלשאפט צו פערהיטען דאס געזונד פון דער יוד. בעפעל
קערונג אין פוילען אפט. אין לאדז, אגרוזניא 1 טעל. 127-99
סעקציע פאר פראפאגאנדע פון היגיענע **„טאז"**
מארגען שבת דעם 30 נאוו. 1929 אין לאקאל פון „טאז" אגרוזניא 1
וועט **ד"ר י. שווייג** האלטען א רעפעראט א.ד.ט.
געזונטע אויגען-קראנקהייטן

„PALACE"
פיעטריקאווער 108.
היינט און טעגליך!
„טראגעדיע פון ירושה=לאסט"
דאס פערשאל-טענע בלוט
(נאר פאר דערוואקסענע!) די גרעסטע סעקסועל-סאדיסטישע טראגעדיע (נאר פאר דערוואקסענע!)

Grand-Kino
תיינט און טעגליך! פענאמענאלע אינטערנאציאנאלע ראלן-
בעזעצונג: ליל דאגאווער, בערנארד געצקע, זשאן אנגעלא,
מאריא גלארי און אנד. אין פראכטיגסטען וועלט-ווערק א. נ.
גראף מאנטע=כריסטא
דעם פילם מאנטע-כריסטא פון דער פראדוקציע פון 1929/30
קאן מען ניט פערגלייכען מיט'ן אמאליגן פילם אונטער דעמזעלבען
נאמען. צויבער, ריהרונג, ענטוזיאזם, אנערקענונג וועט אהן צוויי-
פעל דער פילם מאנטע-כריסטא ארויסרופן. פאר וועלכן עס גאראנטירן די דירעקציעס פון „עהנא" פילם און „גראנד-קינא". פאספארטו און הנחה בילעטן אונגילטיג. ארקעסטער-לייטונג פון ר. קאנטאר

LUNA
היינט און טעגליך! **וולאדימיר גאידאראוו, קלעיר ראמער, דאלי דעווים**
אין דער פראכטיגער מזרח-דראמע
„דער הערשער פון דער סאהארא"
ליבע פון א שייך צו א שעהנער מיליארדערין, וואס איז בעגיריג איבערלעבענישען און סענסאציעס. וואונדערבארע מוזיק-אילוסטראציע פון סימפ. ארק. אונטער לייטונג פון א. טשודנאווסקי.
אנהויב 4 נאכמ. שבת און זונטאג 12. פרייזען פון די פלעצער אויפ'ן 1 סעאנס פון 1 זל. שבת און זונטאג פון 12—3 אלע פלעצער צו 50 גר. און 1 זל. הנחה-בילעטען זונטאג נישט גילטיג

APOLLO
היינט און ווייטערע טעג!
א גרויס מייסטערווערק לויט'ן
ראמאן פון לעוו טאלסטאי
„די ליבע פון א קאזאק"
אין די הויפטראלען
John Gilbert, Renee Andove
געזאנג-אילוסטראציע אין אויספיהרונג פון א רוסישען כאר. אנהויב 4 א זייגער נאכמ. שבת און זונטאג 2 א זייגער נאכמ. דער נעכסטער פראגראם **א פערשפילט לעבען.**

חוזק

הומאר און סאטירע — פון דער וואך —

צוזאמענגעשטעלט — פון — אב—נעק.

דער סיים

טעלעפאנישע ידיעות פון ווארשא

ווארשא, (טעלעפ. צום „חוזק") צו דער ערעפנונג פון דער סיים-סעסיע זע-נען היינט אנגעקומען א גרויסער צאהל רעפוטאטען. די גרעסטע צאהל דעפוטא-טען האבען זייערע וואליזקעס איבערגע-לאזט ביי דער באהן...

ווארשא, (טעלעפ.) א היגער האָ-טעל-בעזיצער האט פון א פראווינצער רעפוטאט דערהאלטען א בריוועלע מיט אזא נוסח;

„איך בעט פאר מיר פארצובריי־טען א צימער אין אייער האטעל אויף דער גאנצער סיים-סעסיע. דעם בעטראג פאר דער גאנצער צייט דירה-געלד לעג איך אייך ביי אין דעם בריף. איך קום קיין ווארשא דעם 30 ד. י."

אין דעם בריף איז געלעגען—10 זל' בעמ. פון „חוזק": אין דעם האטעל ואסט 10 זל. א מעת-לעת.

—0—

נאט אייך יודישע מתים

בריף צום קראקאווער אוני-ווערזיטעט

דערוויסענדיג זיך, אז איהר זוכט יו-דישע מתים, טיילען מיר אייך מיט, אז מיר קענען אייך צושטעלען א היפש ביסעל מתים.

סוחרים-פעראיינען אין לאדז

נאך דער נייע מיטגלידער רעגיס-טראציע און נאך די נייע עגזאמענס האבען מיר אויך צו אייער פערפיגונג א ביסעל מתים. מיר וועלען אייך דאנק-באר זיין, ווען איהר וועט בעוויליגען צוצונעמען צו זיך.

דער ארטיסטען-פעראיין.

איך בין א יונג ווייבעל, איך האב חתונה געהאט מיט אנ'אלטען מאן. נאך דער חתונה האב איך מיך איבערצייגט, אז ער איז א „מת". איך קען איהם אויך צושיקען פאר אייער אוניווערזיטעט פראזעקטאריום.

—0—

דעם נביא'ס פערד'ל...

פון גראף קאלי.

שולדיג איז אין אלע צרות
נאר דאס פערד'ל פון דעם נביא,
וואס עס שטעקען זיינע לייצעס
אין דעם כותל-מערבי...

אט אזוי איז אונזער גורל
אונזער מזל אויף דער ערד,
אז די אלע גרעסטע צרות
שטעהען מיר נאר אויס פון פערד...

פערד, זיי ווילען אונז רק תמיד
אונטערוואַרפען זייער שיטה.
פערד, זיי זענען גאנצע לומדים
לערנען מיט אונז הלכת שחיטה...

בוראק — אט דעם נביא'ס פערד'ל
זיין עניות מיר געפעלט,
האט דערזעהן די וואנט פון מערב
האט ער זיך דארט אפגעשטעלט...

היינט א פערד — ער זיצט אין מזרח
האט דעם מערב אין דער ערד.
וואו א גבאי, וואו א פרנס
אויסגעקליבען ווערט א פערד...

דער גביר און די קאזע

כמעט אנ'אמת'ע מעשה

אין א סך ערטער איז פארהאן א מנהג, אז א יוד געהט „פליטה" קומען די לצים פערשטעלט און מ'בינדט איהם אן פאר'ן הויז א קאזע, און די קאזע שפרינגט אין אלע זייטען און שרייט: „מע—מע—מע"... דאס איז א סימן: דער און דער האט באנקראטירט.

פערגאנגענע וואך, בעת דער גביר, א גרויסער מאנופאקטוריסט, וואס איז נאך אין דער היינטיגער צייט אין לאדז א „פרימיסט", הייבט זיך אויף פארטאג, הערט ער עפעס א „מע—מע-געשריי". דער גביר עפענט אויף דאס פענסטער, זעהט ער — א קאזע איז צוגעבונדען צום הויז. שרייט און „מעקעט" און א גאנצע חברה מענער, ווייבער און קינ-דער שטעהען ארום. דאס גאנצע בלוט איז איהם געקומען אין פנים אריין, און ער האט געשריגען:

לצים, וואס האט איהר מיר עפעס אנגעבונדען א קאזע? איך בין דען באנקראט?

אין מיטען שרייען שטעלט זיך דער גביר אפ. טוט א מאך מיט דער האנד און זאגט:

מילא, ווייסט איהר וואס? אז זי איז שוין צוגעבונדען און זי מעקעט — לאז זי שוין מעקען...

כ'בין שוין אפגעפאהרען

א פילאזאפישער בריף פון א לאָ-דזער מאגנאט וואס איז נאך היינט א יאהר געפאהרען אין אייגענעם סאמאכאד

ידידי

ווילסט וויסען, וואס איז געווארען מיט דעם סאמאכאד? וואס האט געזאלט ווערען? מ'פאהרט. ס'הייסט — יענער פאהרט.

מילא, זאל יענער פאהרען — איך בין שוין סיי ווי אפגעפאהרען...

הערסט, נעכטען קומט צו מיר אריין דער קאמארניק און קלעבט פלעטלעך אויפ'ן גאנצען מעבעל און אלע זאכען. צו וואס טויגען, פרעג איך איהם די פלעטלעך? — כדי מ'זאל עס נישט אנ-ריהרען! — אויב אזוי, זאג איך צו איהם, אפשר קענט איהר אויף מיין ווייב אויך אנקלעבען א פלעטעל? צו וואס? פרעגט ער. — ווייל זי פאהרט קיין זאקאפאנע וויל איך, מ'זאל זי נישט אנריהרען...

וואס הערט זיך געשעפטליך? וואס איך טו מיט מיינע בעלי-חובות? כ'בין זיי מכבד מיט טיי. אז זיי קומען אריין צו מיר אין געשעפט, קאך איך זיי אפ מיט א טשייניק טיי.

בכלל איז נישקשה, אויף וואס בעט דען א מענש? — אויף „בני חיי מזוני"! מילא „בני" דאס האב איך. נישט גלאט „בני" נאר פוסבאליסטען, גאנצע בראמ-קאזשעס. „חיי" דאס האב איך אודאי. איך האב א ווייב „לעבט" זי שוין איינ-מאל, און ווען גאט העלפט, ער גיט נאך „מזוני" אויך — וואלט גאר גוט געוועזן!

און בכלל, וואס דארף דען דער מענש אויף דער וועלט? — „לחם לאכול ובגד ללבוש" — מ'פערקויפט דעם קא-ראקול-פאלטען און מ'קויפט א לחם. דאס נעמליכע פון דיר צו הערען, דיין פריינד

גאדעל וויגאניע.

לעזט און אבאנירט
דאס
„לאדזער טאגעבלאט"

מיין, הער געבען זי דאך אכט!

א פונק נייע לאדזער חכמה, וואס איז ארויס פון אונזער „חוזק"-לאבאראטאריע.

אויף פיעטריקאווער גאס געהט א לאד-זער מאנופאקטוריסט. דער קאפ ארבייט ביי איהם. וואו נעמט מען א גמילות-חסד'ל. פראטעסטען שיטען זיך ווי האגעל. קיין מוזמנים גראשען זעהט מען נישט פאר די אויגען. געהט ער אין גאס און רעדט צו זיך:

געשעפטען, דיסקאנטע, דיסקאנטערען שינדען די הויט. מ'הייסט זיך שוין גע-בען דרעי פראצענט. זיי וועלען זיך באלד חיוסען געבען פיער, פינף. אזוי ווי ער געהט און רעדט צו זיך: פיער... פינף... שטויסט זיך דער יוד אן אין א דייטש. דער דייטש, ווי א דייטש גיט צו דעם יוד א געשריי:

„זי מיין הער, געבען זי דאך אכט".

ניין, ענטפערט דער יוד, איך גיב נישט מעהר ווי דריי!..

דאס מיידעל פון באלוט

עמספראפראירט פיי היינ-ריך היינע

יעדען אווענד אויף א ראנדקע
געהט א מויד אויף פראמענאדען;
זי בעגעגענט דארט א בחור,
וועלכער קויפט איהר שאקאלאדען...

יעדען אווענד קעמט דאס מיידעל
און די באקען גלאנצען קלארע,
און דער בחור—אך דער לעקיש,
ווערט פאר ליבע די כפרה...

ציפקע טרייגע – האט ער טרויעריג
איהר אמאל א פרעג געגעבען,
דיין געבורטס-ארט—וויל איך וויסען,
וואו דו האסט פערבראכט דיין לעבען?..

און זי האט איהם שטיל געענטפערט:
כ'בין פון באלוט, מיין געטרייער,
און איך בין פון יענע מעדלעך,
וועלכע נארען אפ א פרייער...

דער בלאנדער.

פאלקס-ווערטלעך

אויף דער לינקער זייט

אז מ'לעבט אהן לשון, שטארבט מען אהן וידוי—זאגט דער, וואס האט חתונה אויס ליבע.

ווען גנבים קריגען זיך, קומט ארויס די גנבה—זאגט א דיפלאמאט.

יעדער נאר האט שכל פאר זיך — זאגט אנ'אויפגעקומענער מלחמה-גביר.

סאקראטאס.

—0—

נייע מאניערען

איך האב געקויפט א ביכעל וועגען עטיקעטע און מאניערען, און האב עס אויסגעלייענט.

אויב אזוי, טא זאג מיר, צי איז פרויען ערלויבט צו רויכערען אין א מענער-געזעלשאפט?

גן-ילדים (Przedszkole)

פרעבעל-שולע

פון י. קצנעלסאן, קילינסקי 120 (ביי גלובנע)

דערמיט מאכן מיר בעקאנט, אז די למודים בעגינען דינסטאג, ד. 5/11 ד. י.

קינדער פון 3 ביז 7 יאהר ווערן אנגענומען אין דער קאנצעלאריע פון שולע

נידער מיט די לאנגע קליידער!

מאנאלאג פון א לאדזער יוד, וואס ליידט צרות פון דער לעצטער קליידער-מאדע — פון י. אבערזשאנעק.

יודען, וואס שלאפט איהר? וואס זיצט איהר מיט פערלייגטע הענט? ווי לאנג נאך וועט איהר פערשווארצט און פערפינסטערט ווערען צוליב דעם פראנ-צויז — ימח שמו? דער'הרג'ענען, עוקר מן השורש זיין דארף מען איהם!

איהר מיינט, אז איך בין חלילה א שונא די פראנצויזען? חלילה! פער-קעהרט: ווי איהר קוקט מיך אן, שמע: איך מיך אפט מיט פראנצויזקע טערפענ-צין, כ'בין א ליבהאבער פון פראנצויזישע וואלקעס. כ'בענוץ אפט פאריזער פילען, האב נישט קיינר א גלעזעל שאמפאניער, כ'האב ליב די פראנצויזען, נאר דעם פראנצויזישען זשורנאליסט, דאס מיין איך, דעם מחבר פון די פראנצויזישע מאדע-זשורנאלען. אט א דעם באנדיט בין איך א דם-שונא. דעם מאדע-מאכער דארף מען דער'הרג'ענען. איינמאל מוז איהם מאכען א סוף און גענוג!

איך פרעג אייך, יודען, מענער, ווי לאנג איז דער שיעור? ווי לאנג איז דער שיעור אויסצוהאלטען די געבערענטע מא-דע-צרות? פיהלט איהר דען נישט אויף אייערע פלייצעס די פיין און אומ-גליקען, וואס דער פאריזער מאדע-באנ-דיט ברענגט אויף אונזערע מענערישע יאהרען? פארוואס שלאפען מיר? פארוואס דער'הרג'ענען מיר איהם נישט?!..

צוואנציג יאהר. א קליינינקייט, צוואנ-ציג יאהר נאר צרות און הארץ-קלעמע-ניש. ברייטע קליידער און שמאלע קליי-דער. ברייטע דעקאלטען און שמאלע דע-קאלטען. דעקאלטען פון פארענט, און דעקאלטען פון הינטען, ברייטע קאפעלו-שען און שמאלע קאפעלושען. האלער-סקע הויזלעך און מאראלסקע הויזלעך. „בורקעס" און סקונגאל-טעם. הויכע קלע-צער און נידריגע קלעצער, העלע שטרימפ און טונקעלע שטרימפ און גאלדענע שטרימפ. לעדערנע ביימלען און געמא-לעוועטע ביימלען, און צו וועמענס קאפ קומט אלץ אויס? צו אונזערע, שוואכע נערוואזע און אויפגעלאשטשאווע קעפ. און וועמענס ארבייט איז דאס? אלץ דער פראנצויז, דער פערשאלטענער מא-דע-מאכער ימח שמו — דער'הרג'ענען, איהר הערט, יודען, מענער, דער'הרג'ע-נען און גענוג!...

נאך קיינמאל האב איך נישט געפיהלט אזא שנאה צו דעם מאדע-מאכער, ווי די לעצטע צייט. די לעצטע צייט דערגעהט ער מיר ממש די יאהרען. כ'האב דאך א גיהנום אין דער שטוב. ממש א גיהנום צוליב דעם מאדע-מאכער איז אויסגע-בראכען א גאנצע מלחמה. איך האלט מלחמה מיט מיין ווייב און מיט דער שוויגער, מיין ווייב און די שוויגער מיט מיין טעכטערל. גאנצע טעג רעדט מען זיך ארום ביי די נעז, און דאס אלץ, מיינט איהר צוליב וואס? איהר מיינט אפשר צוליב פרנסה-זאכען, צוליב א שידוך, אדער וועגען אנדערע תכלית-זאכען? חלילה — צוליב דער מאדע וועגען לאנגע קליידער און קורצע קליי-דער...

אי, וועט איהר דאך פרעגען: ווי קום איך, א מאנספערשוין זיך צו מישען אין ווייבערישע עסקים? וואס משעפעט מיך לאנגע קליידער צי קורצע קליידער? איך האב שוין מעהר קיין דאגות נישט, נאר צו מישען זיך צווישען ווייבער?

הערסטו, דאס פרעג איך דאך טאקע. ווי קום איך, א מאנספערשוין צו דאמס-קע קליידער?

אמת, א קשיא איז עס. וואלט איהר אבער גאנצע נעכט קיין אויג נישט צו-געמאכט, וואלט איהר גאנצע נעכט געהערט סטענקען און קרעכצען, רעדען און קרי-גען זיך פון שלאף, וואלט אייער ווייב גאנצע טעג פערשוואונדען געווארען פון שטוב, וואלט איהר אנדערש גע'טענה'ט. איך דערצעהל אייך טאקע די מעשה ווע-גען דער קליידער-מלחמה, כדי איהר זאלט פערשטעהן, פארוואס איך וויל דעם מאדע-מאכער דער'הרג'ענען.

הערט מיך אויס, מענער, און פיהלט מיט מיר מיט:

זייט עטליכע וואכען בעמערק איך, אז מיין ווייב דרעהט זיך ארום ווי א נעכ-טיגע. נישט זי רעדט, נישט זי עסט, נים זי שלאפט, איז אינגאנצען צודרעהט. שלאפט זי יא איין, ווארפט זי זיך, זיפצט און סטענקעט.

די ערשטע צייט האב איך מיך גע-מאכט נע'פנר'ס. ווייבערישע קאפריזען, האב איך מיר געטראכט. איך האב אבער געזעהן, אז ס'נעמט נישט קיין סוף אז זי ווערט גרין און געל ווי א לימוניע, אז דאס ווארפען זיך ביינאכט נעמט אן וואס ווייטער א שארפערען כאראקטער, אז איך קאן צוליב איהר קיין אויג נישט צו טון, האב איך מיר גענומען מוט און זי א פרעג-געטאן:

— זאג מיר, פוילע רחל, וואס איז דיר, ביזט חלילה קראנק?

מעהר האט זי נישט געדארפט. מיין פראגע איז געווען א ברענענדיגע זאפאל-קע צו א פאס בענזין...

— וואסערע מאן, האט זי גענומען שרייען פאר מיר שוועבעל, ביזט? ביזט דאך א גזלן, א רוצח, א מענש זעהסט, אז איך געה אוים ווי א ליכט, אז איך לעב שוין קוים פון צרות, און ער, דער קאל-טער לונג- און לעבער זעהט דאס אפילו נישט.

דערהערט אזעלכע דיבורים, א ווייב, אנ'איינגען ווייב ליידט געוויך צרות, א ווייב געהט אוים ווי א ליכט. פארוואס זאל איך נישט וויסען, פון וואס זי ליידט, ווער ס'פערשאפט איהר אזעלכע צרות.

— אפשר וואלט איך געקאנט וויסען, — זאג איך צו איהר — וואסערע צרות די האסט? צוליב וואס דו געהסט אוים ווי א ליכט?

— א חודש צייט, — ענטפערט זי מיר — א חודש צייט, ווי דער קאפ ווערט מיר געשוואלען, א גאנצען חודש ווי איך שלאף נישט גאנצע נעכט, און איצט פרעגט ער ערשט וואסערע צרות איך האב.

— נו, לאמיך שוין הערען, ביז איך געווארען נייגעריג.

— דו ווייסט גארנישט, — זאגט זי— וואס ס'טוט זיך איצט אפ צווישען די פרויען?

— פון וואנען זאל איך וויסען, וואס ס'טוט זיך ביי ווייבער? כ'ווייס נאר, זאג איך, וואס ס'טוט זיך ביי די מענער. כ'ווייס, אז די מענער ווערען פער-שווארצט און פערפינסטערט, אז זיי לוי-פען ארום גאנצע טעג, ווי די פער'סמ'-טע מייז. כ'ווייס, אז די מענער זענען גע-מע שלעפ-פערד, און ארבייטען מיט'ן שווייס פאר די ווייבער. איך ווייס, וואס ס'טוט זיך ביי די מענער, אבער וואס ס'טוט זיך ביי די ווייבער? פון וואנען זאל איך דאס וויסען, פון וואנען? זאג-זשע מיר טאקע, ביזן איך נאך געווארען מעהר משוגע, וואס טוט זיך עס אזעלכעס ביי די ווייבער?

— דו ווייסט גארנישט? — חידוש'ט זי זיך — ס'איז דאך א גאנצע רעוואלו-ציע געגען פראנקרייך.

— א רעוואלוציע געגען פראנקרייך? ס'ערשטע, וואס איך הער דערפון. כ'האב געהערט פון א רעוואלוציע אין אפגאניס-טאן, אבער א רעוואלוציע געגען פראנק-רייך, און דערצו א ווייבערישע רעוואלו-ציע — ס'ערשטע, וואס איך הער.

— נישט געגען דער פראנצויזישער מלוכה, — זאגט זי — נאר געגען דעם פראנצויזישען זשורנאל. אזא „שווינסט-וואָ" — היצט זי זיך. לאנגע קליידער זאלען מיר צוריק אנטאן ווי די פאר-צייטישע באבעס. נישט דערלעבען וועלען דאס די מענער! ס'מוז בלייבען די אל-טע מאדע. דו הערסט? איך וועל נישט אנטאן קיין לאנגע שובע. גיין, גיין, נאר א קורץ קליידעל!

— דאס איז אלץ? — האב איך מיך צולאכט — צוליב דעם געהסטו עס אוים ווי א ליכט. צוליב דעם קליידעל סטענ-קעסטו גאנצע טעג, און לאזט מיך קיין אויג נישט צו טון? ס'איז טאקע א שעה-נע מאדע, אודאי, זאג איך, איז שע-נער א קורץ קליידעל, ווי א לאנגע שובע.

— אודאי, — ענטפערט זי מיר — דיר איז לייכט צו זאגען א קורץ קליידעל, און וואס איז מיט'ן מאדע-זשורנאל? דער זשורנאל ווייזט דאך אבער א לאנג קלייד ביז צום טרים, און מיט לאנגע „אגא-נעם" פון ביידע זייטען?

— אויב אזוי, זאג איך, אז דער זשור-נאל ווייזט לאנגע קליידער מיט „אגא-נעם" פון ביידע זייטען, מוזטו אנגבע-רונגט האבען א מאדערן לאנג קלייד מיט „אגאנעם" פון ביידע זייטען. דו וועסט דאך דיר נישט אנטאן א נישט-מאדערן קלייד.

— וואס הייסט? — ווערט זי אין כעס — איך זאל אנטאן א לאנג קלייד, דו ווילסט, איך זאל אויסזעהען, ווי אנ'-אלטע שקאפע? וואס שאדט דאס דיר, אז איך וועל אויסזעהען מיט צוואנציג יאהר עלטער.

— ביזט טאקע געשלעכט, זאג איך, אין א קורץ קליידעל ביז דער קנוה, זעהסטו טאקע אויס א סך יונגער און א סך שע-נער. צו דיין פיגור איז נישט קיין לאנג קלייד מיט „אגאנעם" פון ביידע זייטען. מיין דעה, זאג איך, איז טאקע, אז דו זאלסט בלייבען ביים קורצען קליידעל.

בחמה! — ווערט זי ווידער אין כעס — דו הערסט דאך, אז די קורצע קליידע-לעך זענען ארויס פון דער מאדע. אלע וועלען טראגען לאנגע קליידער און איך וועל טראגען א קורץ קליידעל? דו ווילסט, אז איך זאל א גאנצען קארנא-וואל זיצען אונטער'ן אויוען?

— נו, זאג איך, וואס רעכענסטו צו טון? ס'איז דאך טאקע נישט קיין קליי-נינקייט. א קורץ קליידעל טארסטו נישט טראגען, ווארום דער זשורנאל ווייזט דאך בפירוש א לאנג קלייד מיט „אגא-נעם" פון ביידע זייטען. א לאנג קלייד קאנסטו נישט אנטאן, וועסט דאך אויס-זעהען ווי אן אלטע שקאפע, טא וואס רעכענסטו צו טון?

— אהא, איז זי געווארען לעבעדיגער. דאס איז דאך טאקע די צרה. דערפאר געה איך דאך טאקע אויס ווי א ליכט, אז איך קאן מיך נישט דערצינדען. דער-פאר האבען מיר דאך בעשלאסען צו מא-כען א רעוואלוציע געגען פראנקרייך. דאס מיינט איך, געגען דעם פראנצויזי-שען זשורנאל.

— יא, זאג איך, דו ביזט גערעכט. נאר א רעוואלוציע. אהן רעוואלוציע וואס טו מיט'ן פראנצויז גארנישט מאכען...

וואסערע מחותן איז דער פראנצויז צו דיין קלייד? זאל לעבען דאס קורצע קליידעל!

מיין שכן פון דער צווייטער טיר, הע-רענדיג ווי איך אנטיר פאר'ן קורצען קליידעל, איז אריינגעקומען און מיר גע-דריקט די האנד. איהר זאגט כשר גע-רעכט, האט ער געזאגט, און זיין פנים האט געשיינט פון פרייד.

הע? זאג איך, ווי קומט איהר צו דער קליידער-פראגע? וואסערע שייכות האט איהר צו דאמסקע קליידער? וואס איז אייך די נפקא מינא, צי די ווייבער וועלען טראגען לאנגע קליידער צי קורצ-צע קליידער?

הע, הע, האט ער געענטפערט. ס'איז מיר שוין יא א חילוק, און גאר א גרוי-סער חילוק. איך בין דאך — א זאקען-פאבריקאנט... טאמער זאל חלילה ווע-רען אוים מאדע די קורצע קליידלעך ביז דער קנוה, וועל איך זיך מוזען נעמען צו שרייבען תפילין...

הקיצור, וואס זאל איך אייך דערצעה-לען. אין דער שטוב ביי מיר איז לעבע-דיג. מיין ווייב טראגט ווייטער א קליי-דעל ביז דער קנוה, מיין שוויגער טראגט א קליידעל נאך פאר דער קנוה, און מיין זעכצעהן יעהריגע טעכטערל טראגט א לאנג קלייד ביז צו דר'ערד מיט צוויי „אגאנעם" פון ביידע זייטען. די אלטע ווילען יונג ווערען, און די יונגע ווילען אלט ווערען, און דאס געהט אלץ אויס צו מיין קאפ.

יודען, מענער, וואס שלאפט איהר? ווי לאנג נאך וועלען מיר פערשווארצט און פערפינסטערט ווערען פון דעם פראנצויז, פון דעם באנדיט ימח שמו —דער'הרג'ענען, עוקר מן השורש זיין דארף מען איהם—דעם מאדע-מאכער!

—0—

לאדזשער כראניק

פרייז פון ברויט ,געהעכערט

(ב) זייט איינציגע טעג איז אין לאדז געהעכערט געווארן דער פרייז פון ברויט מיט 10 גראשען אויף 2 קילא טראָגרען, וואס דער מאגיסטראט האט דעררויף נישט מסכים געווען. די בעקערם פערזיכערן, אז זיי האבען אויף דער פרייז-העכערונג בעקומען די ערלויבניש פון דער העכערער מאכט. אונאָהענגיג דערפון וועלען זיי די טעג נאך העכערן די פרייזען, וויל, ווי זיי זאגען, פאָדערט דאס די קאלקולאציע.

ווער איז שולדיג אין דער בוי-קאטאסטראפע

אויף זשעראמסקי-גאס 65

אויפקלערונג פון בוי-אינספעקטאריאט ביים מאגיסטראט.

וועגען דער בוי-קאטאסטראפע אויף זשעראמסקי-גאס 65, שיקט אונז צו די פרעסע-אפטיילונג ביים מאגיסטראט פאלגענדע ערקלערונג:

דער בוי פון דער אפיציגע אויף זשעראמסקי 65 האט זיך אנגעהויבען דעם 3-טען סעפטעמבער ד. י. די אויפזיכט און די לייטונג פון די בוי-ארבייטען איז איבערגענעבען געווארען דעם אינזש. בעגאלא און די מויערער מייסטער ראטש און נאווינצקי. בעת'ן בוי האט דער ראיאן-בוי-אינספעקטאר קאנטראלירט די בוי-ארבייטען 3 מאל און האט אויפמערקזאם געמאכט דעם בעל-הבית פון נייבוי אויף געוויסע חסרונות.

די אויספארשונג פון איינגעפאלענעם הויז האט דורכגעפיהרט די בוי-אינספעקציע פון מאגיסטראט. ס'האט זיך ארויסגעוויזען, אז די סבה פון דער קאטאסטראפע איז דאס שלעכט-צוגעגרייטע מויער-מאטעריאל און דער פונדאמענט.

די ביז איצטיגע אויספארשונג האט בעוויזען, אז צום קלעפען די ציגעל פון בנין איז געברויכט געווארען אנשטאט זאמד, מונקעלע ערד, צוליב דעם האט די מויער זיך נישט פעסט געהאלטען.

א בעווייז דערצו זענען די פונאנדערגעפאלענע ציגעל, אהן יעדען צייכען פון ליים.

אין טאג פון דער קאטאסטראפע איז דער בנין קאנטראלירט געווארען דורכ'ן מאגיסטראט אינספעקטאר. ער האט פעסטגעשטעלט חסרונות, וועגען וואס ער האט ערשט צומארגענס צונויפגעשטעלט דעם ראפארט פאר'ן בוי-אינספעקטאראט, וועלכער האט צוליב די פעסטגעשטעלטע חסרונות קוואליפיצירט דעם גאנצען בנין פונאנדערצווארפען.

לויט'ן אויפטראג פון פרעזידענט זשעמיענצקי ווערט געפיהרט אן אויספארשונג, ווי ווייט דער אינזש. איז שולדיג אין דער קאטאסטראפע.

רעגיסטראציע פון יארגאנג 1907 און 1908

נעכטען איז פערענדיגט געווארען די רעגיסטראציע פון יאהרגאנג 1909.

היינט דארפען זיך שטעלען די געבוירענע אין יאהר 1907, וועלכע זענען ביז איצט נישט רעגיסטרירט געווארען אין מיליטערישען ביורא (פיעטרקאווער 212).

מארגען, שבת דארפען זיך שטעלען צו דער רעגיסטראציע די פון יאהרגאנג 1908, וועלכע האבען זיך ביז איצט נישט רעגיסטרירט.

—0—

די בלוטיגע א״י-געשעהענישן אויפ'ן פילם

דאס בילד וועט דע מאנסטרירט ווערען אין קינא „משארי“

שוין אין די נאהנטסטע טעג וועט אין לאדזשער קינא-טעאטער „משארי“ דעמאנסטרירט ווערען דער סענסאציאנעלער פילם „די לעצטע בלוטיגע געשעהענישן אין ארץ ישראל“.

שטייער-מעקלערס ווערען בעקעמפט אין לאדז

(וו) די לאדזשער פינאנץ-קאמער האט ארויסגעגעבען אן'אינסטרוקציע, וואס האט דעם צוועק צו בעקעמפען די ווינקעל-פאקטארען ביים ערלעדיגען די פארטאלימטען אין די פינאנץ-אמטען. די אינסטרוקציע איז ארויסגעגעבען געווארען אין צוזאמענהאנג מיט דער אויצמונער אויסקויף פון פאטענטען.

טרויעריג „רבי-געלד“ פון א אלעקסאנדערער סוחר אין לאדז

(§) דער אלעקסאנדער סוחר יוסף ווינער, וועלכער האט געזאלט פאהרען פון לאדז קיין ווארשא, האט שמעהענדיג פאר דער בילעטען-קאסע אויפ'ן קאלישער וואקזאל, געבעטען א יונגערמאן ער זאל איהם האלטען א וואליזע די וואַלוזקע. אבער איידער ווינער האט זיך ארומגעקוקט, איז דער יונגערמאן נעלם געווארען צוזאמען מיט דער וואליזע, אין וועלכער עס איז געלעגען סחורה פאר 1500 זל.

Dr. med. Jan Polak
אינערליכע קראנקהייטען.
ספעציאליטעט: אלערגישע, אסטמא, גיכט, רעוומאטיזם און נעסעל-פיבער. 6-טער שערפיגן 22 פראנט 1-טער שטאק, טעל. 164-21.
נעהמט אן פון 9—12; 8—9 אווענד. 5637

מעלדונגען

„צעירי מזרחי“ קילינסקי 44.

פרייטאג-צונאכט, זייגער 7 ווערט געלערנט דורך רב גוטקובסקי פרשה השבוע. שבת 4 א זייגער ווערט פארמינעזעצט דער מסבת עונג שבת. 6 אזייגער קומט פאר דער 1-טער רעפעראט פון רב גוטקובסקי א. ד. ט. „תולדות ישראל“. 8 אזייגער ערשיינט דער „עתון חי“ נומר 5 מיט א רייכען אינהאלט. עס ווערען אנגענומען תלמידים צו ביידע מחלקות פון די העברעאישע קורסען. הועד.

פון דער יוד. פאלקס-אוניווערזיטעט

2 אלגעמיינע רעפעראטען

די יודישע פאלקס-אוניווערזיטעט, ארראנזשירט איין די וואך 2 אלגעמיינע רעפעראטען, שבת דעם 30 ד. ח. 9 אווענד א. ד. ט. העלדען פון גייסט און העלדען פון ארבייט, רעפערענט ד״ר ווילהעלם פאלעק. זונטאג, דעם 1. 12. 8 אזייגער אווענד א העברעאישער רעפעראט א. ד. ט. די אידיליע פון דער העברעאישער ליטעראטור רעפערענט ד״ר ירמיהו פרענקעל. די רעפעראטען קומען פאר אין זאל פון „התאחדות“ שענקיעוויטשא 5/3

העברעאישע ביבליאטעק „עבריה“

(צעגעלניאנא 4).

נאך א פולשטענדיגע רעארגאניזאציע וועט די העברעאישע ביבליאטעק „עביריה“ זונטאג דעם 1/12 ווידער געעפענט. די ביבליאטעק בעזיצט א גרויסע צאהל ביכער פון די נייעסטע ארץ-ישראל א. א. אויסגאבען.

די ביבליאטעק וועט זיין טעטיג אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (צעגעלניאנא 4) זונטאג, דינסטאג און דאנערשטאג פון 8 ביז 10 אוו. און וועט ארויסגעבען ביכער צו לעזען פאר א מינימאלען אפצאהל.

פון דער סדרה

(ענדע פון זייט 8)

שטארק חוקר ודורש און מען גלויבט איהם נישט. (באר מים חיים)

• • •

ולקחת אשה לבני משם.

ר' עקיבא זאגט: ווער איז רייך? דער, וואס האט א פרוי, וואס איז שעהן מיט איהרע מעשים (שבת כ״ו)

דער, וואס נעמט א פרוי צוליב געלד, האט נישט קיין אנשטענדיגע קינדער. (קידושין ע').

• • •

כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני משם.

דער תנא ר' שמעון בן גמליאל דערצעהלט: ס'זענען נישט געווען ביי יודען אזעלכע ימים-טובים, ווי יום-כפור און חמשה עשר באב, ווייל אין די דאזיגע טעג האבען יודישע בחורים פאר זיך אויסגעוועהלט — כלות, זייערע זיווגים. דעמאלט זענען די יודישע טעכטער, די כלה-קאנדידאטקעס, געגאנגען אין די ווייןגערטנער, אנגעטון אין ווייסע געבארגטע קליידער, כדי נישט צו פערשעהמען אזעלכע מיידלעך, וועלכער האַבען נישט געהאט קיין אייגענע ווייסע קליידער, און טאנצענדיג האבען זיי געזאגט צו זייערע בעשערטע: בחור! דערהויב דיינע אויגען און זעה, וואס די קלויבסט דיר אויס, ווענד נישט דיינע אויגען אויף שעהנקייט, ווענד דיינע אויגען אויף דער משפחה, פאלש איז דער חן, נישטיג די שעהנקייט, די גאטס-פארכטיגע פרוי — זי ווערט געלויבט. (תענית כ״ו)

• • •

והיה הנערה אשר אומר אליה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק.

אברהם האט בעפוילען זיין קנעכט אלעזר, אז ער זאל נעמען א פרוי פאר זיין זוהן יצחק אויסשליסליך פון א מיוחס'דיגער משפחה. אבער אלעזר האט פערשטאנען, אז אפילו אין דער בעסטער משפחה טרעפען זיך אויך אונגעראטענע מענשען, אויך אויף א רויז וואקסט אמאל א דארן. דעריבער האט ער זיך פארגענומען, אז ער וועט פרובען דער בעשערטער פון זיין הער יצחק, אויב זי איז גאטספארכטיג, אויב זי האט א גוטען כאראקטער, איבערהויפט אויב זי האט א ריינע, נישט-בעפלעקטע נשמה.

דער בעל עקידה ערקלערט: בעת א מענש וויל וויסען, אויב זיין נשמה איז ריין און לויטער, קאן ער זעהען דערפון, אויב עס טרעפט זיך איהם צו טון עפים א דבר-מצוה. ווען עס גלוסט זיך איהם צו טון די דאזיגע מצוה מיט זריזות, מיט ענערגיע, אהן שום פוילקייט, דעמאלט זאל ער וויסען, אז זיין נשמה איז ריין; אויב אבער ער פוילט זיך צו טון די מצוה, ער פיהלט דערביי א שווערקייט, א לאסט, דעמאלט זאל ער וויסען, אז זיין נשמה איז בעפלעקט דורך די פון איהם בעגאנגענע חטאים, אז ער איז נייסטעס-קראנק. ווארום דורך מצותטון ווערט דאס נפש געלייטערט און געזונד, אזוי אז ס'גלוסט איהם נאך מעהר מעשים טובים צו טון, ווי עס שטעהט (אבות): מצוה גוררת מצוה. פונקט פערקעהרט איז אבער דער פאל, ווען ער האט געטון עבירות. דעם דאזיגען פרוב האט אליעזר געשטעלט רבקה'ן. ער האט געוואלט זעהען איהר זריזות, איהר צוגאנג צו דער מצוה. און ווען ער האט גזעהען, אז זי האט מאקע א ריינע נשמה, ווען זי האט צו איהם באלד געזאגט: „שתה וגם גמליך אשקה, טרינק, און דיינע קעמלען וועל איך אויך אנטרינקען, דעמאלט האט ער מיט זיכערקייט געזאגט: אותה הוכחת לעבדך ליצחק. (בית יעקב פון הגאון ר' יעקב אהרן ז״ל).

גרויסער קלאנג-זינג-פילם פון Universal Pictures Corporation
קאמעדיאנטעשיף
אין דער הויפט-ראלע:
LAURA LA PLANTE i JÓZEF SCHILDKRAUT
אויפ'ן ערשטען סעאנס זענען די פרייזען פון די פלעצער 1, 2, 3 זל. היינט 3 סעאנסען 5.45, 7.45 און 10 אווענד. די קאסע איז אפען פון 5 אזייגער אן.

קאנטראל-פערזאמלונגען

פון די יאהרגענג 1904, 1889 און 1902.

היינט, דארפען זיך צושטעלען צו די קאנטראל-פערזאמלונגן אין לאקאל נאוא-טארגאווא 18 די רעזערוויסטען. פון יארגאנג 1889 (קאטעגאריעס A, C, D, און C איינס, C צוויי) וועלכע וואוינען אויפ'ן שטח פון דעם 2, 3, 5, 8 9 און 11 קאמיסאריאט און זייערע פאמיליע-נעמען הויבען זיך אן מיט די אותיות.

Ka — Kp

אין לאקאל אויף נייע-ציגעל גאס 51 דארפען זיך צושטעלען די רעזערוויסטען פון יארגאנג 1904 פון 14 קאמיסאריאט וואס זייערע פאמיליע-נעמען הויבען זיך אן מיט די אותיות.

P — Ż

איינשליסליך

מארגען, שבת ד. 30 דארפען זיך צושטעלען צו די קאנטראל-פערזאמלונגען אין לאקאל נאוא-טארגאווא 18 די רעזערוויסטען פון יאהר-גאנג 1889 (קאטעגאריעס A, C, D, און C איינס, C צוויי) וועלכע וואוינען אויפ'ן שטח פון דעם 2, 3, 5, 8, 9 און 11 קאמיסאריאט און זייערע פאמיליען-נעמען הויבען זיך אן מיט אותיות:

Kr — Kz

אין לאקאל אויף ניי-ציגעל-גאס 51 דארפען זיך צושטעלען די רעזערוויסטען פון יאהר-גאנג 1902 די וועלכע וואוינען אין שטח פון 1 קאמיסאריאט און זייערע פאמיליע-נעמען הויבען זיך אן מיט די אותיות.

A — Ż

איינשליסליך

יודיש טעאטער אין פילהארמאניע זאל — נארוטאוויטש 20 —
אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאן
לעצטע פארשטעלונגען פון אונזערע בעליבטע געסט און אמעריק. קינסטלערין
בערטא זאסלאווסקא
מיט'ן אנטייל פון די אנגאזשירטע ארטיסטען
שלמה הערשקאוויטש און לעאן געטליבערמאן
פרייטאג, דעם 29-טן שבת, דעם 30-טן זונטאג, דעם 1-טען 9 אווענט.
פרעמיערע!! צום ערשטען מאל אין לאדז פרעמיערע!!
דער לעצטער שלאגער וועלכער האט איבעראל דעם גרעסטען ערפאלג מיט געזאנג און טענץ
די פרוי פון גאס
אין 4 אקטען פון האנס מילער בעארבייט און דעזשיסירט פון רודאלף זאסלאווסקי
הויפט-ראלען: אנא — זאסלאווסקא מוזיקער — געטליבערמאן כראנץ — הערשקאוויטש
בעמערקונג: פאר קינדער פערבאטען
שבת, 4 נאכמיטאג צו ביליגע פרייזען פון 1 ביז 2.50
די שטארק אויסגענומענע פיעסע קינדער פערגעסט אייך נישט
אין 3 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון קאלמאנאוויטש
הויפט-ראלען: יעטי—זאסלאווסקא לואי — געטליבערמאן חיים יענקעל — הערשקאוויטש
מאנטאג ד. 2-טן 9 אוו. גרויסע פאפולערע פארשטעלונג פון 1 ביז 2.50
די ליבלינגס-פיעסע פון לאדזער פובליקום — דער גאלדענער שידוך
אין 4 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון מ. שווארץ
הויפט-ראלען: ליזא — זאסלאווסקא האפמאן — געטליבערמאן פיליפ — הערשקאוויטש.
עס נעמט אנטייל לויט א. ב. פרויען: בעזמאן, מאכאראווסקא, נערה, פאדערמאן. מענער: אריעל, אייזענבערג, באלבירסקי, גוטמאן, האמבורגער, מאכאראווסקי, נייהויז, פאלאנסקי און ראקאוו. אדמיניסטראטאר—מ. ארנוואלד, מוזיקאלישע לייטונג—ל. זעלמאן.
בילעטען אויף אלע פארשטעלונגען צו בעקומען אין קאסע פון פילהארמאניע

מעבעל — רייכער אויסוואהל — 2 B. FUKS i S-wie Kamienna 2 front II piętrO
קויפען ביליג און אויף גוטע בעדינגונגען קאמפלעטע סטילאווע איינריכטונגען, שלאף-צימער, שפייז-צימער, קאבינעטען, קינדער-צימער ווי אויך איינצעלנע מעבעל-שטיקער, זאל זיך ווענדען צו דער איבעראל-בעקאנטער פירמע
ווער עם וויל — גאראנטירטע ארבייט!

א גרעסערעם פיקאר-לאקאל
מאניושקא 11 זאפארט איבערצוגעבען. פאלודניאווא 28, טעלעפ. 150.12 צו ערפאהרען ביי פאלמאן
פאר 130 זל. צו פערקויפען א נייער שוויי-מאשין — ריכטער — וואסקאדניא 16, ה. 9 פארטער. 6729
ווערם ערלעדיגט דורך א קורצער וואסקאדניא 29, ה. 3. צאהל

Miejski Kinematograf Oświatowy
Wodny Rynek, Tel. 18-26.
Od dn. 26-XI do dn. 2-XII 1929 r.
dla dorosłych
SZECHEREZADA
(Tajemnica Wschodu)
w rolach głównych: Marcela Albani, Agnes Petersen-Mozżuchinowa Mikołaj Kolin Iwan Petrowicz.
dla młodzieży
WILK i SZAKALE
Dramat pionerów pustyni zachodniej W roli głównej pies-wilk „RIN-TIN-TIN“
Napr. Obóz letni Przysposobienia kobiet do obrony kraju w Gorczynie pod Kościerzyną

הורט! אכטונג! דעטייל!
צום ווינטער-סעזאן זענען מיינע לאנגיעהריגע לאגערס פערזעהען מיט א רייכען אויסוואהל פון פערשידענע
קאלאשען. שניעגאווצעס
צו קאנקורענץ-פרייזען
ביי ה. פרענקעל פעטריקאווער 32 און וואסקאדניא 56

א ריזיגער פלאץ
פון 36 מארגעס פון א גרויסען מאיאנטעק אינגאנצען אדער טיילוויז צו פערקויפען, 3 קילאמעטער פון טאמאשאוו-מאז., געמויערטע געביידעס, געמיזע און פרוכט-גערטנער, אינספעקטען, א געזונדע זומער-וואוינונגס געגענד ארומגערינגעלט פון וועלדער, טייך, פיש-סטאוועז. דאס פעלד געפינט זיך הארט ביים שאסע. אויטאבוס - קאמוניקאציע. עלעקטרישע בעלייכטונג און טעלעפאן. צו ערפאהרען ביי
דוד זילבערשטאנג, אויאזד.

דאס לאנג-יעהריגע רעכטס-קאנסולענט ביורא
ש. האכבערג. פאנסקא 1.
עק קאנסטאנטינער צופאר טראמווי מיט 3, 15.
ערלעדיגט און שרייבט אלערליי בימעס און קלאגעס קלאזולעס זאבעזפיעטשעניעס
— ספעציאליסט אין שטייער ענינים —
אדוואלאניעס אויף פאדאטעק דאכאדאווע ס'ווערט אויסגעקויפט פאטענטען אויפ'ן יאהר 1930
Hochberg, Żeromskiego 1.
Telefon 136-77.

אגענטען (טקעס)
צום פערקויפען אנ'ארטיקעל פון ערשטען געברויך אויף פראוויזיאן געזוכט.
Aleja Kościuszki 26, m. 12.

פוטער-הורט-לאגער

Poznań Stary Rynek 95/96 tel. 26-37
Łódź Piotrkowska 31 tel. 105-34
A. Bromberg
עמפעהלט: אריגינעלע פאריזער מאדעלען פון פאלטענס
גרויסער אויסוואהל פון סעזאן-נייהייטען אין פעלעכלער און פוטער-בלאמען צו צוגענגליכע פרייזען.

אַ שפּיצעל

(פֿאָלקסטימליכע הומאָרעסקע)

פֿון ב. עפּעלבוים

געווען איז עס אַ שמאַק-פֿינסטערע חשון-נאַכט אין שטעטעל. אַ דריבנע רעגנדעל האָט כסדר געטריפֿט. דער מאַרק איז געווען קויטיג. די געסלעך בלאָטיג און די שטיבלעך זענען געשטאַנען ווי צוגויפֿגעקאַרטשעט. וואָס זשע טוט מען אין אַזאַ חושכ'דיגער נאַכט? מען זיצט אין דער היים! איז מען טאַקע געזעסען אונטער פֿערמאַכטע לאָדען און ס'שטעטעל איז געשטאַנען שטיל, געשוויגען ווי אַ בית-עולם. פֿון ערגיץ אַ שפּאַלט אין אַ לאָדען האָט אַרויסגעשײַנט אַ פּאַסיקעל ליכטיגקייט. און אַ שוואַרץ לאַפּיטוטעל (אַ קליין שד'ל) האָט זיך אַראָפּגעכאַפּט פֿון די גיהנום-היילען און זיך אַרומגעדרעהט איבער די געסלעך און געטראַכט „וואָס פֿאַר אַ שפּיצעל טוט מען עפּיס אָפּ, האַ?"

דרעהט זיך דאָס לאַפּיטוטעל אַזוי אַרום, שפּרינגט אונטער אויף די הינטערשטע פֿיסלעך, שטעלט זיך אַלע ווײַלע אָפּ און גענוצט פֿון פּיסט- און פּאַטשקעט. ערגיץ עפֿענט זיך אַ טיר. עס שטעקט זיך אַרויס אַ קאָפּ. קוקט דער קאָפּ אין פֿינסטערניש. לאָזט אַרויס אַ הוסטעל, אַ זיפֿץ. נאָך אַזעלכע דאָס לאַפּיטוטעל רוהרט זיך און דער קאָפּ ווערט צוריק נעלם, די טיר פֿערמאַכט זיך.

קלערט זיך דאָס לאַפּיטוטעל: וואָס זשע וועל איך מיך אַרומדרעהען מיט לעדיגע הענד?

ביי „זיי" איז אויך אָנגענומען דער כלל: „הבטלה מביאה לידי שעמום" וואָס דאָס מיינט: ליידיג-געהען ברענגט צו משוגעת.

דאָס לאַפּיטוטעל שפּרינגט פֿון פֿענסטער צו פֿענסטער. שמעקט, זוכט, נושמערט: אפֿשר וועט זיך עפּיס מאַכען אַ געלעגנהייט. אפֿשר וועט זיך עפּיס אונטער דער האַנד אונטערדרוקען: און אַ ליכטיגען מוח — שלעכטע הרהורים אַרײַנברענגען; אַ פֿרומען יודען פֿון תורה מבטל זיין: אַ זינדיגעם יונגענמאַן — אַן עבירה'לע אונטערדרוקען... וועט עס זיין אַ זיסינג פֿערדינסטעל... פֿאַר אַזאַ זאַך קאָן מען פֿון סמאַ"ל אַ „בענדעל" קריגען...

ביז דאָס לאַפּיטוטעל קומט צו צו אַ פֿענסטער. קוקט אַרײַן דורכ'ן שפּאַלט פֿון לאָדען און די שוואַרץ-פֿײַערדיגע אויגעלעך צופֿרעגען זיך אַזש:

אין שטוב דרעהט זיך אַרום ר' שלום דער דין. אַ יוד — אַ שם-דבר: דער אמת-גרויסער למדן, דער שטאַרקער בעל-מוח, האָט אפֿילו אַ שטיקעל יד אין חכמות זרות אויך: אַז ער שפּילט אַ מאָל שאַך — בעווײַזט ער גרויס חריפֿות. אָבער ער איז אַ ירא ושלם; איז אָפּגעהיטען פֿון קלענסטען עבירה'לע, פֿון מינדעסטען שלעכטען מחשבה'לע, און ריין ווי גינגאָלד.

פֿאַרנאַכט האָט זיך ר' שלום צוגעשפּאַרט, אַ גאַנצען טאָג געזעסען ביי גאָר אַ האַרבער דין-תורה. איז ער געווען שטאַרק מיד. האָט ער געכאַפּט אַ דרימעל... איצט איז ער שוין אויפֿגעשטאַנען. זעהט ער: דער זייגער איז שוין ווײַט נאָך צעהן. צו חצות איז שוין נישט ווײַט, טראַכט ער: ער וועט דערווייל לערנען אַ בלאַט גמרא. וועט זיך אַרײַנטראַכטען אין אַ סוגיא... דערנאָך, אַז דער זייגער וועט שלאָגען צוועלף, וועט ער זיך זעצען אָפּריכטען חצות...

דעם שוואַרצען לאַפּיטוטעל איז דאָ עפּיס אײַנגעפֿאַלען. און דאָס וואָס אים איז אײַנגעפֿאַלען, איז אים שטאַרק געפֿעלען. האָט ער פֿון גרויס שמחה זיך צעקוקעט און געמאַכט אַ שטערשפּרינגען.

אַי, וועט עס זיין אַ שפּיצעל!

* * *

ר' שלום דיין האָט זיך שוין געוואַשען די הענט און דאָס פּנים, האָט אָפּגעזופּט פֿון תענוג וועגען. האָט דערביי אַ טראַכט געטאָן: ס'איז גוט צו זיין אַ יוד אויף דער וועלט. מען קאָן לערנען תורה. מען קאָן אָפּריכטען חצות און — אי מען האָט הנאה, אי מען קויפֿט זיך אײַן יענע וועלט...

איז אים גוט אויפֿ'ן האַרצען. שפּאַנט ער זיך אַרום איבער זיין חדר און באַמקעט זיך אונטער אַ ניגונ'דעל אונטער דער נאָז, מיט אַמאָל שטעלט ער זיך אָפּ: אַ? וואָס הערט ער? יאָ... עמיצער שאַרט אויף דער טיר אין דרויסען. ווילט משמעות די קליאַמקע, ווער זאָל דאָס זיין?

געהט ער צו, עפֿענט די טיר. אָ! ר' משה! וואָס זשע אַזוי שפּעט? עפּיס אַן ענין?

נאָר ר' משה גיט אַ מאַך מיט דער האַנד:

— ווייס איך וואָס! וואָס פֿאַר אַן ענין און מוזען דערינגען? גאָרנישט... אין דער היים איז נישט אײַנצוזיצען. דער אַרורה איז עפּיס נישט דערגאַנגען, האָט זי צוגעפֿענט דעם פּה-קדוש איהרען... שילט זי, פּלוּדעט זי... שרײַט — אַז מען קאָן פֿון איהר טויב ווערען... וואָס זשע וועל איך זיצען און הערען די געשרייען? בין איך אַרויס פֿון שטוב. איז אָבער אין דרויסען אַזוי פֿינסטער, ממש ווימש חושך. געזעהן: בײַ דיר איז ליכטיג, בין איך אַ ביסעל אַרײַן אַהער.

— גלאַט אַזוי, הייסט עס?

— יאָ... מיר'ן דערווײַל שפּילען אַ פּאַרטיע שאַך.

— שאַך? איצט דאָ? שוין באַלד האַלבע נאַכט.

— איז בכן?

— וואָס דיר פֿאַלט אײַן! איך וויל זיך גאָר זעצען לערנען.

— ווייס איך וואָס! די נאַכט איז גענוג גרויס. וואָס ווערסטו נישט אויסקומען? די מצוה פֿון „והגית בה יומם ולילה" וועסטו נאָך בעווייזען מקיים צו זיין. דערווײַל וועלען מיר מאַכען אַ שאַך.

איז דאָך ר' שלום דער גרויסער חכם אין חכמת השאַך. גיט עס איהם אַ ציה. ענטפֿערט ער:

— מילא.

און דער חשק גיט זיך אין איהם אַ צובראָן. אדרבא: אַט וועט ער איהם ווײַזען, וואָס מען מיינט שפּילען שאַך! ווי לאַנג וועט עס דען בײַ איהם נעמען? ער איז דאָך עפּיס ער! ער האָט דאָך אַ שם מיט זיין שפּילען. איינס און צוויי און געענדיגט. ר' משה איז דאָך אַ קנאַפּער שפּילער.

— הייסט עס: מיר'ן שפּילען? — פֿרעגט ר' משה.

ר' משה איז דער גביר און חכם פֿון שטעטעל.

— מילא... פֿוזט דאָך שוין דאָ — ענטפֿערט ר' שלום.

און אַ פּאָר מינוט איז ער פֿערטיג מיט ר' משה'ן.

* * *

מעשה שטן: דאָס מאָל שפּילט ר' משה מיט קאָפּ. הויט זיך שטאַרק מיט יעדען גאַנג און לאָזט זיך נישט.

וואונדערט עס ר' שלום'ן: עפּיס איז דאָך ר' משה געוואָרען אַ גאַנצער קענער. עפּיס שפּילט ער דאָך גאָר מיט חכמה? הויבט עס שוין אָן ר' שלום'ן פֿערדריסען: זעה נאָר זעה! ער לאָזט זיך דאָך טאַקע נישט. גאַרטעלט ער זיך אונטער גאָר שטאַרק. אָבער ר' משה פֿערגעהמט זיך נאָך שטאַרקער. ער געהט זיך אַ גאַנג און נאָך אַ גאַנג. ר' שלום האָט שוין פֿערלוירען אַ פֿערדעל. און אינדער ער קוקט זיך אום — דער „זקן" שטעהט אין סכנה.

בוטער!

ר' שלום ווערט שוין צוקאָכט. היתכן? איצט איז איהם שוין דער גאַנצער קאָפּ פֿערנומען מיט'ן שפּיל. וואָס הייסט וואָס? ער זאָל פֿערשפּילען? און צו וועמען? צו ר' משה'ן? צו אַט דעם קרעמער?

ר' שלום שטרענגט זיך אָן, אַרבייט אויף אַלע כלים. ר' משה שווייגט אָבער אויך נישט. ער בעווײַזט ממש קונצען. ער דרעהט זיך אַרויס פֿון יעדער פּאַסטקע. פֿערקעהרט: ער שטעלט איהם נאָך איבער. ר' שלום'ן רינגט שוין שווייס פֿון שטערען.

פֿערגעסט ער שוין אין חצות. געדענקט שוין גאָרנישט, אַז ער האָט געוואָלט לערנען. אַז דער מענש איז שוין פֿערקאָכט... פֿיהלט ער שוין נישט ווי די שעה'ן לויפֿען. דער זייגער שלאָגט שוין דריי און פֿיר און פֿינף. ר' שלום הערט אפֿילו נישט.

און מיט דער פּאַרטיע האַלט עס שלעכט. אַט מאַכט ער זיך אַ גאַנצען פּלאַן. אַט איז ער, דאַכט זיך איהם, פֿון אויבען. ער האַלט שוין ר' משה'ן בײַם נאַרגעל. נאָר בײַ דער לעצטער רגע: ר' משה גיט אַ געה אַ גאַנג. און ער ראַטעוועט זיך אַרויס. נאָך אַ גאַנג און ר' שלום האַלט זעהר שמאָל.

ר' שלום זעהט נישט דעם שפּאָטישען שמייכעל אויף ר' משה'ס ליפּען. ווי האָט ער צײַט צו זעהען? אַז ער איז פֿערטיפֿט איבער די אויערען!

ערשט, אַז עס האָט שוין אָנגעהויבען שאַרען אויף טאָג, דורך די לאָדען האָבען זיך שוין ליכטיגע פּאַסיקלעך גענומען אַרײַנרײַסען, האָט זיך ר' משה גאָר שטאַרק צושמייכעלט. גיט אַ געה אַיין גאַנג, און אַ צווייטען גאַנג און — שלעכט! ר' שלום'ס „מלכה" איז אין גרויס סכנה.

קוקט זיך ר' שלום גוט אײַן און:

— וואָס הייסט דאָס, וואָס? — צושרײַט ער זיך — בּוזט דאָך געגאַנגען אַ פֿאַלשען גאַנג! דיין „מלכה" איז דאָך גאָרנישט געשטאַנען אויף דער שורה? ווי קומט דיין שוואַרצע „מלכה" אַהער? פֿע!

ר' שלום איז שוין אין כעס. גיט ער אַ לאַפּ יענעם'ס שוואַרצע „מלכה" און וויל זי אָפּרוקען, ערשט — עס דערהערט זיך אַ יאָמערלעכער קוויטש:

— מיין האַנד!

ר' שלום ווערט נבהל ונשתומם: אויפֿ'ן טיש שטעהט אַן אמת'ע הצופֿה... שטעהט כמעט אַ נאַקעטע... ער האַלט זי בײַ דער נאַקעטער האַנד... און אײַדער וואָס ווען — איהר אַנדערע האַנד ליגט שוין אַרום זיין האַלז...

ר' שלום גיט אַ קוק: ר' משה! וואו אַ ר' משה? ווען אַ ר' משה? נישטאָ.

ווערט ער שטאַרק דערציטערט:

— געוואַלד! שמע ישראל!

און האָט זיך מיט בײַדע הענד פֿערשטעלט די אויגען... די פּיס האָבען זיך איהם אונטערגעהאַקט...

— — — — —

דאָס בני-בית איז אַרויס פֿון די בעטען. ס'איז געוואָרען אַ געשריי און אַ ליאַרם. שכנים זענען זיך צוזאַמענגעלאָפֿען. מיט גרויס שוועריגקייט האָט מען ר' שלום'ען דערמונטערט.

דאָס שוואַרצע לאַפּיטוטעל איז געשטאַנען אין דרויסען אויף אַ קוימען פֿון אַ דאַך, זיך געהאַלטען בײַ די זייטען. געקוויקעט אין דער וועלט אַרײַן. און צוגעזעהען, ווי מען לויפֿט צונויפֿעלט פֿון אַלע זייטען...

און שטעטעל האָט מען אַ סך גערעדט פֿון דעם שלעכטען חלום, וואָס ר' שלום האָט געהאַט...

ר' שלום אַליין אָבער האָט דאָך געוואוסט דעם גאַנצען אמת, און ער האָט פֿערשטאַנען, אַז אויך די תאוה צו שאַך איז אַ גרויסע תאוה, וואָס קאָן אומברענגען אַ מענשען.

און פֿון דעמאָלט אָן האָט ער מעהר נישט געשפּילט אין שאַך.

———0———

דאָס נאַכט-לעבען אין מאָסקווע

(ווי רייך און אָרעם איילען זיך אין די שפּעטע נאַכט-שעה'ן)

(אַ בריף פֿון מאָסקווע)

פֿון ב. סמאָליאַר

נישטאָ קיין נאַכט-לעבען אין מאָסקווא. נישטאָ, און מ'דאַרף עס נישט. בלויז אויסערגעוועהלטע קאָנען אַ הוליע-טון אין מאָסקווא ביז דריי-פֿיר אַ זייגער פֿאַרטאָגס. בלויז אויסלענדער און שרייבער. די אויסלענדער — אין דעם גראַנד האָטעל, און די שרייבער — אין זייער „הערצען-קלוב".

אונטער דעם רוסישען איינדרוק בין איך געווען אין מאָסקווא פֿאַראַיאָהרען. אונטער דעם זעלבען איינדרוק האָב איך אויך געלעבט אין מאָסקווא הײַנטיגעם יאָהר. פֿון בלאַגושע, פֿון אַט דעם ראַזינגען שטילען מאָסקווער אַרבייטער-קוואַרטאַל האָבען נישט איך און נישט אַנדערע אַמעריקאַנער געהערט, אַז מען זאָל דאָרט וויסען פֿון אַ נאַכט-לעבען. אָבער דאָס איז געווען נישט ריכטיג.

— קום, לאָמיר אַראָפּפֿאָהרען קיין בלאַגושע, — האָט אײַנער אַ רוסישער שרייבער, אַן עכטער מאָסקווער איינוואוינער, געמאַכט אַ פֿאָרשלאַג. און מיר, עטליכע מענשען זענען אַהינגעפֿאָהרען.

* * *

פֿריה דרימעלט בלאַגושע אײַן. דער ראַזינער אַרבייטער-קוואַרטאַל פֿון מאָסקווא, אין וועלכען מיר זענען פֿערפֿאָהרען, ווייסט נישט פֿון קיין רעש'ונ לעבען. פֿונף אַ זייגער פֿאַרנאַכט קומען דאָרט די אַרבייטער פֿון זייערע פֿאַבּריקען אַהיים. זעקס אַ זייגער עסען זיי אָפּ וועטשערע און אַכט אַ זייגער ליגען זיי שוין אין די בעטען און שלאָפֿען.

אָבער, ווען די שמעטערינגע בלאַגושע שלאָפֿט אײַן, וואַכט דעמאָלט ערשט אויף די בײַנאַכטיגע בלאַגושע. שמאָלע פּאַסען ליכט רײַסען זיך דעמאָלט דורך פֿון צווישען די שפּאַלטען פֿון די אַראָפּגעלאָזטע לאָדענס און אײַנגיגע הײַזער, און שכור'ע געזאַנגען לאָזען זיך הערען פֿון דאָרט ביז אינ'ם גרויסען טאָג אַרײַן.

דאָס הוליעט מאָסקווא. איהר אמת נאַכט-לעבען.

אויטאָמאָבילען מיט זייערע גרויסע עלעקטרישע לאַמטערען פֿאָהרען-צו אַהער פֿון שטאָט, לאָזען אַרויס זייערע פּאַסאַזשירען און ווערען פֿערשוואונדען צוריק אין דער פֿינסטערניש פֿון דער נאַכט. איזוואָשטשיקעס מיט זייערע ווינטערדיגע פּעלצען זיצען אײַנגעבויגען אויף זייערע פֿאַטעלען און וואַרטען, אַז עמיצער זאָל זיי רופֿען צוריק צו פֿאָהרען אין שטאָט אַרײַן.

אָבער יענע, וואָס זיצען אינעווייניג אין די ראַזינגע הײַזער מיט די אַראָפּגעלאָזטע סטאָרען, זענען נישט קיין רײַכע אויספֿרעמדער פֿון שטאָט. זיי זענען פּשוט'ע אַרבייטער, יונגע חברה פֿון די פֿאַבּריקען, וואָס קומען אַהער אַ הוליע טון מיט זייערע חבר'טעס אויפֿ'ן חשבון פֿון די שלירות, וואָס זיי האָבען היינט אָדער נעכטען געקריגען אין דער פֿאַבּריק.

בײַ אַ קליינעם טישעל, בעלויכטען אין אַ העל-בלויער מילדער ליכט פֿון אַ קליינעם לעמפּעל, זיצט אַ מיידעל מיט זיידענע זאָקען, אַ ראָזאַווע קליידעל, מיט פֿאַלשע פּערל אויף איהר דעקאָלטירטען האַלז. ווער וואָלט אין דעם ראַזינגען מיידעל דערקענט קאַטיאַ פּאַוולאָוואַ, וועלכע אַרבייט אין דער פֿאַבּריק פֿון קנעפּלעך. איהר כאַוואַליר, אויסגעפּוצט אין אַ ווײַסען קאָלנער מיט אַ שניפּס פֿון קאָלירען, וואָס רײַסען די אויגען, עטוואָס אומגעלומפּערט, — ווער וועט אין איהם דערקענען פֿעדקאַ'ן, דעם מאַקער פֿון דער מעטאַל-פֿאַבּריק?

זיי זיצען בײַדע געמיטליך, געלאַסען און שמועסען גרדליך צווישען זיך, ווי צוויי געליבטע, זופּענדיג פֿון צײַט צו צײַט פֿון גלעזעל די וואָרקאַ (שנאַפּס), וואָס דער אײַנגעמיטער פֿון הויז האָט זיי פֿערקויפֿט פֿאַר דריי רובעל אַ פֿלאַש. אַרײַנגעשמוגעלט פֿריהער אין דער פֿלאַש אַ היבשע פּאַרציע וואַסער.

אַלץ איז גוט און פֿריינדליך. די פֿלעשער זענען נאָך נישט אויסגעליידיגט. די געמיטער זענען נאָך שטיל, דער טײַוועל האָט זיך נאָך נישט צושפּילט.

נאָר אַט איז די צאָהל אויסגעליידיגטע פֿלעשער אויף די טישלעך געוואָרען גרעסער. דאָס צימער, דאָס גרויסע, איז שוין אײַנגעטונקט אין אַ וואָלקען פֿון בלוילעכען רויך פֿון די ציגאַרעטלעך, וואָס בײַדע, סײַ די מענער, סײַ די פֿרויען, האַלטען אין אײַן רויכערן. די ווינקטראַלע האָט זיך שוין צושפּילט, דער עולם — שוין צוואַרימט.

אַ רויטער, אַ שכור'ער, ליגט פֿעדקאַ שוין אָנגעלעהנט אויף זיין דעקאָלטירטער קאַטיאַ און מורמעלט:

— קאַטיאַ!... הע, קאַטיאַ!... איך ליב!... יעי באָגו!.. קאַטיאַ!..

זיין שכן בײַ דעם צווייטען טישעל, קאַסטיאַ משומין, אויך אַן אַרבייטער פֿון זעלבען זאַוואָד, קלאַפּט איבער דעם טישעל מיט זיין מעכטיגען קולאַק און שרײַט איבער'ן גאַנצען צימער מיט זיין שכור'ער ברופֿענדיגער שטים:

— איך בין אַ פּאָעט, דער טײַוועל זאָל אײַך אַלע נעמען!... איך זאָג אײַך, איך בין אַ פּאָעט!...

— און וואו זענען דײַנע לידער?...

— לידער? איך שפּײַ אויף אײַערע לידער!... איך בין אַ פּאָעט אין מײַן נשמה!... איהר פֿערשטעהט? אין מײַן נשמה!...

דער עולם איז שוין איצט אין גאַנצען שכור. די טישלעך זענען שוין אויסגעמישט. קײַנער ווייסט נישט, ווער וואו עס זיצט. מען קושט זיך, מען וויינט, מען טומעלט, מען לאַכט און מען פֿערגעסט ווער מיט וועמען עס איז געקומען.

די ווינקטראַלע ברופֿט אַן'אַמעריקאַנער דזשעז און דער עולם, אַן'אויסגעמישטער, אַ שכור'ער, טאַנצט צווישען די ליידיגע פֿלעשער, וואָס וואַלגערן זיך איצט צווישען די פֿיס. איינער פֿאַלט, ווערט אַ געלעכטער. זידעלט ער זיך. מאַכט אַ עכט-רוסישען מי-שבירך, קומט אונטער דער אײַנגעמיטער פֿון הויז, אַ געזונדער, אַן'אויסמוסקולירטער, און שלעפּט איהם אַרויס פֿון צווישען די טאַנצענדיגע און לייגט איהם אַוועק אַ נישט-צופֿרידענעם, אַ שכור'ען און אַ ווינקעל:

— דרעה זיך נישט צווישען די פֿיס..

קאַטיאַ, די אויסגעפּוצטע קאַטיאַ, איז שוין איצט טויט-שכור. זי זיצט איצט שוין נישט נעבען פֿעדקאַ'ן, מיט וועמען זי איז אַהערגעקומען, נאָר נעבען אַ צווייטען קאַוואַליר. צוויי שטראָמען טרעהרען פֿליסען פֿון איהרע שכור'ע אויגען און זי, אַ צוקראָכענע, מיט צושויבערטע האָר, גיסט פֿאַר איהר נײַעם קאַוואַליר אויס איהר ביטער האַרץ:

— אַז דער טײַוועל זאָל איהם נעהמען, פֿעדקאַ'ן... איך האָב געמיינט ווײַסען פֿאַר אויס, אַז איך דאַרף אַהער מיט איהם נישט געהן... די פֿאַרשוווּע דוגיאַ... איהר וועט ער שוין מסתמא פֿון דאַנען אַהיימפֿיהרען... איהר און נישט מיך...

— נישטאָ זיך וואָס צו זאָרגען, — טרייסט זי דער קאַוואַליר — זאָל ער... זאָל פֿעדקאַ זיך שלעפּען מיט זיין דוּניאַ'ן, ער וועט איהר נעמען אַהיים, און איך אײַך... איהר זענט דאָך עפּיס אינצט מיט מיר!...

דער באַרג ליידיגע פֿלעשער אויף דער פּאָדלאָגע וואַקסט און צוזאַמען מיט איהם וואַקסט אויך די „שטימונג". טרעהרען, טומעל, רויך, שכור'ע ליבעס-ערקלערונגען, אַ געשלעג, עס פֿליהען בענקלעך, עס פֿלעכטען זיך הענד... עס הערען זיך מיידעלשע קוויטשען, מענערשע זידעל-ווערטער, דאָס ברעכען פֿון גלעזער און די באַסאָווע שטים פֿון דעם הויכען מוסקולוסטען אײַנגעמיטער פֿון הויז.

* * *

אַ פּייף פֿון אַ מיליציאָנער גילטערט אַלעמען אויס, ווי דורך אַ כשוף. דריי מיליציאָנערען פֿון דרויסען זענען שוין איצט אינעווייניג אין דעם אַנגעריכערטען צימער און בעמיהען זיך צו מאַכען אָרדנונג. איינציגווייז שלעפּען זיי אַרויס דעם שכור'ען עולם אויף דער גאַס, אויף דער פֿרישער לופֿט און צושיקען וועמען וואו איז בעזונדערע וועגען.

— אַט דאָס איז אייער מאָסקווער עלטער נאַכט-לעבען? — ווינצעלט זיך איינע פֿון אונזערע דאַמען איבער אַ זוען מאָסקווער פֿריינד, וואָס האָט אונז געבראַכט קיין בלאַגושע.

אונזער פֿריינד איז איצט אויך נישט אין גאַנצען ניכטער. האַלט ער זיך אָן בײַם לעדערנעם הענטעל פֿון דער טעקס און בעמיהט זיך אונז אויפֿצוקלערען וועגען דער בריוויטקייט פֿון דער רוסישער נשמה, ווען זי נעמט אַ שנעפּסעל.

— איהר האָט געזעהען דעם עולם?

— טענה'ט ער האַלב בגילופֿינ'דיג — דאָס איז נישט אײַערע אויסלענדער-גײַן... דאָס זענען אונזערע... רוסישע... אמת'ע רוסישע... פּראָסטע אַרבייטער, אָבער מיט ברייטע הערצער... מאָרגען וועלען זיי אַלע עסען ברויט מיט וואַסער פֿאַר מיטאָג און פֿאַר וועטשער-שפּײַז, אָבער אײַנמאָל לאָזט מען זיך וואוילגעהן... אַט דאָס איז די רוסישע נאַטור... נישטאָ בײַ אונז קיין אויסגערעכענטקייט... אַז לעבען — זאָל זיין געלעבט!...

ער בלײַבט אַ ווײַלע שטיל, און מיט אַמאָל, ווי נאָך אַ ישוב הדעת, לאָזט ער אויס וויסען אַן'ענטשלאָסענער:

— נו, און איצט פֿאָהרען מיר אין „הערצען-קלוב"!...

— אָבער דער הערצען-קלוב איז דאָך אָפֿען בלויז ביז פֿיר אַ זייגער, — פּרובירען מיר איהם אָפּרעדען.

— נישקשה, איצט איז ערשט אַ זייגער צוויי. מיר וועלען נאָך דאָרט זיין אָנגעלײַנטע געסט!...

(ענדע זונטאָג)

פֿאַרוואָס האָבען היינטיגע מענשען אַ שוואַכען זכרון?

וואָס איז דאָס בכלל זכרון? — אינטערעסאַנטע בײַשפּילען פֿון מענשען מיט אַ מערקווירדיגען גוטען זכרון. — ווי אַזוי היילט מען אַ שוואַכען זכרון?

פֿון ד"ר מ. במעלניצקי

מיט דעם זכרון און זײַנע שטערונגען בעשעפֿטיגען זיך גלײַכצײַטיג עטליכע צווײַגען פֿון דער וויסענשאַפֿט: קודם כל די פּסיכאָלאָגיע, ווײַטער די פֿיזיאָלאָגיע (דער צווײַג פֿון דער וויסענשאַפֿט, וואָס פֿאָרשט אויס די נאָרמאַלע אַרבײַטען פֿון קערפּער און פֿון יעדען איינציגען אָרגאַן בעזונדער), שלייסליך אויך די מעדיצין, אויף וויפֿיל שטערונגען פֿון זכרון זענען זיכערע סימנים פֿון אַ קראַנקהאַפֿטען פֿאַרהאַנג אינ'ם מאַרך.

די פֿראַגע פֿון זכרון ליגט, אַלזאָ, אויף דער גרענעץ צווישען עטליכע צווײַגען פֿון דער וויסענשאַפֿט און דאָס אַליין בעווײַזט שוין, אַז דאָס איז אַ זעהר קאָמפּליצירטע און זייער פֿערפּלאָנטערטע פֿראַגע. דאָקטוירים ווייסען, אַז דאָס איז אויך אַ פֿראַגע פֿון גרויסער פּראַקטישער בעדײַטונג אין טאָג-טעגליכען לעבען. מענשען, וואָס בעמערקען, אַז דער זכרון הויבט אָן בײַ זיי ווערען אַלץ שוואַכער, ערצעהלען דאָס קודם כל זייער דאָקטאָר. בכלל האָבען מענשען די געוואוינהייט מיט אַלע זייערע ווערהטאַגען זיך ווענדען צו אַ דאָקטאָר, אפֿילו ווען דאָס. וואָס עס קוועטשט זיי, האָט קיין שום שײַכות נישט מיט מעדיצין.

די פֿראַגע פֿון זכרון איז אינטערעסאַנט און עס איז כדאי זיך אויף איהר אָפּצושטעלען. איך וועל זיך בעמיהען צו געבען אַן'איבערבליק וועגען דעם, וואָס מען ווייסט היינט אין דער וויסענשאַפֿט וועגען זכרון.

וואָס איז אַזוינס זכרון

דער בעריהמטער געלעהרטער פֿאָרעל גיט דערויף אַן'ענטפֿער:

„זכרון איז די פֿעהיגקייט פֿון אַלע נערווען-אַרבײַטען איבערצולאָזען נאָך יעדער פּאַסירונג אַ פֿערענדערונג, בלײַבענדען צושטאַנד און צו קאָנען זיך שפּעטער ווידערהאָלען אויף אַן'ענליכען אופֿן ווי דאָס ערשטע מאָל".

דורך בעאָבאַכטונגען און פּראָבען האָבען פּסיכאָלאָגען אויסגעפֿונען, אַז אין בעצוג צו זכרון קען מען אײַנטיילען אַלע מענשען אין צוויי פֿערשידענע טיפּען: אין אַ „וויזועלען" און אין אַ „אַקוסטישען" טיפּ. מענשען פֿונ'ם „וויזועלען" טיפּ נעמען אויף אַלע איבערלעבונגען, אַלע אײַנדרוקען קודם כל מיט די אויגען. אין זייער זכרון קריצט זיך שאַרף אײַן דאָס געזעהענע, דאָס בילד. די ליניעס און די פֿאַרבען און דער אופֿן פֿון בעוועגונג, דאַנגעגען נעמען מענשען פֿונ'ם „אַקוסטישען" טיפּ יעדען אײַנדרוק, הויפּטזעכליך מיט די אויערען. און זייער זכרון בלײַבען שטעקען אַמשטאַרקסטען די קלאַנגען און די טענער, אַ סך שוואַכער שוין די בילדער און די פֿאַרבען.

אַ חוץ דעם קען מען פֿעסטשטעלען, אַז עס זענען פֿאַראַן מענשען מיט אַ ספּעציעל גוטען זכרון פֿאַר אַ גאַנץ בעשטימטען סאָרט בעגריפֿען. אַ מאָל מענשען האָבען אַ גוטען זכרון פֿאַר נעמען, ערטער, פֿיזיאָנאָמיעס אָדער זאַכען; אַנדערע ווידער — פֿאַר ציפֿערן, פֿאַרבען און מעלאָדיעס.

מען רעדט אין דער פּסיכאָלאָגיע פֿון אַ „מעכאַנישען" און אַ „לאָגישען" זכרון. מענשען מיט אַ מעכאַנישען זכרון קענען אויפֿנעמען אין קאָפּ אַרײַן אַ גרויסען מאַטעריאַל פֿון בעגריפֿען ריין אויסערליך, אײַנגעם נאָכ'ן אַנדערען, ווי זיי הערען אָדער לעזען דאָס. מענשען מיט אַ לאָגישען זכרון קענען דאָקען אויפֿנעמען און געדענקען נאָר אַזאַ מאַטעריאַל פֿון בעגריפֿען, וואָס איז פֿערקניפּט מיט אַ געמיינזאַמען נעדאַנק, וואָס האָט אַ לאָגישען צוזאַמענהאַנג. אַט די צוויי אונטערשיידען פֿון זכרון בעמערקט מען שוין דײַטליך בײַ קינדער. קינדער מיט אַ מעכאַנישען זכרון לערנען געוועהנליך אַ סך גרינגער און פֿלינקער ווי קינדער מיט אַ לאָגישען זכרון, כאָטש דער לאָגישער זכרון איז אַ סימן פֿון אַ מעהר זעלבסטשטענדיגער און העכערער אינטעליגענץ.

בײַשפּילען פֿון מענשען מיט אַ מערקווירדיגען גוטען זכרון

זכרון איז אַ סאָרט גײַסטיגע פֿעהיגקייט, און ווי יעדע פֿעהיגקייט איז ער קודם כל אַן'אײַנגעבוירענע זאַך. יעדע פֿעהיגקייט קען מען אויף אַ פּלאַנמעסיגען אופֿן מאַכען שטאַרקער אָדער דורך פֿערנאַכלעסיגונג אָפּשוואַכען — אין אַלגעמיין קען מען אָבער זאָגען, אַז יעדער מענש קומט שוין אויף דער וועלט מיט אַ גוטען, מיטעלמעסיגען אָדער שוואַכען זכרון. אַ געוויסע ראָלע שפּילט דאָ, נאַטירליך די ירושה פֿון די זיידעס. דער זכרון איז נעווים אַ ווילכטיגע פֿעהיגקייט, אָבער דער זכרון אַליין איז אַבסאָלוט נאָך קיין מאָסשטאָב פֿון אינטעליגענץ.

פֿאַרהאַן זעהר אינטעליגענטע, טאַלאַנטפֿולע מענשען מיט אַ נעבעכדיגען זכרון; פֿאַרהאַן אויך אידיאָטען מיט אַ מיליאָנען גלענצענדען זכרון. בײַ אונז יודען ווערט דער זכרון אַלס גײַסטיגע פֿעהיגקייט שטאַרק איבערשעצט און מען האַלט אָפֿט פֿאַר קלוג און אינטעליגענט אַזעלכע מענשען, וואָס האָבען בלויז אַ גוטען זכרון.

וועגען מענשען מיט אַ מערקווירדיג גוטען זכרון, וואָלט מען געקענט אָנשרײַבען אַ דיקען בוך. ווען מען זאָל זיך נעמען די מיה, וואָלט מען געקענט אָנזאַמלען אַ גרויסען מאַטעריאַל וועגען אַזעלכע אַטלעטען פֿון זכרון. אײַניגע פֿון זיי נוצען אויס זייער אײַנזײַטיגע פֿעהיגקייט און מאַכען דערפֿון אַ לעבען.

אַ מענש מיט אַ זעלטען גוטען זכרון איז געווען דער יודישער אַקטיאָר נחום ליפּאָווסקי, וועלכער איז אין פֿאָריגען יאָהר געשטאָרבען אין ווילנא. ליפּאָווסקי האָט געדענקט אויף אויסווייניג צעהנדליגע טויזענדער ציפֿערן און קיינמאָל האָט נישט פּאַסירט, אַז ער אין עפּעס מאַכען אַ טעות. ליפּאָווסקי פֿלעגט אויך בעווײַזען אַזאַ קונץ: ער האָט געהייסען איינעם אָנרופֿען נאָכאַנאַנד אַ הונדערט געגענשטאַנדען (כדי זיי אַליין נישט צו פֿערגעסען, האָט מען געמוזט פֿערשרײַבען), ליפּאָווסקי פֿלעגט זיך אײַנהערען, און נאָכדעם האָט ער געקענט איבערזאָגען אַלע ווערטער פֿון אָנהויב צום סוף, פֿון סוף צום אָנהויב אָדער פֿון מיטען צום אָנהויב און צום סוף.

פּראָפֿעסאָר פֿרידלענדער האָט גאַנץ לאַנג מיטגעטיילט אין אַ מעדיצינישען זשורנאַל פֿאָלגענדע פֿאַקטען וועגען אַ מענשען מיט אַן'אויסערגעוועהנליכען זכרון: 1) דער מענש איז געווען אויף אַ פֿערזאַמלונג, אויף וועלכער עס האָבען גערעדט לאַנג און ברייט עטליכע רעדנער. נאָך דער פֿערזאַמלונג האָט ער געקענט איבער'חזר'ן וואָרט נאָך וואָרט אַלע געהערטע רעדעס; 2) אַט דער מענש פֿלעגט איבערלעזען נאָר איין מאָל די זונטאָג-נומער פֿון אַ גרויסער צײַטונג און האָט געקענט דערנאָך איבערזאָגען אויף אויסווייניג די גאַנצע צײַטונג פֿונ'ם ערשטען ביז'ן לעצטען וואָרט.

צווישען מוזיקער זענען נישט זעלטען

(ענדע — זייט 11)

דער אידעאל פון געזעלשאפטליכער שוץ

צו דער ערעפנונג פון דער ערציהונגס-היים א. נ. פון יונג-פערשטארבענעם שמואל שטיינשניידער

דער אידעאל פון געזעלשאפטליכער שוץ פאר דער בעפעלקערונג, וואלט גע-ווען ווען די מלוכה זאל איבערנעמען אלע זארגען וועגען די קראנקע, גייסטיג-רעפטונגע, נויטליידענדע, נישט אר-בייטספעהיגע, היימלאזע, אלטע, וואס האבען נישט קיין עקזיסטענץ-מיטלען. אבער צו אזא מדרגה איז נאך נישט גע-קומען קיין שום מלוכה אין דער וועלט און אפילו אין די סקאנדינאווישע מלו-כות און אין ענגלאנד, וואו די סאציא-לע מלוכה-הילף איז ענטוויקעלט אם שטארקסטען אין אייראפא, איז פאר דער איניציאטיוו פון פריוואט-פערזא-נען און געזעלשאפטען געבליבען פיל ארט. דארט, אין די הויך ענטוויקעלטע לענדער צייכענט זיך אויס די דאזיגע טעטיגקייט מיט דעם, וואס איהר פי-לאנטראפישער כאראקטער פערלירט נאר כמעט און ס'דאמינירט דער געזעל-שאפטליכער מאמענט.

ביי אונז, יודען, האט צדקה שטענ-דיג פערנומען א וויכטיג און בכבוד'ען ארט אין אונזער געזעלשאפטליכען לע-בען און ווער ווייסט וויפיל דער דאזיגער מאמענט האט מיטגעווירקט צום דער-האלטען פון אונזער נאציאנאלען קיום. אפשר טאקי אינסטינקטיוו האט די דא-זיגע געזעלשאפטליך פילאנטראפישע טעטיגקייט פערנומען אזא בעדייטענדען ארט אין אונזער יודיש לעבען און איז געווען פילזייטיג אזוי, אז זי האט נישט פערנאכלעסיגט כמעט קיין איין צווייג, געטראגען אנ'אויסגערעכענט נאציאנא-לען כאראקטער און שוין אפילו צוליב דעם בעקומען מעהר א געזעלשאפטלי-כען ווי א פילאנטראפישען ווערט.

די לעצטע צייט ווען דאס גאנצע ארו-מיגע לעבען איז געווארען שטורמישער און פערשידענארטיגער, איז אנדערש געווארען אויך דאס יודישע לעבען און אנדערע פארמען, האט אנגענומען אויך דער פילאנטראפישער און סאציאלער הילפס-וועזען: די טעטיגקייט האט גע-מוזט קודם כל ארגאניזירט ווערען, נים ווי כאאטיש און האבען פאר זיך א ציל און א פערספעקטיוו. א ניי ענדערונג איז פארגעקומען טיילווייז אויך אויפ'ן געביט פון קינדער-הילף ביי יודען. קינ-דער אהן אויפזיכט, אהן ערציהונג ווע-רען א פלאג פאר דער געזעלשאפט, אין וועלכער זיי וואקסען אויס. די געזעל-שאפט צו וועלכער זיי געהערען האט א דאפעלטען פערלוסט: זי בעקומט נישט דעם געהעריגען צופלוס פון נייע נוצלי-כע מיטגלידער און אנשטאט דעם האט זי נאך שפעטער צו טון מיט אנ'עלע-מענט, וואס אין בעסטען פאלט ער צו לאסט דער געזעלשאפט אלס אונפרא-דוקטיווער און אפט אפילו שעדליכער טייל פון דער געזעשאפט, אין וועלכער ער געפינט זיך.

די מאדערנע אינסטיטוציעס פאר קינדער-הילף זארגע דעריבער נישט נאר פאר בעפרידיגען דעם פילאנטראפישען מאמענט — ערלעדיגען דעם רחמנות-געפיהל, געבען דעם הונגריגען קינד א שטיקעל ברויט, — זיי זארגען אויך ווע-

אברהם אלחנן שטיינשניידער.

גען ערציהען דאס קינד און מאכען אים אז ער זאל נישט זיין זיך ולסלאז, אז ער זאל געפינען זיין ארט אין דער געזעל-שאפט און זעהט דערביי נישט אפצוע-רייסען ווערען פון זיין מקור, פון זיין סביבה.

פאר'ן קריג האבען אין לאדז עקזיס-טירט עטליכע יתומים-הייזער פאר יונג-לעך און פאר מיידלעך. א טייל פון זיי זענען געווען גוט אוועקגעשטעלט פי-נאנסיעל, אבער ס'האט אין זיי געפעהלט גייסט, דאס זענען געווען פאבריקלעך פון אסימילאציע פאר קינדער ביז 14 יאהר, נאך דעם עלטער זענען די קינדער וואס פלעגען ערצויגען ווערען אין די דאזי-גע ערציהונגס-הייזער, איבערגעלאזט געווארען אויף גאטס בעראט. און צייט פון קריג, און נאכ'ן קריג, ווען די נויט אין געזעלשאפטליכער הילף איז געווא-רען שארפער, שרייענדער זענען ענטשטא-נען נייע אינסטיטוציעס; צו דער אנ-פיהרונג זענען געקומען נייע מענשען און זיי האבען גענומען איינשטעלען נייע מעטאדען, וועלכע האבען באזירט אויף נייע צילען, אזא אינסטיטוציע איז די „פערמע און אינטערנאט אויף העלענו-בעק“, וואס איז געגרינדעט געווארען מיט 6 יאהר צוריק. שוין ביי דער גרינדונג פון דער דאזיגער אינסטיטוציע איז דער פערנעם געווען א ברייטער, און לאדז איז שוין אזא שטאט, אז „ווי מ'נעמט זיך פאר, אזוי העלפט גאט“. ס'איז גע-ווען א דרייסטקייט אנצוהייבען בויען די אינסטיטוציע אהן מיטלען, אבער בע-הילגעלט מיט דער גרויסער אידעע, בע-גייסטערט מיט א נאציאנאלען קאליר, וועלכע האט בעהערשט די גרינדער און די נאהענטע מיטארבייטער פון דער אינ-סטיטוציע, זענען זיי געגאנגען ווייטער און יעדעם יאהר זענען צו דער אינסטי-טוציע צוגעצויגען געווארען אלץ מעהר ברייטערע שיכטען און יחידים, וואס הא-בען זיך אינטערעסירט צו לייסטען פאר דער געזעלשאפט און ארייננעטראגען בולט'ע צילען, כאראקטער און פינאנציע-לע הילף. „העלענובעק“ איז כמעט די איינציגע אינסטיטוציע אין לאדז, וואס דערמאנגען אן דער פאר'מלחמה'דיגע אינטערנעמונגען פון א פאזנאנסקי, קאנ-שטאט, יאראטשינסקי, א. אז. וו. ס'איז גענוג צו דערמאנגען די לעצטע מתנות פאר „העלענובעק“ פון פ. קורשאווסקי, גרויסלייט, פ. לאנדוי, א. אנד. „העלע-נובעק“ האט קודם כל געבראכען מיט אלטע פילאנטראפישע טראדיציע פון א יתומים-הויז. אין דער אינסטיטוציע ווערען ערצויגען קינדער, וואס האבען נישט געהאט קיין אויפזיכט, אדער ער-ציהונג, אונאפהענגיג דערפון, צי זייערע עלטערן זענען געשטארבען, צי זיי לעבען און האבען נישט קיין מעגליכקייט און מיטלען זייערע קינדער צו דערציהען. ווייטער האט „העלענובעק“ איינגעפיהרט א סיסטעם פון אנ'ארבייטס-שול און די קינדער, וואס ווערען דארט דערצויגען, ווערען געוואוינט צו ארבייט. זיי לערנען פעלד-ארבייט און אלץ, וואס מיט דעם איז פערבונדען: א ביסעל טישלעריי, שלאסעריי, מילך-ווירטשאפט א. אז. וו. נאך 16 יאהר געהען ארויס די קינדער פונ'ם אינטערנאט און ווערען איינגעאר-דענט אין שטאט. דער אינטערנאט רייסט איבער מיט די קינדער, שטיצט זיי און האט פון דערווייטענס א געוויסע אויפזיכט איבער די קינדער. די דא-זיגע פערבינדונג מיט די קינדער איז פונדעסטוועגען צו ווייניג און פונ'ם ערש-טען טאג זייט קינדער האבען פערלאזען דעם אינטערנאט פילט זיך א נויטווענ-דיגקייט פון א מעהר נאהענטערן קאנ-טאקט מיט זיי און אויפזיכט איבער זיי.

ביים אינטערנאט אין „העלענובעק“ עקזיסטירט א שלאסעריי, אין וועלכער די שילער לערנען זיך די התחלות פון שלאסעריי-ארבייט. נאכ'ן ארויסגעהן פון דער שלאסעריי ביים אינטערנאט ווערען זיי אנגענומען אין א רייהע שלאסערייען אין לאדז און ווערען דארט בעטראכט און בעלויינט אלס פראקטיקאנטען פון 2 יאהר. אזעלכע שלאסער-פראקטיקאנטען זענען שוין אין לאדז פארהאן א פאר צעהנדליג, צווישען דעם אויך — אין די שלאסערייען פון דער „ווידזעווער מא-נופאקטור“. בכלל האבען דעם אינטער-נאט „העלענובעק“ שוין פערלאזען עט-ליכע און פופציג קינדער. זיי געפינען זיך אין לאדז און ביז זיי וועלען פערדי-נען גענוג אויף אויסצוהאלטען זיך, ווע-רען זיי געשטיצט דורכ'ן אינטערנאט מיט דער סומע, וואס ס'פעהלט אויס יעדען אויפ'ן פולען אויסהאלטען זיך עטליכע קינדער, וואס האבען שוין דער-גרייכט דעם 18-יעהריגען עלטער און האבען דורכגעמאכט די הכשרה, בעקו-מען סערטיפיקאטען און פאהרען איצט אפ קיין ארץ ישראל. דאס איז די ערש-טע גרופע חלוצים, וואס שטאמט פון יונגען „העלענובעק“.

ביים „העלענובעק“ עקזיסטירט אויך א זעלבסטשטענדיגער אינטערנאט פאר מעדלעך „פאמאץ“, וואו די פעהיגערע מעדלעך בעקומען ערציהונג אין מיטעל-שולען. איצט ווערען דארט אויסגעהאל-טען 22 מעדלעך, וואס בעזוכען אין לאדז מיטעל-שולען פון פרוי האלשטיין, יא-ניטסקא-גליקמאן, „ווירדזא“ יודיש גימנאזיום. אין די לעצטע 2 יאהר הא-בען 8 שולערינס בעקומען מאטורא. פון זיי זענען דריי נאכ'ן ענדיגען דעם לעה-רער-סעמינאר, געווארען לעהרערינס. 1 שטודירט פארמאציע, 2 זענען געווארען ארבייטערינס און 2 פאהרען שטודירען קיין אויסלאנד.

יאהרען לאנג פיהרט זיך ביי אונז אין שטאט א טעארעטישער וכוח וועגען פעראייניגען אדער צענטראליזירען די לאדזער יתומים-הייזער. פון די וכוחים קומט נאטירליך גארנישט ארויס און ס'וועט אויך גארנישט ארויסקומען. אין דערווייל וואקסט די פערהעלטנישמעסיג יונגע אינסטיטוציע, „העלענובעק“, צע-וואקסט זיך ברייט און נעמט ארום אלץ מעהר אלע צווייגען פון א קאמפלעטער ערציהונגס-אנשטאלט. „העלענובעק“ האט פאר זיך א ציל און געהט צו איהם אויף א בעשטימטער ליניע. צווישען די אלע לאדזער קינדער-אינסטיטוציעס, וואס זענען פערבליבען פון פאר'ן קריג, האט זיך איינגע, א גרעסערע גערוהרט פון ארט, איבערגעריסען מיט איהר [illegible] מילאטארישער פלאטפארם, צוגעצויגען יחידים, וואס האבען א נייעם קוק אויף יודישער קינדער-ערציהונג, אז די קינ-דער דארפען נישט אויסגעריסען ווע-רען זעלבסטשטענדיג און קענען פערדי-[illegible] געבליבען שטעהן אין מיטען וועג. אט די דאזיגע אינסטיטוציע וואלט זיך געקענט און נעדארפט צוזאמענגענומען

חוה לאה שטיינשניידער.

מיט „העלענובעק“. זייער ארבייט וואלט דאן געווען פיל פרוכטבארער און וואלט געפינען א תיקון אויפ'ן וועג, וואס „העלענובעק“ האט שוין טיילווייז דורכגע-מאכט.

ביי דער פערוואלטונג פון העלענובעק איז געשטאנען די פראגע וועגען שא-פען א בורסע, וואו די יונגלעך, וועלכע האבען פערלאזט דעם אינטערנאט, זא-לען קענען וואוינען, ביז זיי וועלען ווע-רען זעלבסטשטענדיג און קענען פערדי-נען אויף פולקאם זיך אויסצוהאלטען. וועגען מיטלען דערויף האט מען נישט געטראכט, הגם העלענובעק איז פערבונ-דען מיט חובות (איבער 70 טויזענד זל.) „זיי וועלען זיך שוין געפינען, ס'וועט שוין ווערען“. „העלענובעק“ האט זיך שוין געשאפען א מארקע, אז ער בעקומט מתנות און דוקא — גרויסע, הגם ער נעמט מיט פערגעניגען אן אויך דעם גראשען פון פאלק.

און אט איז געקומען א גאנץ יונגער מענטש, וואס הויבט ערשט אן זיין גע-זעלשאפטליכע קאריערע און האט פאר-געשלאגען דער פערוואלטונג א לאקאל פון 7 צימער מיט עלעקטריש ליכט, צענ-טראל-בעהייצונג, וואס איז ספעציעל צו דעם צוועק געמאכט געווארען, מיט פֿי-לער איינארדנונג. אין דעם לאקאל זאל איינגעארדענט ווערען די בורסע, די אפטיילונג פון „העלענובעק“, וואס דארף ווערען זיין פערפולקאמונג.

דעם מיטאינהאבער פון דער בעקאנ-טער אין לאדז בוי-פירמע „מילער און שטיינשניידער“, ה' שטיינשניידער און זיין פרוי האט געטראפען אנ'אומגליק. ביי זיי איז געשטארבען א 9-יעהריגער זוהן א שילער פון יודישען גימנאזיום. שווער זיך צו טרייסטען און פערגעסען און אזא אבדה. כדי צו פעראייביגען זיין אנדענק האבען די עלטערן בעשלא-סען צו שאפען אויפ'ן נאמען פון זייער שלמה די בורסע ביים „העלענובעק“. דער גאנצער לאקאל פון 7 צימער מיט קיך (פריהער האט זיך גערעדט וועגען 5 צימער, נאר ווען ה' שטיינשניידער האט פעסטגעשטעלט, אז דער לאקאל וועט זיין צו קליין, האט ער צוגעגעבען נאך א דערבייאיגע וואוינונג) מיט דער איינ-ארדנונג אין זייער איינגען הויז אויף פאמארסקא 48 ווערט איבערגעגעבען דער פערוואלטונג פון העלענובעק. אז דארט זאל געפיהרט ווערען א בורסע אין נאציאנאל-יודישען גייסט לויט דער [illegible] ליניע פון „העלענובעק“. צו דער ערעפנונג פון דער בורסע, וועל-כע קומט פאר היינטיגען זונטאג אין די שלושים נאכ'ן פערשטארבענעם, האבען ה' שטיינשניידער און זיין פרוי איבער-געגעבען דער פערוואלטונג פון העלענו-בעק אנ'אומזיסטען קאנטראקט אויף 10 יאהר, לויט וועלכען דער לאקאל מיט בעלייכטונג און בעהייצונג אויף דער גאנצער צייט געהט איבער פאר דער נייער בורסע פון העלענובעק.

א שעהנע מתנה פון די לעבעדיגע און א פאסענדער אנדענק פאר'ן פערשטאר-בענעם.

*

לאדזער יודען, סימפאטיקער פון אונ-זער אינסטיטוציע! מיר פערבעטען-אייך צו דער חנוכת הבית פון דער אינסטי-טוציע זונטאג האלב 12 בייטאג. בעזוכט די פייערונג און שענקט אונז אייער מא-ראלישע און מאטעריעלע אונטערשטי-צונג.

מרדכי חיים רומקאווסקי
פארזיצער פון „אינטערנאט און פערמע אין העלענובעק“.

צווישען יודען און אראבער אין מאראקא

רייזע-בילדער פון פעץ און טאנזשער.—ווי די יודען לעבען דארט היינט צו-טאג.—די יודישע ווייבער פון טעטואן קאנען זיך נישט פארשטעלען, אז דער שרייבער איז א יוד.

פון ד״ר איזידאר לעווין.

איך האב זיך געפינען אין דער שטאט פעץ, מאראקא, ווען די ערשטע ידיעות וועגען די אראבישע אויסברוכען אין ארץ ישראל האבען אונז דערגרייכט. איך האב געהאט א סך פריינט צווישען די אראבער אבער ערשט איצט האב איך איינגעזע-הען, אז זייער פריינדשאפט איז בלויז גע-ווען א מעהר-ווייניגער אויבערפלעכליכע און אז דער אראבישער טעמפעראמענט איז א היציגער און מ'קאן זיך אויף איהם צופיל נישט פערלאזען.

דער אראבער איז א גרויסער כעסן, אפשר ווירקט אויף איהם די ברענענדיגע זון, אדער נאר די הייסע און טרוקענע ווינטען און שטיינער, צווישען וועלכע ער לעבט. ער איז אויך דערצו פאנאטיש, עקשנות'דיג און פול מיט קנאה. ווען איך בין געווען דעם ערשטען טאג אין טאנ-זשיר, האב איך געפרעגט ביי א אראבער דעם וועג צו א געוויסער זייטען-גאס. ער האט זיך תחילת אנגעבאטען מיך אליין אהין צו פיהרען פאר א קליינער בע-לוינונג, אבער ווען איך האב זיך אפגע-זאגט פון אנגעהמען זיין דינסט האט ער מיר גענומען ערקלערען אין שפאניש, ווי אזוי אהין צו קומען. אין דער רגע זענען שוין אויסגעוואקסען נאך עטליכע אראבער ארום אונז און האבען אנגעהויבען דיסקוטירען וועגען דעם וועג, וואס איך דארף נעמען און באלד טאקע זענען שוין געפאלען קלעפ צווישען זיי מיט א ווילדען כעס. אבער אין א פאר מינוט ארום זענען זיי שוין אלע געזעסען צוזאמען אויפ'ן טראטואר און חברותא'דיג געטרונ-קען קאווע, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי גארנישט פארגעקומען. אין עטליכע טעג ארום האב איך געזעהען, ווי א אראבער איז צוגעגאנגען צו מיין פיהרער מיט א שטעקעל און, נאכדעם, ווי ער האט צו איהם גערעדט א פאר ווערטער אויף א פריינטליכען אופן, האט ער איהם דערלאנגט א — פייערדיגען פאטש...

די רייזע פון אלזשעזיראס, די לעצטע שפאנישע האפען-שטאדט, קיין טאנ-זשיר, געדויערט ארום דריי שעה אויפ'ן וואסער און איך האב זיך געפיהלט זעהר שלעכט אויף דעם קליינעם שמוציגען שפאנישען שיפעל. איך האב זיך געוואונ-דערט, וואס די לעצטע פערצעהן הונ-דערט יאהר איז דאס אלץ געווען דער איינציגער אופן פון פערקעהר צווישען די צוויי שטעדט פאר די יודען און אראבער פון יענעם געגענט.

טאנזשיר זעהט אויס, ווי קאנסטאנ-טינאפעל אין מיניאטור, אבער אהן די אומצעהליגע מאשעען און שפיץ מאסטען. די שטאדט איז שעהן, פארבען-רייך און רעש'דיג. אט זעהט מען א גרופע פרוי-ען רייטענדיג אויף אייזעל, אדער מוילעזלען געפיהרט פון א דריי פיער אראבער און איהר מעגט זיכער זיין, אז דאס וועט די רייזענדע פרויען טייער קאסטען. איהר קאנט אין טאנזשיר נישט קויפען אפילו א צאהן שטעכער, אז דער אראבער זאל דערפון נישט קריגען זיין מעקלערעי.

איך האב שוין געהערט איבער דער גאנצער וועלט, אבער ערשט אין טאנ-זשיר בין איך אריינגעפאלען מיט א אראבישען פיהרער (גאיד), וועלכער האט מיך בשום נישט געוואלט אפלאזען. נאכ-דעם ווי ער האט צוריקגעשטויסען עטלי-כע קאנקורענטען האט ער גענומען מיין רענצעל און האט מיך אפגעפיהרט צו א יודישען האטעל, וואס רופט זיך גראנד „מאל'לינ'ס“ איך האב דארט בעקומען א פיינעם צימער מיט די פענסטער צום ים. און גוטע מאלצייטען, אלץ פאר א דאלאר א טאג. אויפ'ן וועג האבען אנדע-רע אראבער מיך געווארענט געגען מיין פיהרער, זאגענדיג אויף איהם. אז ער איז א שכור און א גנב. מיינער אבער האט אבער אויף זיי אויסגעשפיגן און געלאכט. — „זיי זאגען מיך מקנא“ — האט ער א מאך געטון. ביי [illegible] זיך אבער שפעטער אויסגעוויזען, אז זיי זע-נען דוקא געווען גערעכט. ער איז בשום געזונט א רינסטעלער און ליגען זאגען. ער האט מיר דערצעהלט, אז ער האט א [illegible] זעקס קינדער, אבער איך האב אויסגעפונען, אז ער אהט [illegible] פרעמדע זי. גלייך איהם צו [illegible]. ער דארף מיר איינמאל געבראכט [illegible] מיר פערגעשטעלט אלס זיין זוהן און האט איהם געהייסען מיך אפפיהרען קיין טעטואן. עס האבען נישט געהאלפען מיי-נע טענות, אז איך בין שוין בקי אין דער גאנצער געגענד און כ'קאן שוין אליין טרעפען... דער פיהרער האט מיך איינגע-גערופען אין א זייט און צו מיר געזאגט: „מיין ליבער פריינד, לאזט נישט אט דעם גנב אייך בערויבען. דאס איז נישט זיין זוהן“. ווען איך האב דעם בחור ערקלערט וואס יענער זאגט אויף איהם, איז ער ארייין אין א ווילדען כעס און א ווארפ-טוענדיג זיין פעסקע צו דער ערד האט ער אויסגעשריגען: „ווארט נאר איך זאל איהם כאפען — איך וועל זיין לעבער אויפעסען!“ און אוועק. ווען מיר זענען צוריקגעקומען פון טעטואן האב איך ער-ווארט דעם בלוטיגען געשלעג, אבער עס איז גארנישט געשעהן. אדרבא, זיי האב-בען זיך איינער דעם אנדערען געזאגט „סאלאם“ (שלום) און דאן האב איך גע-וואוסט, אז ער איז געווען א ליגנער.

איך האב דעם אלטען אבראהאם דוכא לי געצאהלט דריי פעזעטאס א טאג. פאר א מויל-עזעל צאהלט מען דא דריי פעזע-טאס א טאג, אבער דער אלטער האט ביי מיר גענומען פינף, ביז איך האב אויסגעפונען זיין שווינדעל. ער האט אויך ביי מיר גענומען א פעזעטא א טאג פאר דעם קליינעם אייניקעל אבסאלאם, אבער ער האט דאס איהם קיינמאל נישט געגעבען, נאר ער האט די אלע געלדער שנעל פער'שכור'ט אין א מורישער קאפע וואוהין ער האט מיך איינמאל אויך מיט גענומען צו בעקענען מיך מיט זיינע פריינד. דארט זענען געזעסען אויפ'ן דיל אלערליי אראבער, וועלכע האבען געזונ-גען און געשפילט אויף פערשידענע אינ-סטרומענטען; בעת איינער א סודאנער שווארצער ווי קויל, האט געטאנצט און גע-מאכט קונצען, פאר'שכור'ענדיג זיינע פערדינסטען אלס סטאליער פון [illegible] 3 דאלאר א טאג, איבערלאזענדיג זיינע צוויי ווייבער זיי זאלען פאר זיך אליין זארגען.

שפעטער האט ער מיך געפיהרט צום דארף קאסבע, וואו די איינוואוינער זענען אלע מורען און אפילו די קלענסטע מיידלעך געהען מיט פערדעקטע פנימער. איינ-מאל בין איך דארט צוגעגאנגען צו א מיידעל ארום 4 יאהר און ביי איהר גע-פרעגט ווי זי הייסט און האב איהר אנ-געבאטען א מטבע. א הויכער אראבער, וועלכער איז גראד פערבייגעגאנגען, האט מיט כעס געפרעגט מיין פיהרער: ווי וואגט עס א אומגלויביגער אנצוריהרען אראבישע קינדער? אין אלגעמיין אבער האבען א סך אראבער מיט מיר געשלא-סען פריינדשאפט. איינער פון זיי, האד-זשי מאוופיק, האט מיך אפילו איינגע-לאדען צו זיך אין הויז און מיך מכבד געווען מיט טיי און מיט „קיף“ (גרינגער טאבאק). נאטירליך, איידער איך האב בעטראטען די שוועל פון זיין וואוינונג האט ער געווארענט זיין הארעם [illegible] ווייל א פערהייראטע פרוי טאר נישט קוקען אויף קיין פרעמדע מענער, אפילו ביי זיך אין הויז. מיין פריינד האט מיר אנגעטון א בורנוס, א דזשעלאבא (אזא ווייסע בעקליידונג), א בעדראיא (א וועסט) און א פעסקע און, ווען איך האב די דאזיגע מלבושים אנגעטון, האב איך זיך געפיהלט גלייך, ווי איך וואלט געווע-זען מאכמעד אליין. ער איז מיט מיר גע-פאהרען קיין פעץ און האט אויפ'ן וועג מיך בעקענט מיט פערשידענע רייכע אראבער און ווען ער האט מיך נאר פאר-געשטעלט האט ער דערצעהלט, אז איך בין געבילדעט און קען פופצעהן שפרא-כען. איך וועל קיינמאל נישט פערגעסען מיט וואס פאר א מינעם פון ערשטוינונג זיי האבען מיך אנגעקוקט אויסרופענדיג „האמסין לוסאן.“ (חמשין לישנא — פופציג לשונות). אין דער שטאדט ראַ-באט צווישען טאנזשיר און פעץ, האט ער מיך בעקענט מיט צוויי רייכע אראבער, וועלכע האבען מיך געפיהרט אין א יודי-שען רעסטאראן, וואו איך האב בעקומען צו עסען: פלייש מיט בארען, איינגע-האקטע געהירען, גולאש מיט פלוימען און עהנליכע נאשעריי. און ווען איך האב געוואלט בעצאהלען, האבען זיי מיך נישט געלאזט.

אבער גענוג וועגען די אראבער. איך בין געקומען קיין מאראקא צו זעהען די דארטיגע יודען. ווען איך בין אנגעקומען קיין טאנזשיר און האב פונ'ם ערשטען אווענט אן בעוואונדערט דאס מוטעלדיגע לעבען, די פארבענרייכע גאסען און די אומצעהליגע כשר-מאכלים, פאקורס און מעשה-דערצעהלער, האב איך אפגעזוכט די „מעלאה“ (דעם יודישען קווארטאל). אט זעה איך עטליכע פאטריארכאליש אויסזעהענדיגע יודען אנגעטון אין שווארצע בורנוסען און שווארצע „מארבושען“ (יארמולקעס) פערביינגעהן אין גאס.

די עלטע מאראקאנער יודען רעדען אויסשליסליך אראביש, אבער מאנכע פון זיי רעדען אויך העבראיש. די אבער וואס קומען פון שפאניען, רעדען אי שפאניש, אי אראביש, ווי אויך איניגע אנדערע לשונות. אבער כאטש די יודען אין טאנזשיר זענען גענוג ארטאדאקסיש רעליגיעז, האב איך פונדעסטוועגען צווי-שען די יודען אין די קלענערע שטעט געהערט אפלאכען פון דער פרומקייט פון די טאנזשירער יודען. „אז איהר ווילט זעהען אמת'ע יודען — האבען זיי מיר געזאגט — מוזט איהר זיי זעהען אין סאלעי אדער פעץ, וואו א יוד וועט אום שבת זיך נישט א ריהר טון“. פיני

(ענדע זייט 11).

פון דער סדרה

(פערל פון אונזער אלטען אוצר —)

— געזאמעלט פון —
פ. ז. גליקסמאן.

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה.

דער מדרש רבה בעמערקט צו דעם פסוק: „יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה“ (תהלים ל"ז), דער אויי-בערשטער ווייסט די טעג פון די פרומע און זייער נחלה בלייבט אייביג. אזוי ווי זיי זענען תמימים (גאניץ), אזוי זענען אויך זייערע יאהרען תמימים (גאניץ)“.

דאס איז דאך אבער א סתירה צו דעם וואס די חז"ל זאגען, אז שרה האט נישט אויסגעלעבט איהרע יאהרען, ווייל זי איז פלוצלינג געשטארבען צוליב דער שלעכטע בשורה, אז מען האט איהר זוהן יצחק געברענגט אויף דער עקידה? די כונה דערפון איז אבער, אז כאטש שרה איז פריהער געשטארבען, קריגט זי פונדעסטוועגען דעם חלק לעולם הבא, פונקט ווי איהר לעבענס-צייט וואלט גע-ווען זיין פיל און זי וואלט געטון שטענ-דיג מעשים טובים, ווי די חז"ל זאגען: אז איינער האט געוואלט טון א מצוה, נאר דורך אנ'אונס (צופאל) האט ער זי נישט געקאנט אויספיהרען, ווערט דאס פערעכענט אזוי, ווי ער וואלט זי מקיים געווען. דעריבער שטעהט צולעצט נאך אמאל „שני חיי שרה“, צו ווייזען, אז בעקומענדיג שכר מצוות, זענען איהרע יאהרען ערפילט געווארען. (כתב-יד פון „נחלת ברוך“ ז"ל).

* * *

בת כ' כבת ז' ליופי (רש"י גענומען פון מדרש).

דאס איז אונפערשטענדליך, ווארום א פרוי פון 20 יאהר איז געווען דורך „קומתה דמתה לתמר ושדים נכונו“ שוין נער, ווי א מיידעל פון 7 יאהר. אבער די כונה איז, אז שרה איז צו 20 יאהר אויך נישט געווען געפודערט און געשמינקט, נאר נאטירליך צארט און שעהן, ווי צו 7 יאהר. (רבינו אליהו מזרחי ז"ל)

נאך א פשט: יופי מיינט מען דא: גוט, בעסער, ווי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים (אבות), ד. ה. אז שרה, כאטש זי איז געווען איידעל געבוירען, איז זי דאך צו 20 יאהר געווען בעמיהט, זיך צו בעסערן און גייסטיג זיך צו ענט-וויקלען ווי א קינד פון 7 יאהר, וואס דער-מאלט הויבט זיך ביי איהם אן די עונת הפעוטות", א סטאדיום פון א בעסערען פערשטאנד. (כתב-יד פון „נחלת ברוך“ ז"ל).

* * *

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר.

מען דארף וויסען, אז אונזער תורה איז שכלית (פערשטענדיג), בפרט בנוגע דער פיהרונג פון א מדינה. און פונקט אזוי ווי מיר פיהרען זיך קעגען גרים, וועלכע וואוינען צווישען אונז, דהיינו מיר זענען מחויב מפרנס צו זיין א גר-תושב און איהם צו געבען א מתנת חנם (רמבם הלכות זכיה ומתנה, געדרונגען פון פסוק: גר ותושב וחי עמך). אזוי איז דער שכל מחייב, אז אזוי מוזען אויך די בירגער פון לאנד זיך נוהג זיין לגבי פרעמדע, וואס וואוינען ביי זיי. דאס האט אברהם גע'טענה'ט: גר ותושב אנכי עמכם, ד. ה. כאטש איך בין דא א גר, איך בין נישט פון אייערע מענ-שען, דאך בין איך א תושב. (אור החיים)

* * *

ויאמר אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו.

צוליב וואס האט די תורה אזוי גענוי בעצייכענט אליעזר'ן? דאס איז, כדי צו ווייזען די צדקות פון אברהם אבינו, אז כאטש אליעזר איז געווען דער עלטער פערוואלטער פון זיין הויז, אזוי, אז ער האט איהם אנפערטרויט ס'גאנצע פער-מעגען, דאך ווען ס'האט געהאלטען ביי א דבר מצוה, ביי א שידוך פאר זיין זוהן, האט ער איהם נישט געגלויבט בלויז אויף זיין ווארט, נור ער האט איהם בע-שוואוירען מיט דער הארבסטער שבועה, וואס איז פארהאן, דהיינו, ביים נאמען פון אויבערשטען און מיט נקיטת-חפץ (באר מים חיים).

* * *

זקן ביתו המושל בכל אשר לו.

היינט טוט מען פערקעהרט, ווען עס האנדלט ביי א דבר מצוה, דהיינו: ס'קומט איינער און זאגט, אז ער איז א שו"ב, אדער ער ברענגט עסענווארג, ביי וועלכע ס'איז פארהאן א חשש איסור, גלויבט מען יעדערען, אבער ווען איינער קומט זיך בארגען געלד, דעמאלט איז מען

(ענדע — זייט 10)

פאַרוואָס האָבען היינטיגע מענשען אַ שוואַכען זכרון?

(ענדע פון זייט 7)

פאַרהאַן מענשען מיט אַן אויסערגעוועהנ־ליך גוטען זכרון ספּעציעל פאַר מוזיק. מוזיקער קענען אַמאָל איבער'חזר'ן אויס ווענדיג עטליכע גרויסע קאָמפּאָזיציעס, וועלכע זיי האָבען צום ערשטען מאָל אין זייער לעבען געהערט אויף אַ קאָנצערט. ענליך האָבען אויך אָפט מאַטעמאַטי־קער אַ מערקווירדיג גוטען זכרון פאַר ציפערן. אַ בעוואוסטער רייטשער מאַטע־מאַטיקער האָט, צום ביישפּיל, געקענט איבערזאָגען צוויי הונדערט לאַנגע ציפערן, וועלכע ער איז נאָר אויף גיך דורכ־געלאָפען מיט די אויגען.

איך וועל קורץ דערמאָנען נאָר אַ פּאָר ביישפּילען פון מענשען מיט אַן אויסער־געוועהנליך גוטען זכרון.

אין פאַריגען יאָהרהונדערט האָט גע־לעבט אין איטאַליען דער שפּראַך־פאָר־שער מעצאָפאַנטי, וועלכער האָט גע־קענט רעדען אויף 58 שפּראַכען. ערשט נישט לאַנג איז געשטאָרבען פּראָפעסאָר טרומבעטי, אויך אַן איטאַליענער, וועלכער האָט געקענט רעדען אויף אַכט און פופ־ציג שפּראַכען. דעם רעקאָרד האָט אָבער געבראַכט אין דער בעציהונג דער שפּראַך־פאָרשער ד"ר לודוויג האַראַלד שוץ, וועלכער לעבט נאָך איצט אין פראַנקפורט. מען דערצעהלט, אַז ער בע־הערשט 205 שפּראַכען!

ווי איך האָב שוין דערמאָנט, איז אַן אויסערגעוועהנליכער זכרון נאָך נים קיין בעווייז פון הויכער אינטעליגענץ. עס זענען פאַרהאַן מענשען מיט אַ בעשרענק־טער אינטעליגענץ און דאָך מיט אַ מייל־זייער מערקווירדיג גוטען זכרון, און אויך זעהר פעהיגע, אינטעליגענטע מענשען מיט אַ ביז גאָר שלעכטען זכרון.

אין וועלכען טייל פון מאַרך ליגט דער זכרון?

דורך גענויע בעאָבאַכטונגען און אויס פאָרשונגען ביי מענשען מיט קראַנקהיי־טען פון מאַרך, וועלכע האָבען גלייכ־צייטיג געהאַט גאַנץ בעשטימטע שטע־רונגען פון זכרון, איז מען געקומען צו פאָלגענדע רעזולטאַטען: דער זכרון פאַר געזעהענע זאַכען, פאַר אַלץ, וואָס מען נעמט אויף מיט די אויגען, ליגט אין הינטערשטען שטערן־טייל פון מאַרך, די איינדרוקען פאַר קלאַנגען און טע־נער ליגען אין יענעם טייל פון מאַרך, וואָס שפּאַרט־צו די שלייפען. דער זכרון פאַר בעוועגונגען פון מוסקולען ביי ייד עלנז, אַלזאָ, אויך פאַר געהן און לויפען, געפינט זיך אויפ'ן אויבערשטען טייל פון מאַרך, אַביסעל הינטער דעם שטערן. עס זענען אויך דאָ באַזונדערע צענטערן אין מאַרך פאַר זכרון פון שפּראַך. פון ווערטער, וואָרשיינליך אויך פאַר פער־שידענע סאָרטען פון בעגריפען. אינ'ם טייל פון מאַרך, וואָס שפּאַרט צו צום שטערן, ליגט, ווייזט אויס, דער זכרון פאַר די אַזוי גערופענע „אַבסטראַקטע" בעגריפען ווי, צ. ב., די ווערטער ליבע, חכמות, רייכקייט, מענשען, ביי וועלכע עס איז דורך עפּעס אַ קראַנקהייט גע־שעדיגט דער דאָזיגער טייל פון מאַרך, פאַרגעסען קודם כל אַלע אַזעלכע ווער־טער.

דער צוזאַמענהאַנג, וואָס בעשטעהט צווישען קראַנקהייטען פון מאַרך און פערשידענע שטערונגען פון זכרון, איז אויך גרינטליך אויסגעפאָרשט געוואָרען. אַז די בעשטימטע שטערונגען פון זכרון טרעטען אויף ביי געוויקסען אין מאַרך, נאָך אַפּאָפּלעקסיע, ביי שטאַרק פער־האַרטעוועטע אָדערן, ביי זעהר אַלטע מענשען, אויך ביי דער נערווען־קראַנק־הייט, וועלכע הייסט פּראָגרעסיווער פּאַ־ראַליטיש (ווייכע ערטער אינ'ם מאַרך). אויך די גיפטען אַלקאָהאָל, מאָרפיום און קאָקאַאין פיהרען מיט זיך צייט צו גאַנץ בעשטימטע שטערונגען פון זכרון. ביי די דערמאָנטע חלאת'ן ווערט דאָס רוב דער מאַרך גופא ווירקליך געשע־דיגט. צושטערט און איינגעשרומפּען. אַמאָל אָבער איז דער מאַרך גופא בפי־רוש נים געשעדיגט. נאָר זיין פונקציע, זיין אַרבייט און ספּעציעל דאָס דערמאָ־נען זיך איז דורך עפּעס אַ פאַרגאַנג אָפּ־געשוואַכט. אַזעלכע שטערונגען פון דער אַרבייט אַנ'אָנדערטליכער און ווילטמאַ־דער פערגעסערונג געפינט מע איבעריגענס נים נאָר ביים מאַרך, נאָר ביי אַלע אינווענדיגסטע אָרגאַנע.

פאַרוואָס האָבען היינט פיל מענשען אַ שלעכטען זכרון?

לויט די מיטיילונגען פון דאָקטוירים קומט עס אויס, אַז מענשען ליידען היינט אַ סך אָפטער פון אַ שלעכטען, אָפּגע־שוואַכטען זכרון איידער דאָס איז שוין גע־ווען נים אין אָרדנונג. דאָס מוז שוין האָבען געוויסע סבות, וועלכע דאָס הייני־טיגע לעבען ברענגט מיט זיך. שולדיג איז דעם, פריהער פון אַלץ, איז דאָס איי־לעניש און האַוועניש פונ'ם מאָדערנעם לעבען, בפרט אין די גרויסע שטעט. גוט געדענקען קען מען נאָר אַזעלכע איינ־דרוקען, וועלכע דער מאַרך האָט אין זיך אויפגענומען מיט דער געהעריגער אויפ־מערקזאַמקייט און קאָנצענטרירטקייט. נערוועזע מענשען און מענשען, וואָס האָ־בען ווייניג צייט, קענען נים האַלטען אין קאָפּ. זיי כאַפּען אויף אַלץ גיך, איבער־פליג, אויבענאויף, און עס פאַרבלייבט דעריבער אויך נישט שטעקען אין זייער זכרון.

עס איז אָבער מעגליך, אַז היינטיגע מענשען פאַרלאָזען משום צופיל אויף זייער זכרון. זיי פאַרגעסען, אַז אין יעדען פאַל איז דער קאָפּ פון היינטיגע מענ־שען אָנגעשטאָפּט מיט אַ פיל גרעסערן באַגאַזש פון איבערלעבונגען, איינדרו־קען און בעגריפען ווי דער קאָפּ פון פריציטיגע מענשען. דערפאַר איז אפשר דער זכרון פון היינטיגע מענשען ווייניגער פעהיג אויפצונעמען נייע זא־כען, דערפאַר קען מען זיך אויף אים ווייניגער פאַרלאָזען.

עס ווייזט אויס, אַז דער זכרון האָט זיין בעזונדערע היגיענע, ווען מען פער־זינדיגט געגען איהר, איז זיך דאָס שפּע־טער נוקם און פיהרט צו שטערונגען פון זכרון. שפּילט אַ ווילטיגע ראָלע בעזונ־דערס ביי דער ערציהונג פון קינדער און זי בעשעפטיגט דערפאַר מעהר פּסיכאָ־לאָגען און לעהרער, ווי דאָקטוירים. ווען אַ דערוואַקסענער מענש קלאָגט זיך פאַר אַ דאָקטאָר, אַז זיין זכרון איז אָפּגע־שוואַכט, און ער וויל פון איהם אַן עצה — איז דער דאָקטאָר באמת אין אַ פער־לעגענהייט, ווי אַזוי מען זאָל קורירען אַן אָפּגעשוואַכטען זכרון, האָט מען אים אין אוניווערזיטעט נים געלערנט. ער זעהט נאָר, אַז דער מענש מיט דעם אָפּגעשוואַכטען זכרון האָט אויך נאָך אַנדערע סימנים פון נערוועזיטעט. ער בעמיהט זיך דערפאַר מיט פערשידענע מעטאָדען און מיטלען צו קרעפטיגען זיינע צושרויפטע נערווען און דערגרייכט דערמיט זייער אָפט, אַז אויך דער זכרון ווערט ווירקליך בעסער.

ד"ר. מ. כמעלניצקי

טרויעריג געלעבט און טרויעריג געשטאָרבען

(ענדע פון זייט 6)

וואו צו שלאָפען! איהר קאָמעדיאַנטשי־קעס!

און האָט צוטריבען דאָס פּובליקום, וועלכעס האָט געפאָדערט צוריק דאָס געלד. מיר זענען אַנטלאָפען הינטען אַרום, געכאַפּט דעם באַגאַזש, וועלכער איז בעשטאַנען פון איין פּאָרל אונטער־וועש און ווילך, די סוף אויף די פּלייצעס און איז אַ צווייט שטעטל. אַהינגעקו־מען, קיין טעאַטער נישטאָ, האָט מען גע־קריגען אַ שטאַל. אונזער חברה האָט זיך געגעבען אַ נעם, און אויסגערייניגט דאָס שטאַל. דאַרף מען דאָך האָבען, פון וואָס צו מאַכען אַ סצענע, גוט אונז דער בעל־הבית ברעטלעך, נו, אונטערצושטעלען. לויפט מען קריגען. קריגט מען ביי אַ באַדנער אַ פאַס, און וואו נעמט מען נאָך? פאַלט דער בעל־הבית אויף אַ סברא מען זאָל געהן צו די פייערלעשער. געהט מען, און מען קריגט ביי זיי 3 פעסער. זיי גיסען אויס דאָס וואַסער, וואָס שטעהט ביי זיי אָנגעגרייט טאָמער מאַכט זיך אַ שרפה, און מע גיט אונז די פעסער. מיר שטעלען צונויף די סצע־נע, און אויף דער נאַכט — אויספער־קויפט אַלע בילעטען, און מען הויבט אָן צו שפּילען. און מיטען שפּילען קומען צו לויפען די פייערלעשער, מען זאָל זיי גע־בען די פעסלעך, עס ברענט אין אַ דאָרף און זיי פאָהרען לעשען. אונזער גליק איז געווען וואָס דאָס פּובליקום האָט דער־הערט, אַז עס ברענט, האָבען זיי זיך נישט געפרעגט וואו עס ברענט אפילו, און זענען זיך צולאָפען אין מיטען ערש־טען אַקט. דאָס איז געווען אונזער גליק, אַז נישט וואָלטען זיי אויך געפאָדערט דאָס געלד צוריק. נאָכדעם זענען מיר שוין אַהיימגעפאָהרען, און איך האָב זיי (די שפּילער) שוין מעהר נישט געקענט צוזאַמענעמען. דאָס איז אַלץ געווען אינטעליגענטע קינדער, האָבען זיי זיך נישט געוואָלט מעהר פאָהרען פּלאָגען. איך האָב אָבער נישט געקענט רוהען. עס האָט מיך געצויגען נאָר צו דער סצענע, האָב איך געהערט, אַז אין רוס־לאַנד איז דאָ טרופּעס מיט אַקטיאָרען.

אין דער היים האָט מען מיך געהיטען איך זאָל שוין נישט אוועק צו די קאָ־מעדיאַנטשיקעס, ווי מיין טאַטע האָט זיי גערופען, בין איך פון לאָדז אַוועקגע־פאָהרען מיט אַ פוהר. געגאַנגען בין איך אַ הוט מיט גלייכע שטרוי, האָב איך מורא געהאַט איך וועל איינשלאָפען, וועט מיר דער הוט אַראָפּפאַלען פון קאָפּ, האָב איך איהם אַריינגעלעגט אין קאַ־רעטע, וואו מען גיט די פערד צו עסען. דערווייל האָט זיך דער בעל־עגלה אָפּגע־שטעלט געבען די פערד עסען, בעת איך בין געשלאָפען, און האָט אַריינגעשיט אין דער קאַרעטע האָבער מיט שעטסקע (צובראָקטע שטרוי), און די פערד האָ־בען מיר דערווייל אויפגעגעסען אַ האַל־בען הוט. איך כאַפּ מיך אויף, וועה איז מיר! וואָס טוט מען איצט? קיין געלד אויף אַ אַנדערן הוט איז נישטאָ, אַ ברירה האָב איך געהאַט, איך האָב אַזוי געמוזט דערפאָהרען ביז איך בין געקו־מען אין אַ טרופּע, און געווען (דאָרט) בערנשטיין עליו השלום דער דירעקטאָר, אַריינגעקומען:

— גוט מאָרגען!
— ווער זענט איהר, יונגערמאַן?
— אַ אַרטיסט פון שלויפערשטיין'ס טרופּע.
— וואָס פאַרע ראָלען שפּילט איהר?
— קאָמישע — ענטפער איך.
— איהר האָט אפשר די פּיעסע „ראַ־ראַ", אָדער „מיליאָנער אַלס בעטלער"?

זאָג איך:

— יאָ. נאָך שלויפערשטיינ'ס טויט האָב איך געשפּילט דעם „בעטלער" — מורא האָבענדיג, טאָמער איז דאָ אַ אַנדערער פלאַקען־שוסטער.

דאָס איז געווען דינסטאָג.

— אויף שבת קענט איהר אויפפיהרען די פּיעסע?
— אויב איהר האָט גוטע אַקטיאָרען, יאָ!

און אַזוי האָב איך אָנגעהויבען שפּי־לען. דאָס איז געווען אין ראָמען. קאָמ־פּאַניע איז דעמאָלט געשטאַנען אין ניזשני־נאָווגאָראָד. דערהערענדיג, אַז צו בערנשטיין'ען איז געקומען אוא צאַצקע, וואָס מאַכט פעטע איינאַמען, האָט ער באַלד געשיקט נאָך מיר, און האָט מיך צוגענומען פון בערנשטיין'ען. און אַזוי האָב איך אָנגעהויבען שפּילען וואָס אַ יאָהר העלער.

צווישען יודען און אַראַבער אין מאַראָקאָ

(ענדע פון זייט 8)

דעסטוועגען זענען די יודען אין טאַנזשיר גענוג פרום. אַלע זייערע געשעפטען זע־נען שבת געשלאָסען. געהענדיג פאַרביי אין אַ דינסטאָג אָוונט אַן אַלטע שוהל, האָב איך פון דאָרט אַרויסגעהערט אַ זינ־גען און אַ קלאַפּען. אַרום פופציג אָדער זעכציג מענער און קינדער האָבען הויך געזונגען אשרי און צוגעקלאַפּט מיט זיי־ערע הענד. איך האָב זיך אָפּגעשטעלט ביי דער טיר און דערזעהענדיג דעם אי־נעווייניג פון דער שוהל מיט די צעהנ־דלינגער אייל־לאָמפּען, וואָס זענען אַראָפּ געהאָנגען פון דער סטעליע און צוזע־הענדיג ווי די אָנקומענדיגע יודען וואַ־שען זיך די הענד און נעמען זיך דאַווע־נען מנחה, האָב איך זיך כמעט פאַרגע־סען, אַז איך בין אין מאַראָקאָ, נאָר איך האָב זיך דערמאָנט אין מיינע קינדער־יאָהרען ערגיץ אין אַ שוהל אין וואַרשא.

אין דער שטאָט טעטואַן האָב איך אויך בעזוכט די „מעלאַה" (געטאָ). ניי־געריגע פרויען און קינדער האָבען מיר נאָכגעפאָלגט און מיך געפרעגט, צי בין איך אַ דייטש אָדער אַ פראַנצויז. ווען איך האָב זיי ערקלערט, אַז איך בין אַ יוד, האָבען זיי מיר נישט געוואָלט גלוי־בען. ערשט אויפ'ן ווינקעל פון דער גאַס. וואו איך האָב דערזעהען אַ שטאָנגערנעם פאָנטאַן מיט אַ וואַסער־קאַריטע אויף וועלכער עס איז געווען אַ מעמאָריעל־טאָוועל אין — העברעאיש, האָב איך פאַר זיי איבערגעלייענט די ווערטער אין דאָס האָט זיי ערשט איבערצייגט, אַז איך בין טאַקע אַ יוד. באַלד זיי האָבען זיך נאָך אַלץ געחידוש'ט, וואָס פאַר אַ מין יוד איך בין.

די מעהרסטע מאַראָקאַנער יודען לע־בען זעהר אָרעם. אין סאַלעי האָב איך בעזוכט אַ שוהל, וואו אין אַ געפלאַס־טערטען קליינעם הויף האָבען זיך גע־פונען צונויפגעשטופּט איבער צוויי הונ־דערט קינדער, יונגלעך און מיידלעך. די מייסטע פון זיי בלינדע, קרענקליכע און מיט קאַליע אויגען. דער פּלאַץ איז גע־ווען אַזוי שמוציג, אַז עס איז מיר שווער געווען צו אָטעמען. אַ דיקער יודישער פאָליציי־מאַן, אַנגעטאָן אין אַ פעסקע, האָט מיר אויסגעוויזען דעם גאַנצען יו־דישען קוואַרטאַל. איך האָב בעטראַכט אַרום אַ האַלב טוץ אַלטע שוהלען און דאָס לערן צימער פון דעם דאָרטיגען גאון, וואָס „שמ'ט איבער גאַנץ מאַראָ־קאָ". אמת, אַ סך יודישע הייזער זענען געווען ריין און שעהן און זייערע צימע־רען זענען געווען בעפּוצט מיט שעהנע מעבעלער און מיט מנורות. איך האָב אָבער אויך געזעהען אַנדערע הייזער, וואו עס האָט געהערשט די ביטערסטע אָרימקייט — די אָריענטאַלישע אָרים־קייט, וואָס האָט צו זיך קיין גלייכען נישט.

אין טאַנזשיר האָב איך בייגעוואוינט אַ מין שמחה'לע, וואָס אַ יודישע ספרד'י־שע פאַמיליע האָט געמאַכט לכבוד דעם, וואָס זיי האָבען איבערגעצויגען פון זיי־ער וואוינונג אונטען אויף איין שטאָק העכער. די פאַמיליע איז בעשטאַנען פון איבער צעהן נפשות, וואָס האָבען גע־לעבט צונויפגעקוועטשט אין צוויי צי־מערן. אַ קליינער אָרקעסטער, בעשטעהענד פון צוויי אייניקלעך און אַן אַראַבי־שען פריינד, האָט געהויערט אויפ'ן דיל און געהאַלטען אין איין שפּילען איין שטיק נאָכ'ן אַנדערען, כאָטש ס'איז שווער צו זאָגען מיט וואָס זיי האָבען זיך אַזוי געפרעהט... די צימערען זענען געווען שרעקליך טונקעל און שמוציג און ווען איך בין געגאַנגען אויף די טרעפּ פון די מערע שטיגען, האָב איך געמוזט איינ־האַלטען מיין אָטעם צוליב דעם איבעלע־דיגען ריח. דער סאַניטאַרער צושטאַנד איז געווען שוידערליך. אָבער די מוזיק איז פונדעסטוועגען געווען שעהן. אַלע לידער זענען געווען אין אַראַביש, אָבער איינציגע זענען אויך געווען אין העברע־איש. דער אַראַבישער מוזיקער האָט גע־האַלטען אין טרינקען איין גלאָז ווייטער־בראַנפען נאָכ'ן אַנדערען — די שטאַרק־סטע משקה, וואָס איך האָב ווען פער־זוכט. מען האָט מיר אָבער פערזיכערט, אַז ער לאָזט נישט איבער אויפ'ן טרינ־קער קיין שלעכטע ווירקונג און ווען מען שטעהט אויף דעם אַנדערען פרימאָר־גען, פיהלט מען זיך פריש און גרייט צו טרינקען נאָך אַ פלעשעל.

צום שלוס וויל איך צוגעבען נאָך אַ בילד, וואָס איך האָב געזעהען אין דעם יודישען קוואַרטאַל פון פעץ און וואָס האָט זיך מיר איינגעקריצט אין זכרון. געהענדיג אויף איינער פון די דאָרטיגע גאַסען האָב איך געזעהען אַ קליין יודיש מיידעל, וואונדערליך שעהן, מיט ברייט־געבויגענע אויגען, אָנגעטאָן אין אַן אָראַנזש קאָלירטער קימאָנאָ. זי איז געשטאַנען נעבען אַ וואַנד און האָט זיך אַ פאַר־חלומ'טע צוגעהערט צו אַ געשפּרעך פון איהרע חבר'טעס. זי האָט אויסגעזעהען, ווי אַ יונגע כלה, מיט איהרע שעהנע, דיקע, שוואַרצע צעפּ און איהרע שעהנע, פערשנירוועטע ליפּען. עס איז גראָד געווען פרייטאָג־צו־נאַכטס און די גאַסען זענען געווען פערפלייצט מיט שפּאַצי־רענדיגע יודישע קינדער אין די שבת'־דיגע קליידער און עס האָט זיך מיר אויס געדאַכט, אַז זי איז דאָס די וואונדערלי־כע כלה פון „לכה דודי" און אַלע געהען איהר אַנטקעגען...

—0—

דער גרויסער טאָג פון דער פּרעמיערע פון פילם

די בלוטיגע געשעהענישען אין ארץ־ישראל

יאָהנט זיך! די אַלע אויפנאַהמען זענען אויטענטישע און זענען געמאַכט געוואָרען מיט די גרעסטע מסירת נפש מצד די אָפּעראַטאָרען. — 2 אָפּעראַטאָרען זענען אומגעקומען. — 10 אַקטען טראַגעדיע פון יודישען לעבען און טויט.

קירצליך אין קינאָ „CZAYR" „CORSO"

היינט און טעגליך! גרויסער עראָטישער פילם, אויפ'ן גרונד פון בעקאַנטע הולאַנקעס פון צאַרישע אָפיצירען

„די אויסטערלישע ליגענד פון נינאַ פּעטראָוונאַ"

גלענצענדע רעזשיסעריע פון ע. פּאַמער און ה. שוואַרץ, די שאַפער פון דער „אונגאַרישער ראַפּסאָדיע".

— אין די הויפּט־ראָלען: — בריגידאַ העלם און וואַרוויק וואַרד

סימפאָנישער אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון ש. בייגעלמאַן.

Corso — אַ דראַמע פון אַ שטאַרקען מענש, לויט דער בעקאַנטער נאָוועלע פון זשאַק לאָנדאָן **די גאָלד־גראַבער** סענסאַציאָנעלע אַוואַנטוריסטישע דראַמע. מיט'ן אַנטייל מילטאָן סילס און דער פּרעכטיגער דאָריס קעניאָן. נאַכפּראָגראַם אַ פאַרס.

Wodewil — דער העלד פון פילם „דאָס אונטערוואַסער־שיף" זשאַק האָלט אין דער דראַמע **„די לעצטע קאַראַוואַנע"** אין ווייטערע ראָלען: סאַלי בליינע, וו. פּאַוועל, פּרעד קאָהלער. נאַכפּראָגראַם אַ פאַרס.

Odeon — דער בעריהמטער מאַסקען־מייסטער, מענש פון הונדערט גענייאַלע געזיכטער לאָן שאַני אין זיין לעצטער און בעסטער קרעאַציע. אַלס פּאַ־ראַליזירטער שוואַרץ־קינסטלער פון זאַנזיבאַר אין פילם א. נ. „אויפ'ן מערב פון זאַנזיבאַר" דראַמע פול אונגלויבליכע איינדרוקן, ליבע און נקמה. נאַכפּראָגראַם אַ פאַרס.

KINO SPÓŁDZIELNI

היינט און טעגליך! „דער לעצטער בעפעהל פון פאַרוטשניק נאַשטי" (ציגיינער ראָמאַנס)

אין די הויפּט־ראָלען: איוואַר נאָוועללאַ און עוועלינאַ האָלדט

דער נאָהענטסטער פּראָגראַם: „דער דואַל אין די לופטען" אין די הויפּט־ראָלען: מאַדי כריסטיאַן און גאַבריעל גאַבריאָ

אָנהויב אין גאָוו. טעג 4 נאַכמ. שבת, זונטאָג און יו"ט 2 נאַכמ., לעצטער סעאַנס 10 אוו. אויפ'ן 1. סעאַנס—פּרייזען פערקלענערט.

קינאָ ZACHETA

היינט און טעגליך! „סאַראַמבאַ"

בארג האַמילקאַר ליבעס־אַרגיעס, האַס און נקמה לויט דער בעריהמטער ערצעהלונג פון גוסטאַוו פלאָובערט. אין די הויפּט־ראָלען: Jane De Balzac, Henri Bardin i Rolla Norman

אָנהויב פון די סעאַנסען אין די וואָכען־טעג 4 אַ זייגער נאָכמ., שבת, זונטאָג און חגאות 12 אַ זייגער מיטאָג. אויפ'ן ערשטען סעאַנס זענען די פּרייזען פון פּלעצער פון 40 גר. ביז 1 זלאָט.

אין קורצען — „מעטראָפּאָליס"

Perla i Pomorski Łódź

Piotrkowska 69, tel. 8-24

Unian Specjal ספעציאל-ניי-מאשינען
גייע און געניצטע — אזשור, דושערגאניע, קריסע, טאמבוריר, לײַכער, חפנדשקעס, טריקאָטאזשען, אבערלאָק, אונטערלאָק, מאשינען פאר אפרעשורען, פארבערײַען, טישען פאר קראפט-בעטריב א. א. וו.

ניי-מאשינען פאר שניידער, שוסטער, קאמאשענשטעפער, שטיקער, שניידערינס א. אַ. וו.

רעפעראציעס: די גרעסטע רעפעראטור-ווערקשטעל אין לאדז
ארבייט שנעל און ביליג.

PORADNIA WENEROLOGICZNA

פון דאקטוירים ספעציאליסטעי
זאוואדזקא 1.

נאר פאר וועגערישע הויט-קראנקהייטען און מענערשוועכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אוראלאגישע און נערוועך-קראנקהייטען.

קווארץ לאמפ-עלעקטרישע הייל-קאבינעט-קאסמעטיק
טעטיג פון 8 א זייגער ביז 9 אווענד
זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג
בעזונדער ווארטע צימער פאר פרויען

וויזיט 3 זלאטעס

לאמבארד — א ליציטאציע
ווארשאווער לייה-אקצ.-געז. אויף בעוועגליכע משכנות
אפטיילונג אין לאדז, זאכאדניא 31
מאכט בעקאנט, אז דעם **11, 12** און **13** דעצעמבער 1929
וועלען ווערען פערקויפט דורך א עפענטליכע **ליציטאציע** די אין זיין צייט נישט-פראלאנגירטע משכנות. די פראצענט דארפען איינגעצאהלט ווערען פאר׳ן

6-טען דעצעמבער 1929

ווייל נאכ׳ן דאזיגען טערמין וועלען די משכנות-איינלייגער מוזען צוצאהלען די קאסטען פון דער מלוכה׳שער פראביר-אנשטאלט פאר דער דורכגעפיהרטע פרובען-פעסטשטעלונג. די ליסטע פון די נומערן פון די משכנות, וואס אונטערליגען דעם פערקויף, וועט ווערען פערעפענטליכט אין „קוריער לודזקי“ און עס וועט אויסגעהאנגען ווערען אין דער ביורא זאכאדניא גאס נומער 31.

Dr. M. Goldfarb

Dr. med. A. Mazur

סוחרים און פאבריקאנטען
פערלירט נישט אייער האפנונג

אז דאס בעסטע מיטעל געגען באנקראטען און פראטעסטירטע וועקסלען, איז צו ווענדען זיך אין די בערימטע ביורא סאנדאָווע

„וועריטאס“ פיעטר. 31, אין הויף
טעל. 27-53. וואו אלע חובות ענינים פון פראטעסטירטע וועקסלען ווערען שטרענג בעהאנדעלט און פון דער ביורא געזיכערט און גאראנטירט. דאס ביורא שיקט ארויס אייגענע מענשטן אויף דער פראווינץ אין גאנץ פוילען. דאס ביורא ערלעדיגט אויך אלער ארט ביט שריפטען אין אלע רעגירונגס-אינסטיטוציעס.
בעמ.: מיר נעמען אן זאכען אויף אייגענע קאסטען.

איך קויף

און צאהל די בעסטע פרייזען פאר גאלד, זילבער, בריליאנטען, דימאנטען און פערל ווי אויך לאמבארד-קוויטעס. נייער מארק (פלאץ וואליטשעס) 10 1-טער שטאק, קאפעלוש.

Kino MIMOZA

ul. Kilińskiego 178.

היינט פרעמיערע!!!

„די טענצערין“ — פון מאסקווא —

אין דער הויפט-ראל: **דאלארעס דעל ריא**
צום אויביגען בילד איז אנגאזשירט א רוסישער כאר.

דער נאהנטסטער פראגראם:

„דער שמייכעל פון גורל“ מיט יאדוויגא סמאסארסקא.

רעפארמאצקע פילען

מיט דער מארקע „גוטמאליכער“ בעקאנט פון יאהר 1602 רעגולירען דעם מאגען, שיצען פון רעומאטיזם, לעבער-ליידען, געגען דיקקייט, אקטורעטיזם, דאמפען בלוט אין קאפ, שטילען די יסורים פון חסרמאראידען, רייניגען דאס בלוט און בײַנייגען צו אבסטרוקציע—רייניגענס דורכרײַניגונגס-מיטעל.
צוגעברויכען 1 אדער 2 פילען א נאכט.
פרייז פון א שאכטעל 1.35. אויסארבייטונג פון דער אפטייק

Karczewski i Toszyński, Warszawa
Trębacka 4

צופערלאנגען אין די אפטייקען און סקלאדען מיט׳ן „גײַסטליכען“ (zakonnik)

אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו!

קוקט נישט אויף פסוקים! נאר קומט און איבערצייגט אייך זעלבסט. די ביורא „טעמידא“ פון אלט-בעקאנטען מיטארבייטער פון די פאר-מלחמה׳דיגע ביטשריפט-ביורא „היימאן האק“

מ. פשעניצא

ביז׳ן 30 ליסטאפאד וושכאדניא 57, דעם 1 גרודזיען וועט די טעטיגקייט פון ביורא איבערגעהן אויף אלעיא 1 מאי 4, וו. 15. ערלעדיגט פערשידענע ספראוועס אין אלע אמטען: סאנדאווע, סקארבאווע, אדמיניסטראציע ווי אויך קלאוזולעס און ביטעס, אדוואלאניעס, וועגען פאדאטעק דאכאדאווי.
ספעציעל: אויסקויף פאטענטען אויפ׳ן נייעם יאהר 1930 אויף די בעסטע בעדינגונגען. אכטונג: פון 1 גרודזיען 1929 אויף אלעיע 1 מאי 4, וואהנונג 15, פארטער-אפיצינע. 5607

רעטשניצע

פון דאקטוירים-ספעציאליסטען
און צאהן-ערצטליכער קאבינעט
17 זגערזשער 17, טעל. 16-33

11–10; 3–2; 7–6	נאז, האלז און אוירען-קראנקה.	ד"ר ראמאווסקי
2–12	נערוועך קראנקהייטען	ד"ר יוסטמאן
11–10; 2–1	הויט- און גע. שלעכטס-קר.	ד"ר רוזשאנער
12–10; 5–4	קינדער-קראנקהייטען	ד"ר ראזענצווייג
1–11.30; 6–5	פרויען און געבורטס-הילף	ד"ר פאפיערני
2–1; 8–7	אויגען קראנקהייטען	ד"ר גאלדשטיין-פאלאס
5.30–4.30	כירורגישע קראנקהייטען	ד"ר קאנטאר
1–12; 5.30–6.30	אינערע, מאגען, הארץ, לונגען	ד"ר חיינבערג
2–12; 6–40	רענטגען	ד"ר סטופעל
7–37; 11–10	צאהן- און מויל-קראנקהייטען	צאהן-ארצט א. גראדושענטשיק; „ „ נ. ראזעם

קינסטליכע העהענזאננע-בעשטראהלונג. — פאקען-שטעלען.
ביי דער לעטשניצע איז — געעפענט געווארען
א רענטגען-אינסטיטוט
קווארץ-לאמפ, דיאטערמיע און עלעקטרא-פיזישע קאבינעטען.
וויזיטען איז שטאט. —:— אפען אויך זונטאג.
אלע ארט מעדיצינישע אנאליזען. —— קורסען פאר שטאמלער.
אימפונגען געגען שמארלאטינע.

ערצטליך-קאסמעטיש-קאבינעט
גרל. מ. מארקוס נעמט אן פון 5–7, אוונט.

כי יהי׳ ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט!!!

זאלסטו גלייך קומען צו לויפען
אין רעכטסקאנסולענטען ביורא צו ה׳ מאנעלא
17 פיעטריקאווער 17
טעלעפאן 48-79
וואו עס ווערט ערלעדיגט און געשריבען אלערליי ביטעס: ציווילע, קארנע, האנדלאווע, אפעלאציעק, אדוואלאניעס, קלוזולעס, זאפעזפיעטשעניעס אויף אלע שטעט אין פוילען שותפות-אקטען וועגען דירות אין אורזשאנד ראזיעמטשע, ווי אויך איבערזעצונגען אין אלע שפראכען. מיט אכטונג
מאנעלא, רעכטסקאנסולענט
פיעטריקאווער 17.

SCHWEIKERT

DO NABYCIA WSZĘDZIE
TOW. AKC. F. W. SCHWEIKERT w ŁODZI

הורטאווניקעס:
פאנטופלים, אגראדאווא 2, ב. באי און קאמפ, פיעטריקאווער 154, „נומא“, פיעטריקאווער 149, י. ראזענבלום, פיעטריקאווער 19, ה. מענדראווסקי נאוואמיעסקא 32 און זגערזשער 34.

Reklamy świetlne w Parku Kolejowym

Na mocy koncesji, wydanej przez MAGISTRAT m. ŁODZI urządzamy

reklamy świetlne na słupach miejskiego parkanu,

otaczającego Ogród Kolejny ze strony ulic: Narutowicza Kilińskiego i Skwerowej.

Park Kolejny znajduje się przy samym dworcu, między trzema najruchliwszemi ulicami naszego miasta,

Reklamy świetlne, wykonane najestetyczniej, oświetlone będą **od zmroku w przeciągu całej nocy.**

Reklama świetlna jest tania i celowa.

Reklamy świetlne w Parku Kolejowym

Sienkiewicza 39, tel. 12077.

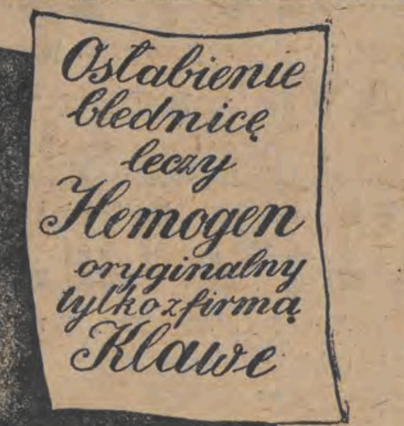

געלעגענהייטליך צו פערקויפען
א קאראקול-מאנטעל
אין גיטען צושטאנד אלעיא 1-גא מאיא 11, פראנט פארטער וואוינונג 2, פון 4—12 נאכמ.

וויכטיג פאר דאמען!

מאכט איך די עלעגאנטסטע דאמען-היטע נאך דער לעצטער פאריזער מאדע און די עלטעסטע היטע איבערארבייטע איך אויף גענצליך ניי. געדענקט די אדרעס:

פאר נאר **2.50** זל.

23 זאוואדזקא 23
אין הויף. 2-טען איינגאנג, לינקס פארטער.
בעמערק.: ניי היטען די לעצטע נייהייטען אין פיינער ביליגער אויספערטיגונג **50 פראצ.** ווי איבעראל.
„TOLA“

נוצט אוים די געלעגענהייט
און פערשאפט אייך ביליגע ביכער

בערגעלסאן 7 בענדער פריהער 45 איצט 24 זל. משה נאדיר 6 „ 40 „ 25 „ ושיטלאווסקי פיליאזאפיע 2 בענער פריהער 40 איצט 25 זל. דארווין אפשטאמונג פון מענ׳ פריהער 27 איצט 17 זאנגוויל טרוימער פון גע טא 2 בענדער פריהער 40 איצט 27 זל. דזשי טאיעווסקי אידיאט 2 בענדער פריהער 45 איצט 29 זל. דאסטאיעווסקי ערנידריקטע און בעליידיגטע ארימע מענשן פריהער 27 איצט 17 זל. פערעל געשלעכט. פראגע 2 בענדער פריהער 38 איצט 22 זל. שאפענהויער הכמת פון לעבען פריהער 20 איצט 12 זל. ארציבאשעוו סאנין פריהער 13.50 איצט 8.50 זל. לעצטער שידוך פריהער 27 איצט 17 זל. געטע פויסט פריהער 63 איצט 36 זל. איבסען דראמען 4 בענדער פריהער 27 איצט 17 זל. ספענסער ערציהונג פריהער 12.50 איצט 8.50 זל. סטרינדבערג דאס רויטע צימער פריהער 13.50 איצט 8.50 זל. רעמארק אויפן מערב פראנט פריהער 3 איצט 1.50 זל. עמיל לודוויג יולי 1914 פריהער 3 איצט 2.10 פיליפ מעלער לענין און גאנדי פריהער 6 איצט 3.95 זל. אויך צו בעקומען אלע אויסגאבען פון אלע פערלאגען אינלענדישע און אויסלענדישע.

צו בעקומען אין בוכהאנדלונג פון **נ. בערלינסקי**
אלט-שטאט 12 אין הויף

לאנגיעהריגער געריכטס-סעקרעטאר

שרייבט און ערלעדיגט אלערליי ביטעס, קלויזולעס און זאבעזפיעטשעניעס אין אלע שטעט פון פוילען.
נוטער ספעציאליסט אין אלע מיליטער-ענינים.
רעכטס-קאנסולענט ב. מאן,
פעטריקאווער 10 אין הויף רעכטער איינגאנג.

אבאנאמענטס-פרייז: [illegible]

אנאנסען-פרייז: [illegible]

Redaktor-wydawca E. Hamburski

Tłocznia: E. i M. Hamburskich w Łodzi Piotrkowska 16.